

2/2025
Бюлетень

Верховенство
ПРАВА ПРАВА
ЛЮДИНИ

HAPPY NEW YEAR

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Публікацію підготовлено в межах та за підтримки проєкту Ради Європи «Підтримка України у впровадженні стандартів Ради Європи щодо судової влади», який імплементується Відділом програм співробітництва Ради Європи.

Автори текстів та іншого матеріалу несуть виключну відповідальність за міркування, висловлені в цій праці. Такі міркування не обов'язково відображають офіційну позицію Ради Європи.

Дозволяється відтворення уривків публікації (до 500 слів) за умови некомерційного використання, збереження цілісності тексту, контексту та надання повної інформації, яка жодним чином не повинна вводити читача в оману щодо характеру, обсягу чи змісту тексту. Необхідно обов'язково зазначити джерело тексту: «© Рада Європи, рік видання». Усі інші запити щодо відтворення або перекладу цієї публікації або будь-якої її частини мають адресуватися Директорату комунікацій Ради Європи (F-67075 Strasbourg Cedex або publishing@coe.int).

Переклад рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ, Суд) у цій публікації не є офіційним перекладом.

Рішення мовою оригіналу та офіційні переклади, за наявності, доступні в базі даних HUDOC (<https://hudoc.echr.coe.int/>).

Важливо пам'ятати, що для застосування практики Європейського суду з прав людини при вирішенні судових справ необхідно ознайомитися з повним текстом рішення Суду.

Над текстом видання працювали:

Ірина Кушнір, менеджерка проєкту Ради Європи «Підтримка України у впровадженні стандартів Ради Європи щодо судової влади»;

Валентина Кумеда, національна консультантка проєкту Ради Європи

Оформлення обкладинки, дизайн та верстка:

Марія Жукевич.

Зображення: shutterstock.

© Рада Європи, 2025

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Зміст

I. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України за період 01.04.2025 — 30.06.2025.....	4
1. Рішення Європейського суду з прав людини проти України.....	5
2. Ухвали щодо прийнятності.....	38
II. Рішення Європейського суду з прав людини проти інших країн за період 01.04.2025 — 30.06.2025.....	40
III. Окремі питання функціонування європейської системи захисту прав людини.....	70
Вплив громадської думки, зокрема через медіа та соціальні мережі, на суддівську неупередженість та обґрунтування (мотивування) судових рішень –Лорена БАХМАЄР ВІНТЕР, професор права Мадридського університету Комплутенсе, міжнародна консультантка Ради Європи	71
IV. Показчик справ, вказаних у розділах I та II.....	72

I. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України

за період 01.04.2025 — 30.06.2025

MERRY
Christmas
& HAPPY NEW YEAR

1. Рішення Європейського суду з прав людини проти України

1. Богай та інші проти України (*Bogay and others v. Ukraine*) від 03.04.2025, заява № 38283/18

У 2018 році заявники зібрались для проведення мирного зібрання біля будівлі Львівського державного цирку для висловлення протесту проти використання тварин у циркових виставах. На місці вже були працівники поліції. Зібрання налічувало близько 30–40 учасників. Невдовзі після початку зібрання до протестувальників наблизилася група приблизно з 20 осіб, яких з огляду на символіку на їхньому одязі заявники вважали пов'язаними з ультраправими угрупованнями, хуліганями. Член опозиційної групи запалив димову шашку на певній відстані від них. Після цього протестувальники почали вигукувати лайку в сторону опозиційної групи.

Працівники поліції вишикувалися між двома групами. Було оголошено проведення перевірки протестувальників. У деяких заявників працівники поліції виявили низку предметів, таких як ножі та арматура. Інші протестувальники викинули на землю низку подібних предметів, їх підібрали працівники поліції. До декількох заявників застосували кайданки, до інших — пластмасові стяжки. Згодом заявники та деякі інші протестувальники були доправлені до відділку, де вони перебували приблизно до 3 годин. Відносно кількох заявників було складено протоколи про адміністративне правопорушення у зв'язку з дрібним хуліганством (щодо двох справу закрито за спливом строків притягнення до відповідальності, відносно ще одного, вочевидь, постанова не ухвалювалась). Представнику опозиційної групи, який запалив димову шашку, також було пред'явлено обвинувачення у вчиненні адміністративних правопорушень.

• **Визнано порушення п. 1 ст. 5 Конвенції** у зв'язку із незаконністю затримання заявників. Зокрема, хоча Уряд доводив, що заявники перебували у відділку поліції для «з'ясування обставин», ніщо не свідчило, що така необхідність охоплювалася підпунктом «b» п. 1 ст. 5 Конвенції, оскільки не було конкретного обов'язку чи наказу, який би вони повинні були виконувати. Щодо тих заявників, які були обвинувачені у вчиненні адміністративних правопорушень, позбавлення

свободи могло бути виправдане за підпунктом «с». Проте затримання як цих заявників, так і інших не було задокументоване (не було складено жодного протоколу, що було також встановлено під час службового розслідування на національному рівні).

• У зв'язку із цим незмінна точка зору Суду полягає у тому, що незадокументоване затримання особи є повним запереченням фундаментально важливих гарантій, закріплених ст. 5 Конвенції, та вказує на найбільш серйозне порушення цього положення. Відсутність фіксації такої інформації, як дата, час та місце затримання, ім'я затриманого, підстави для затримання та ім'я особи, яка здійснила затримання, повинні розглядатись як недотримання вимоги щодо законності та невідповідність самій меті ст. 5 Конвенції.

• Запис деяких заявників у журналі обліку доставлених, відвідувачів та запрошених відділку поліції не можна було вважати достатнім для документування затримання з декількох причин. По-перше, національне законодавство вимагало складення протоколу про затримання. По-друге, сам журнал був фрагментарним і ненадійним, зокрема у зв'язку з відсутністю достовірної інформації про підстави затримання: хоча всі заявники були фактично позбавлені свободи, дехто був записаний як «затриманий», інші — як «запрошені», а частина взагалі не була записана, або записи були нечитабельними. Оскільки не проводилося належного обліку затримання заявників, не було зазначено і підстав такого затримання.

• **Встановлено порушення ст. 11 Конвенції у поєднанні зі ст. 10 Конвенції щодо затримання та тримання заявників під вартою.** Враховуючи значну кількість присутніх працівників поліції, яка приблизно дорівнювала кількості протестувальників та членів опозиційної групи разом узятих, вбачалося, що працівники поліції цілком контролювали ситуацію. За цих обставин і за відсутності пояснень із боку Уряду Суд вважав, що мали існувати менш обмежувальні альтернативи, але працівники поліції взагалі їх не розглядали, а фактично припинили мирні зібрання та затримали

протестувальників. Таким чином, навіть у разі якщо дії працівників поліції ґрунтувалися на законних підставах та мали легітимну мету, не було доведено, що вони були пропорційними, а тому необхідними у демократичному суспільстві.

• **Не встановлено порушення ст. 11 Конвенції у поєднанні зі ст. 10 Конвенції щодо поверхневої перевірки речей заявників працівниками поліції.** Суд вважав, що поверхнева перевірка мала підстави у національному законодавстві, до якого не було питань у контексті якості, та мала на меті легітимні цілі громадської безпеки, запобігання заворушенням чи злочинам, а також захисту прав і свобод інших осіб. З огляду на обставини справи існували достатні підстави для проведення перевірки другого заявника, оскільки працівники поліції побачили довгу арматуру у його рукаві — місці, з якого нею можна було легко скористатись як зброєю. Стосовно інших заявників, поверхнева перевірка їхніх речей була виправдана у зв'язку з тим, що після виявлення схожих на зброю предметів у другого заявника, інші протестувальники почали

en masse викидати на землю небезпечні предмети (шматки арматури та ножі). При цьому у трьох інших заявників дійсно було виявлено низку подібних небезпечних предметів. На думку Суду, у зазначених обставинах така перевірка була належним інструментом підтримання мирного характеру зібрання, захисту безпеки присутніх осіб та запобігання ризикам провокації застосування насильства. З огляду на вказане та напружену атмосферу між протестувальниками й опозиційною групою такий захід, безсумнівно, був необхідним у демократичному суспільстві.

Розмір сатисфакції: по 1200 євро відшкодування *моральної шкоди* всім дванадцятьом заявникам, 6350 євро відшкодування *судових та інших витрат* спільно першому, другому, третій, четвертій, шостому, сьомій, дев'ятій та десятому заявникам.

Ключові слова: право на свободу мирних зібрань, пропорційність обмежувальних заходів під час мирних зібрань, обґрунтованість проведення поверхневих заходів під час мирних зібрань, законність затримання учасників протестів.

2. Спектор проти України (*Spektor v. Ukraine*) від 03.04.2025, заява № 11119/24

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з відмовою у доступі до суду вищої інстанції** (конкретне порушення: непередбачуваність та/чи занадто формалістичне застосування відповідних процесуальних норм). 20 грудня 2023 року заявник подав апеляційну скаргу на рішення районного суду від 4 грудня 2023 року з клопотанням про поновлення передбаченого законом десятиденного строку на подання такої скарги. Таке клопотання обґрунтовувалось тим, що повний текст оскаржуваної постанови був оприлюднений у Єдиному державному реєстрі судових рішень 11 грудня 2023 року, а сама постанова надіслана заявнику 15 грудня 2023 року. Однак апеляційний

суд вважав, що це не було поважною причиною для задоволення клопотання про поновлення строку, оскільки заявник був присутній у судовому засіданні 4 грудня 2023 року. У зв'язку з цим апеляційний суд повернув заявнику його апеляційну скаргу та відмовив у задоволенні відповідного клопотання.

Розмір сатисфакції: 1500 євро відшкодування *моральної шкоди*.

Ключові слова: пропущення строку на подання апеляційної скарги, відмова у поновленні строку на апеляційне оскарження у зв'язку з присутністю особи під час судового засідання, формалістичне застосування процесуальних норм.

3. Обаранчук проти України (*Obaranchuk v. Ukraine*) від 03.04.2025, заява № 41443/16

Після смерті у 2007 році батька заявниці, О., який раніше розпочав процедуру приватизації земельної ділянки, у 2009 році райдержадміністрація виділила йому ділянку, а селищна рада видала державний акт на його ім'я, не знаючи про його смерть. У зв'язку з відмовою нотаріуса, заявниця звернулася до суду. У 2012 році суд визнав, що заявниця, як спадкоємиця О., була власницею земельної ділянки. Рішення не було оскаржено та набрало законної сили.

Згодом заявниця звернулася до райдержадміністрації з проханням роз'яснити порядок реєстрації права власності на земельну ділянку, надавши копії необхідних документів. Вона отримала відповідні роз'яснення, проте державні органи відмовили у реєстрації через відсутність документів, які підтверджують право власності на відповідну ділянку. Поки вона оскаржувала відмову в суді, райдержадміністрація передала спірну ділянку К., яка згодом продала її Л.

У 2015 році Л. подав апеляційну скаргу на рішення 2012 року. Незважаючи на твердження заявниці про порушення принципу правової визначеності, апеляційний суд задовольнив скаргу Л. та зазначив, що заявниця успадкувала не земельну ділянку, а лише право завершити процедуру приватизації. На думку апеляційного суду, Л. мав право на оскарження рішення 2012 року, оскільки він придбав земельну ділянку у грудні 2013 року. Касаційний суд залишив без змін рішення апеляційного суду.

При цьому Л. також подав позов, вимагаючи визнання незаконним розпорядження райдержадміністрації 2009 року про передачу покійному батькові заявниці у власність земельної ділянки. Остаточною ухвалою касаційний суд залишив без змін рішення суду нижчої інстанції, в якому у задоволенні позову Л. було відмовлено на тій підставі, що (i) задоволення позову позбавило б заявницю права, належного їй за законом, на завершення процедури приватизації після смерті її батька, і (ii) оскаржуване розпорядження 2009 року не порушувало права Л., оскільки він придбав земельну ділянку кілька років потому.

• Заявниця стверджувала, що при буквальному тлумаченні відповідного положення національного законодавства (ст. 292 Цивільного процесуального кодексу України 2004 року у чинній на час подій редакції) Л. не мав права на оскарження рішення 2012 року, оскільки суд першої інстанції не вирішував питання щодо його прав та обов'язків у зв'язку із земельною ділянкою: вони не існували на момент ухвалення рішення у 2012 році, а виникли пізніше — у 2013 році, коли Л. придбав земельну ділянку. Національні суди не розглянули такий аргумент і застосували розширене тлумачення відповідного законодавчого положення, згідно з яким рішення 2012 року можна було ретроспективно розглядати як таке, що впливало на набуті згодом права. При цьому суди дійшли зовсім протилежного висновку в іншій судовій справі (за позовом Л. щодо визнання незаконним розпорядження райдержадміністрації 2009 року про передачу покійному батькові заявниці земельної ділянки у власність).

• У зв'язку із цим Суд постановив, що процесуальні норми призначені для забезпечення належного здійснення правосуддя та дотримання принципу правової визначеності, і сторони у судовому процесі мають право розраховувати на застосування цих норм. Цей принцип застосовується в обох напрямках: не тільки стосовно сторін провадження, а й стосовно судів.

• У принципі, оскарження третіми особами, яких торкнулося рішення, може бути законним, коли їм про нього стає відомо. Однак у цій справі сам факт того, що Л. зазнав впливу рішення від 2012 року був спричинений бездіяльністю органів державної влади після його ухвалення. Заявниця повідомила всі органи, відповідальні за передачу у власність земельної ділянки та реєстрацію відповідних правочинів, про рішення 2012 року задовго до того, як земля була передана К. і продана Л. Суд був особливо вражений тим, що райдержадміністрація спочатку роз'яснила заявниці, як вона може зареєструвати земельну ділянку на своє ім'я, але потім передала цю ділянку третій особі.

• На думку Суду, національні суди не навели обґрунтування, яке б доводило існування особливих і непереборних обставин для виправдання поновлення розгляду справи заявниці. Відповідно, рішення про прийняття до розгляду скарги Л. на рішення 2012 року порушило принцип правової визначеності. Отже, **було порушено п. 1 ст. 6 Конвенції**.

• Крім того, **було встановлено порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції**. Скасування остаточного рішення у спосіб, який був несумісним із принципом правової визначеності, підірвало довіру заявниці до обов'язковості судового рішення, а також позбавило її (без наведення прийнятного обґрунтування та без будь-якого відшкодування) права на земельну ділянку, яке було встановлено цим рішенням, і, таким чином, поклато на неї надмірний тягар.

Розмір сатисфакції: 1000 євро відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: принцип правової визначеності, поновлення провадження за скаргою особи, яка отримала у власність майно деякий час потому.

4. Скороход та інші проти України (*Skorokhod and others v. Ukraine*) від 03.04.2025, заяви № 230/24, 231/24, 7955/24, 8283/24, 9093/24, 12194/24, 12946/24, 12958/24, 12976/24, 14585/24, 22659/24

Скарги заявників переважно стосувалися неналежних умов тримання під вартою у Дніпровській установі виконання покарань №

4, Закарпатській установі виконання покарань, Криворізькій установі виконання покарань № 3, Київському слідчому ізоляторі, Кропивницькому

слідчому ізоляторі, Полтавській установі виконання покарань № 23, Харківському слідчому ізоляторі (переповненість, пасивне паління, відсутність свіжого повітря, камера заражена паразитами / гризунами, відсутність або неналежна якість гігієнічних засобів, відсутність приватності під час користування туалетом, цвіль чи бруд у камері, відсутність або обмежений доступ до гарячої води, відсутність або погана якість постільної білизни, низька якість продуктів харчування, відсутність або обмежений доступ до душу, відсутність туалетних засобів тощо), а також інших порушень Конвенції.

• **Визнано порушення ст. 3 Конвенції** у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

• **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою (у справі п'ятого заявника — 3 р. та 12 дн.; дев'ятого — 3 р. 9 міс. та 19 дн.; нестійкість і повторюваність аргументації, яку використовували суди під час

розгляду справи, спільні для декількох осіб рішення про тримання під вартою).

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (у справі сьомого заявника — 2 р. 5 міс. та 27 дн., перша інстанція; восьмого — 3 р. 1 міс. та 23 дн., перша інстанція; дев'ятого — 3 р. 9 міс. та 23 дн., перша інстанція) та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

• Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 2400 євро, 2600 євро, 6400 євро, 3100 євро, 7900 євро, 1700 євро, 7300 євро, 8300 євро, 9500 євро, 6800 євро та 7500 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першому–одинадцятому заявникам відповідно, по 250 євро відшкодування *судових витрат та інших витрат* п'ятому та дев'ятому заявникам.

Ключові слова: тримання під вартою, умови тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк.

5. Попова та інші проти України (*Popova and others v. Ukraine*) від 03.04.2025, заяви № 22429/23, 5185/24, 14971/24, 17286/24, 19121/24, 20179/24, 23176/24

Заявники скаржилися на надмірну тривалість кримінальних проваджень (у справі першої заявниці — 11 р. 10 міс. та 7 дн., три інстанції; другого — 7 р. 11 міс. та 16 дн., три інстанції; третього — 7 р. 2 міс. та 29 дн., дві інстанції; четвертого — більше ніж 10 р. та 3 міс., перша інстанція; п'ятого — 10 р. та 9 міс., перша інстанція; шостого — 11 р. 1 міс. та 1 д., дві інстанції; сьомого — 15 р. 3 міс. та 22 дн., дві інстанції).

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю кримінальних

проваджень та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 3600 євро, 800 євро, 1800 євро, 4200 євро, 4200 євро, 3600 євро та 6000 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першій–сьомому заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк.

6. Мирончук та інші проти України (*Myronchuk and others v. Ukraine*) від 03.04.2025, заяви № 7206/19, 61956/19, 42129/20, 19073/24, 21827/24

Заявники скаржилися на надмірну тривалість цивільних проваджень (у справі першої заявниці — 9 р. 9 міс. та 15 дн., перша інстанція; другого — 8 р. 2 міс. та 22 дн., три інстанції; третього — 5 р. 8 міс. та 21 дн., три інстанції; четвертого — 7 р. 7 міс. та 9 дн., три інстанції; п'ятої — 7 р. 6 міс. та 1 д., три інстанції).

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю цивільних проваджень та

порушення ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 4200 євро, 1200 євро, 500 євро, 1200 євро та 1200 євро відшкодування *моральної шкоди* першій–п'ятій заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк.

7. Григоренко та інші проти України (*Grygorenko and others v. Ukraine*) від 03.04.2025, заяви № 40298/23, 1119/24, 2589/24, 10680/24

• **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою (у справі першого заявника — 5 р. 6 міс. та 26 дн., другого — 1 р. 6 міс. та 25 дн., 2 р. 7 міс. та 26 дн., 3 р. та 17 дн.; третього — 1 р. 6 міс. та 25 дн.; четвертого — 5 р. 7 міс. та 20 дн.; конкретні недоліки: не розглянуто можливість застосування інших запобіжних заходів; використання припущень у зв'язку з відсутністю будь-яких обґрунтованих підстав щодо ризиків втечі або перешкодження правосуддю; нестійкість і повторюваність аргументації, яку використовували суди під час розгляду справи; ненадання оцінки особистого становища заявника щодо зменшення ризику

вчинення повторного правопорушення, змови чи втечі; нездійснення провадження з належною ретельністю під час тримання під вартою).

• Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 3000 євро, 3000 євро, 1000 євро та 3000 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першому–четвертому заявникам відповідно, по 250 євро відшкодування *судових та інших витрат* першому та четвертому заявникам.

Ключові слова: тривалість тримання під вартою, розумний строк, обґрунтованість рішень про тримання під вартою та продовження тримання під вартою.

8. Бережна проти України (*Berezhna v. Ukraine*) від 03.04.2025, заява № 40424/23

• **Визнано порушення п. 1 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з незаконним триманням під вартою (2 дн.; конкретні недоліки: незадокументоване позбавлення свободи або затримка у складанні протоколу затримання).

• **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою (3 р. та 20 дн.; конкретні недоліки: не розглянуто

можливість застосування інших запобіжних заходів, нездійснення провадження з належною ретельністю під час тримання під вартою).

Розмір сатисфакції: 2500 євро відшкодування *моральної шкоди*.

Ключові слова: законність тримання під вартою, документування затримання особи, тривалість тримання під вартою, розумний строк.

9. Агурєєв та інші проти України (*Agureyev and others v. Ukraine*) від 03.04.2025, заяви № 1843/23, 37744/23, 7721/24, 12299/24, 12301/24, 12818/24

Скарги заявників переважно стосувалися неналежних умов тримання під вартою у Дніпровській установі виконання покарань № 4, Замковій виправній колонії № 58, Роменській виправній колонії № 56, Одеському слідчому ізоляторі, Черкаському слідчому ізоляторі (переповненість, постійно увімкнене електричне освітлення, відсутність свіжого повітря, відсутність або недостатня кількість прогулянок на свіжому повітрі, відсутність приватності під час користування туалетом, відсутність або обмежений доступ до душу тощо), а також інших порушень Конвенції.

• **Визнано порушення ст. 3 Конвенції** у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

• **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою (у справі шостого заявника — 3 р. 7 міс. та 25 дн.; конкретні недоліки: нестійкість і повторюваність аргументації, яку використовували суди під час розгляду справи; ненадання оцінки особистого становища заявника щодо зменшення ризику вчинення повторного правопорушення, змови чи втечі; не розглянуто можливість застосування інших запобіжних заходів).

• **Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з недостатньо швидким переглядом питання про тримання шостого заявника під вартою (апеляційну скаргу на рішення про тримання під вартою було розглянуто із затримкою у 41 день).

• **Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції** за заявою шостого заявника, оскільки право на відшкодування шкоди за порушення ст. 5 Конвенції не передбачено у національній правовій системі.

• Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 7500 євро, 7500 євро, 7500 євро, 6400 євро, 5000 євро та 9800 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першому–шостому заявникам відповідно, 250 євро відшкодування *судових витрат та інших витрат* шостому заявнику.

Ключові слова: тримання під вартою, умови тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість перегляду рішення про тримання під вартою, розумний строк.

10. Іван Карпенко проти України (№ 2) (*Ivan Karpenko v. Ukraine (No. 2)*) від 24.04.2025, заява № 41036/16

З 2004 року заявник відбуває покарання у вигляді довічного позбавлення волі. У 2014 році він передав конверт працівникам виправної колонії, який мав бути надісланий до Вищого адміністративного суду України. Конверт містив документи стосовно попереднього спору з виправною колонією щодо його кореспонденції. Заявник стверджував, що конверт був запечатаний, проте записи у журналі кореспонденції свідчили, що працівники колонії ознайомилися з його вмістом. Заявник подав скаргу проти адміністрації виправної колонії, вимагаючи визнати незаконним перегляд його кореспонденції з касаційним судом і присудити йому відшкодування моральної шкоди. Він також просив суд розглянути його справу в режимі відеоконференції. Однак суд відмовив у задоволенні клопотання, оскільки на той момент відповідне положення Кодексу адміністративного судочинства України не передбачало участі в адміністративному судовому засіданні в режимі відеоконференції з виправної колонії, а релевантні положення Кримінального процесуального кодексу України не могли бути застосовані за аналогією. Суд розглянув справу у відкритому засіданні за участі представників адміністрації колонії та відмовив у задоволенні позову заявника. Подальше оскарження такого рішення було безуспішним. Суди встановили, що лист заявника було зареєстровано як звернення до суду, а не як «Закритий конверт», і дійшли висновку, що він подав його незапечатаним. При цьому апеляційний суд відхилив клопотання заявника про участь у засіданні в режимі конференції з тих самих підстав.

• Суд нагадав, що для гарантування відповідності вимогам ст. 6 Конвенції у справах засуджених позивачів, чия присутність під час розгляду їхніх справ не була забезпечена, суди повинні провести комплексний аналіз характеру спору. Такий аналіз повинен визначити, чи є характер спору таким, що вимагає присутності засудженого позивача перед колегією суддів. Суд очікує, що аналіз вийде за межі посилання на будь-які недоліки у нормативно-правовій базі, які можуть унеможливити присутність засудженого позивача.

Натомість він повинен враховувати конкретні причини «за» та «проти» присутності позивача, витлумачені у контексті вимог Конвенції та всіх відповідних факторів, таких як характер спору та відповідні права цивільного характеру. Якщо позов значною мірою ґрунтується на особистому досвіді засудженого, його усні доводи у суді були б важливою частиною представлення ним справи та фактично єдиним способом забезпечення змагального провадження. За таких обставин очевидним рішенням було б проведення розгляду провадження за місцем тримання заявника під вартою або використання відеозв'язку.

• У цій справі заявника не представляв захисник у провадженні. Його доводи до судів щодо фінансового стану вказували на те, що він не мав коштів на оплату послуг захисника. Вказане не оскаржувалося Урядом. При цьому з рішень національних судів вбачалося, що вони не розглядали, чи вимагав характер спору присутності заявника для забезпечення загальної справедливості провадження. Суди відмовили у задоволенні заяв заявника про участь у засіданні в режимі відеоконференції, посилаючись на відсутність відповідних законодавчих норм та обґрунтовуючи це тим, що сторона не могла брати участь у режимі відеоконференції з будь-якого місця, окрім приміщення суду.

• У зв'язку із цим, по-перше, заявник вказав на чотири приклади судових рішень (зокрема Вищого адміністративного суду України), за якими у справах, ініційованих засудженими, суди призначали засідання у режимі відеоконференцій з виправних колоній. По-друге, позиція судів у справі заявника суперечила рішенням Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 1-10/2012, відповідно до якого засуджені мали рівні права з іншими особами на участь у розгляді їхніх справ у судах усіх юрисдикцій, спеціалізацій та інстанцій. По-третє, за будь-яких умов відповідна прогалина в національному законодавстві не може бути виправданам для незастосування повною мірою стандартів Конвенції.

• Водночас у розгляді питання, порушеного перед судами щодо обставин передачі заявником через адміністрацію колонії листа до касаційного суду, був важливий особистий досвід заявника щодо такої ситуації. Не надавши належної оцінки характеру справи, ініційованої заявником, у контексті необхідності його присутності, можливо, у режимі відеоконференції, натомість зосередившись на виявлених недоліках у національному законодавстві, національні суди позбавили заявника можливості ефективно представити свою справу. При цьому представники виправної колонії були присутні на засіданні та подавали усні зауваження для спростування версії подій заявника, тоді як він не міг відповісти на такі доводи ані особисто, ані через свого представника. Таким чином, було порушено принцип рівності сторін.

Отже, відбулося порушення п. 1 ст. 6 Конвенції.

• Також Суд встановив порушення ст. 8 Конвенції. Так, заявник стверджував, що він передавав лист до касаційного суду запечатаним, адміністрація мала протилежну позицію. При цьому національні суди у низці інших спорів за участю заявника встановили, що обов'язком адміністрації виправної колонії було забезпечення дотримання відповідних національних норм її посадовими особами та, за потреби, заявником. Згідно з цими

нормами кореспонденція до адресатів, яка не підлягала перегляду (у цій справі до суду), повинна була надаватися засудженими запечатаною та реєструватися як «закритий конверт». Суду не було надано жодного пояснення, чому адміністрація не повернула незапечатаний лист заявнику, а натомість перейшла до реєстрації його вмісту у журналі обліку. Жоден із записів щодо кореспонденції із судом у відповідному журналі не містив коментаря «Закритий конверт». До того ж супровідний лист адміністрації до касаційного суду містив додаткову інформацію до тієї, що містилася у записі в журналі, який підписав заявник, а саме номер касаційної скарги та кількість сторінок, що свідчило про перегляд працівниками виправної колонії вмісту кореспонденції засудженого.

Суд постановив, що встановлення порушення саме собою становило достатню справедливую сатисфакцію завданої заявнику моральної шкоди. Присуджено 800 євро відшкодування судових та інших витрат на рахунок захисника заявника.

Ключові слова: принцип рівності сторін, забезпечення права засудженого представити свою справу особисто або через відеозв'язок, належна оцінка судами необхідності присутності засудженого у судовому засіданні з метою дослідження його особистого досвіду.

11. Горопашин проти України (*Goropashyn v. Ukraine*) від 24.04.2025, заява № 67127/16

У 1993 році виконавчий комітет міської ради виділив заявнику, як ліквідатору наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, земельну ділянку під індивідуальне житлове будівництво. Її межі були встановлені на місцевості. У 1996 році він отримав документи про право власності.

У 2013 році заявник виявив, що на його земельній ділянці ведуться будівельні роботи. Як з'ясувалося, у 2011 році сусідня сільська рада виділила його земельну ділянку О., який згодом продав її Г. Остання розпочала будівництво будинку. Заявник ініціював три провадження у судах (адміністративні та цивільний позови). Врешті-решт, у цивільному провадженні право заявника було визнано недійсним і задоволено зустрічний позов Г., оскільки: 1) відповідно до земельного законодавства, чинного на момент подій, виконавчий комітет міської ради не мав права ухвалювати рішення про передачу у власність землі; такі повноваження належали виключно міській раді; 2) спірна земельна ділянка розміщувалася за межами визначеної у 1973 році території міста та належала до території села, у

подальшому перерозподіл земельних ділянок між містом і селом належним чином оформлений не був (для зміни меж міста мало бути спеціальне подання до Верховної Ради України); 3) суд не міг врахувати висновки іншого суду, на які посилався заявник, оскільки вони були зроблені в адміністративному провадженні.

• **Визнано порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.** Зокрема, Суд укотре повторив, що у справах, коли виправлення помилок, допущених органами державної влади, призводить до втручання у право добросовісного набувача на мирне володіння майном, принци належного урядування покладають на органи державної влади не лише обов'язок діяти невідкладно при виправленні таких помилок, а й можуть вимагати виплатити колишньому добросовісному власнику належної компенсації або іншого виду відповідного відшкодування. Таким чином, ризик будь-якої помилки органу державної влади має покладатися на саму державу, і такі помилки не повинні відшкодовувати зацікавлені особи.

- Заявник мав переважне право на отримання земельної ділянки як ліквідатор наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Реалізуючи це право, він звернувся до міської ради, яка виділила йому земельну ділянку, а згодом видала документи на неї. Він володів ділянкою без перешкод близько 20 років на час, коли інша особа почала будувати на ній будинок. У зв'язку із цим Суд не вважав вирішальним, чи розпочинав сам заявник якесь будівництво або використовував землю для будь-яких інших законних цілей; важливим аспектом було те, що він був законним власником ділянки. Проте право власності заявника зрештою було визнано недійсним на користь іншої особи через порушення у розподілі території між двома адміністративно-територіальними одиницями — містом і селом. Заявник не був залучений та не мав жодного впливу на відповідну процедуру. При цьому були відсутні докази, що він був недобросовісним власником. Навіть самі органи влади визнали, що під час здійснення такої процедури було допущено порушення.
- Своєю чергою національні суди зіткнулися з необхідністю виправити помилки органів державної влади. Суд не вважав їхнє рішення на

користь Г. явно необґрунтованим.

- Водночас заявник не отримав жодної компенсації, а Уряд не зміг довести існування будь-яких чітких норм національного законодавства, які б передбачали грошову компенсацію або будь-який інший вид відшкодування будь-якої шкоди в таких ситуаціях.

- Крім того, після визнання недійсним права власності заявника не було жодних спроб надати йому будь-який інший вид відшкодування, наприклад, виділивши йому рівноцінну земельну ділянку, — вражаючи, на думку Суду, ситуація з огляду на той факт, що відповідно до національного законодавства заявник мав гарантоване переважне право на отримання земельної ділянки. Таким чином, на заявника було покладено непропорційний тягар.

Розмір сатисфакції: 7880 євро відшкодування *матеріальної шкоди* та 1500 євро відшкодування *моральної шкоди*.

Ключові слова: право на мирне володіння майном, визнання права власності добросовісного набувача земельної ділянки недійсним, принцип належного урядування.

12. Ситник проти України (*Sytnyk v. Ukraine*) від 24.04.2025, заява № 16497/20

У 2019 році проти директора Національного бюро розслідувань України на час подій було порушено провадження за Кодексом України про адміністративні правопорушення у зв'язку з отриманням подарунків (відпочинок у риболовній та мисливській заповідній зоні). Головним свідком був один із друзів заявника, Н., який заявив, що брав участь в організації відпочинку для заявника та взяв на себе всі пов'язані з цим витрати. Заявник заперечував порушення та заявляв, що відшкодував всі витрати на оренду будинку відпочинку, які були розподілені між друзями, з якими він там перебував. Друзі підтверджували це у своїх свідченнях. Заявник також стверджував, що показання Н. могли бути надані під тиском правоохоронних органів, а провадження проти нього порушено з мотивів помсти за розслідування корупції відносно посадових осіб іншого органу та їхніх родичів.

Суд першої інстанції визнав заявника винним у вчиненні адміністративного правопорушення та наклав на нього штраф із конфіскацією вартості відпочинку. Апеляційний суд залишив рішення без змін. Дані заявника було внесено й оприлюднено в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з

корупцією правопорушення. Після закінчення строку повноважень заявника було призначено на посаду заступника голови Національного агентства з питань запобігання корупції, а згодом — заступника директора Агентства з питань оборонних закупівель.

- **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** з огляду на таке:

(i) *У контексті справедливості судового розгляду*

Заявник був визнаний винним у отриманні подарунка від Н., головним чином, на підставі показань останнього про те, що він покривав витрати, пов'язані з відпочинком заявника. Однак такі показання були неточними, непослідовними та певною мірою суперечили показанням, наданим іншим свідком. Спочатку Н. вказував на п'ять випадків відпочинку заявника в заповіднику і стверджував, що кожного разу витрачав близько 100 000 грн. Проте згодом він заявляв лише про два епізоди, при цьому він не зміг конкретизувати пов'язані з цим витрати, які поніс. Він ствердно відповів на запитання слідчого, чи сплачував він 3000 грн та 4500 грн за оренду будинку для відпочинку заявника, його сім'ї та друзів, а також стверджував, що йому ніколи не відшкодували

такі витрати. Такі обставини ставили під сумнів чесність Н. та доказову силу його показань. З огляду на вирішальне значення показань Н. для визнання заявника винним, останній міг обґрунтовано очікувати конкретної та чіткої відповіді на свої доводи щодо якості такого доказу. Однак ні суд першої інстанції, ні апеляційний суд не розглянули відповідних аргументів заявника та не надали оцінки твердженням сторони захисту.

Крім того, заявник посилався на певні обставини, які свідчили про можливість чинення неправомірного тиску на Н. з боку органів обвинувачення, а саме його вразливість з огляду на подання останнім незадовго до подій заяви про видалення відомостей про його минулу судимість з офіційних реєстрів. Суди також не розглянули цей аргумент.

Підхід національних судів щодо прийняття показань Н. як вирішального доказу у справі без розгляду серйозних аргументів заявника, які ставили під сумнів їхню достовірність, був явно необґрунтованим.

Ба більше, розрахунок вартості подарунка, який, як вважалось, отримав заявник, також мав важливе значення для результату провадження, враховуючи, що застосовні правові положення дозволяли за певних умов приймати подарунки обмеженої вартості. Зокрема, попри те, що заявник перебував у будинку для відпочинку разом з іншими сім'ями у кожному із двох випадків, суд першої інстанції дійшов висновку, що всі витрати він мав нести самостійно. Заперечення сторони захисту були відхилені на тій підставі, що заявник був єдиним «споживачем відповідних послуг», а інші перебували там на його запрошення. Відповідні висновки суду залишилися незрозумілими для Суду, особливо, враховуючи те, що друзі заявника, з якими він ділив орендований будинок для відпочинку, послідовно заявляли, що вони розділили всі витрати між собою.

Таким чином, національні органи розподілили тягар доказування у свавільний спосіб та фактично позбавили заявника реальної можливості ефективно оскаржити висунуті проти нього обвинувачення.

(ii) У контексті небезсторонності суду

Суд встановив, що заявник мав обґрунтовані побоювання щодо відсутності безсторонності судді суду першої інстанції за об'єктивним критерієм у зв'язку з його можливою залежністю від органів обвинувачення як сторони у провадженні. Зокрема, суддя, який розглядав справу, також фігурував як свідок у паралельному кримінальному провадженні щодо обвинувачень у тому, що колишній прокурор

отримав хабар з метою поділитися ним із цим суддею. З огляду на реальну можливість для органів обвинувачення змінити у будь-який момент процесуальний статус цього судді зі свідка на підозрюваного, вони могли розглядатись як такі, що мали певний вплив на нього у справі заявника. Проте такі побоювання не були розглянуті. Сам суддя, діючи одноособово, відхилив заяву заявника про відвід без будь-якого обґрунтування. Апеляційний суд повністю проігнорував відповідні доводи заявника, навіть не згадавши про них у своєму рішенні. Таким чином, відповідний недолік не був усунутий на апеляційному рівні.

• **Визнано порушення ст. 8 Конвенції.**

Опублікування повного імені заявника в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, становило втручання у право на повагу до приватного життя за ст. 8 Конвенції. Таке втручання було передбачено законом (ст. 59 Закону України «Про запобігання корупції») і могло розглядатись як таке, що переслідувало легітимну мету запобігання корупції на державній службі.

Однак, оскільки процес ухвалення рішення, що призвів до визнання винним заявника в адміністративному правопорушенні, мав серйозні вади, Суд дійшов висновку, що національні органи не навели належних і достатніх підстав для оскаржуваного втручання.

Крім того, Суд встановив, що воно не було пропорційним заявленій легітимній меті. Зокрема, відповідно до законодавства після внесення до відповідного реєстру дані про особу залишаються в ньому на невизначений строк, за винятком окремих вузько визначених випадків. При цьому ст. 39 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає, що особа, піддана адміністративному стягненню, яка протягом року з дня закінчення виконання стягнення не вчинила нового адміністративного правопорушення, вважається такою, що не була піддана адміністративному стягненню. Відповідно, не вбачалось, як таке положення могло бути ефективно реалізовано, якщо інформація про особу продовжує міститися в реєстрі й надалі та не існує жодної процедури для її видалення. З дати остаточного судового рішення, яким заявника було визнано винним у адміністративному правопорушенні, минуло понад 5 років. Протягом більшої частини цього часу його повне ім'я залишалося опублікованим у реєстрі корупціонерів, що позбавляло заявника будь-яких засобів захисту від нападок на його моральну та професійну чесність. Ба більше, за відсутності змін до чинного регулювання така ситуація зберігатиметься безстроково.

• **Визнано порушення ст. 18 Конвенції у поєднанні зі ст. 6 та ст. 8 Конвенції.** Суд вважав, що сукупність обставин справи свідчила, що окрім заявленої мети перевірки повідомлення про корупцію, органи влади могли також прагнути особистого переслідування заявника та його дискредитації. Вбачалося, що саме така прихована мета фактично визначала їхні дії. У цьому контексті Суд врахував: 1) вороже ставлення міністра внутрішніх справ України до заявника до подій у справі та той факт, що провадження здійснювала Національна поліція України, підпорядкована відповідному міністру; 2) наявність певного рівня антагонізму (розбіжностей, якщо не конфлікту) між Національним антикорупційним бюро України та Офісом Генерального прокурора України (публічний взаємообмін звинувачень у незаконних діях); 3) вразливість Н. до тиску з боку органів обвинувачення (невдовзі після подання Н. про видалення з офіційних записів його минулого кримінального засудження він був допитаний в Офісі Генеральною прокуратурою України як свідок у рамках кримінального розслідування, не пов'язаного з подіями у справі заявника; такі події відбулися незадовго до порушення провадження про адміністративне провадження відносно заявника); 4) різниця між початковою сумою, нібито сплаченою за відпочинок заявника (спочатку Н. заявляв про 16 000 євро, пізніше про 250 євро); 5) сам факт витоку протоколу допиту свідка, що широкого висвітлювалось у медіа, які переважно наголошували на надзвичайно

великих сумах, нібито витрачених на «розкішний» відпочинок заявника; 6) публічна заява Генерального прокурора України, що заявник, можливо, «забув сплатити досить значні рахунки за відпочинок своєї родини та друзів». Нарешті, спосіб здійснення судового розгляду, із серйозними недоліками, не лише не розвіяв уже наявні на той час серйозні підозри щодо прихованих мотивів у переслідуванні заявника, а й посилив їх.

Таким чином, Суд вважав достатньо доведеним, що головним завданням органів влади було не запобігання корупції на державній службі, як стверджував Уряд, а особиста атака на моральну та професійну доброчесність заявника.

Визнання порушення саме собою визнано достатньо справедливою сатисфакцією за будь-яку заподіяну заявнику моральну шкоду.

Ключові слова: розподілення тягаря доказування у провадженні про адміністративне правопорушення у свавільний спосіб, відсутність розгляду судами аргументів заявника, які ставили під сумнів достовірність вирішальних доказів у справі, упередженість судді за об'єктивним критерієм, безстрокове зберігання даних у публічному реєстрі даних про притягнення особи до адміністративної відповідальності за корупційне правопорушення, наявність прихованих мотивів у переслідуванні та дискредитації посадової особи через порушення провадження про адміністративне правопорушення.

13. Богдан Шевчук проти України (*Bogdan Shevchuk v. Ukraine*) від 24.04.2025, заява № 55737/16

У 2016 році слідчі органи розпочали кримінальне провадження щодо зловживання владою стосовно заявника. Він був заарештований. Районний суд, в особі судді Ф., обрав йому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою із можливістю внесення застави. У серпні 2016 року апеляційний суд постановив, що справа має бути передана до іншого суду. Проте через кілька днів районний суд ухвалив рішення про продовження тримання заявника під вартою. Скарги заявника та його захисника щодо незаконного тримання під вартою, зокрема, через відсутність повноважень районного суду ухвалювати рішення у справі, були відхилені.

Коли справу заявника було фактично передано до іншого суду, строк тримання його під вартою спочатку було знову продовжено, а згодом його звільнили під заставу. У 2020 році суд затвердив угоду про визнання винуватості, укладену

між стороною обвинувачення та заявником. Врахувавши строк перебування під вартою, суд визнав, що заявник повністю відбув присуджений йому строк позбавлення волі. Скарги на рішення за фактичними та правовими підставами були відхилені.

Заявник скаржився до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України на суддю Ф. щодо незаконного ухвалення рішення про продовження тримання його під вартою та затримку у передачі справи до іншого суду, однак результати розгляду відповідних скарг залишилися невідомими.

Заявник подав скаргу до Суду.

У 2023 році заявнику повідомили про підозру у шахрайстві, підробленні документів та відмиванні коштів у межах нового провадження. Суддя Ф., яка розглядала справу заявника у першому провадженні, обрала йому запобіжний захід у

вигляді тримання під вартою, а згодом замінила на цілодобовий домашній арешт.

Після цього заявник надіслав до Суду лист із повідомленням про відклик своєї заяви, але його представник згодом повідомив, що це було обумовлено тиском судді Ф. та місцевої прокуратури.

- Передусім, посилаючись на рішення у справі [Shirkhanyan v. Armenia](#), Суд наголосив, що для ефективного функціонування системи індивідуальних заяв, встановленої ст. 34 Конвенції, надзвичайно важливо, щоб заявники або потенційні заявники мали можливість вільно комунікувати з Судом, не піддаючись жодному тиску з боку органів влади з метою змусити їх відкликати або скоригувати свої скарги. У цьому контексті «будь-яка форма тиску» охоплює не лише прямий примус або явні акти залякування, а й інші неналежні непрямі дії чи форми спілкування, спрямовані на те, щоб відмовити або відрадити заявників від подання скарги за Конвенцією чи справити «охолоджувальний ефект» на здійснення права на індивідуальне звернення заявників та їхніх представників. Наміри чи причини, що лежать в основі відповідних дій або бездіяльності органів влади, мають незначне значення при оцінці того, чи дотримано ст. 34 Конвенції; вирішальним є те, чи відповідає створена внаслідок цих дій або бездіяльності ситуація вимогам цієї статті.

- При цьому Суд зазначив, що невиконання Договірною Стороною своїх процедурних зобов'язань за ст. 34 Конвенції не обов'язково означає, що стверджуване втручання фактично обмежувало або мало будь-який відчутний вплив на здійснення права на індивідуальне звернення. Процедурні зобов'язання Договірної Сторони за ст. 34 Конвенції повинні виконуватися незалежно від кінцевого результату провадження і таким чином, щоб уникнути будь-якого фактичного або потенційно стримуючого впливу на заявників або їхніх представників.

- Крім того, Суд повинен враховувати вразливість заявника та ризик впливу на нього з боку органів влади. Положення заявника може бути особливо вразливим, коли він перебуває під вартою та має обмежений контакт із сім'єю або зовнішнім світом.

- З огляду на обставини цієї справи Суд вважав, що прохання заявника не могло бути розглянуте як таке, що демонструвало його справжній намір виключити справу зі списку справ Суду відповідно до вимог ст. 37 Конвенції. Крім того, Суд вважав, що повага до прав людини вимагала від нього продовжити розгляд скарги заявника на підставі п. 1 ст. 37 Конвенції *in fine*.

- Суддя Ф., яка у 2016 році розглядала питання про тримання заявника під вартою після передачі справи до іншого суду, брала участь у новому провадженні 2023 року, ухвалюючи рішення щодо тримання його під вартою. Не було сумнівів, що вона дізналася про справу в Суді не пізніше червня 2023 року, коли районний суд мав надати інформацію щодо першої справи заявника на запит Уряду. З огляду на попередні події, спроби заявника ініціювати дисциплінарне провадження проти неї та прагнення заявника отримати рішення Суду, переважно щодо відповідності її дій Конвенції, подальша участь судді Ф. у справі 2023 року могла викликати сумніви щодо її безсторонності. За таких специфічних обставин суддя Ф. мала б вжити заходів для усунення будь-яких ознак можливого конфлікту інтересів та сумнівів, які можуть виникнути у зовнішнього спостерігача та сторони захисту щодо її неупередженості при ухваленні рішень у справі 2023 року. Однак, оскільки предмет цієї скарги не стосувався питань справедливості судового розгляду в розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції, яка встановлює конкретні рамки щодо безсторонності головуючого судді та його обов'язків у ситуації наявності конфлікту інтересів, Суд не аналізував питання, чи мала суддя Ф. заявити самовідвід.

- Водночас Суд вказав, що зміст і тон листування між заявником та його представником не залишали сумнівів у тому, що заявник почувався вразливим відносно тиску судді Ф. і побоювався наслідків кримінального провадження 2023 року у разі продовження розгляду його заяви в Суді. Хоча зазвичай для оцінки скарг за ст. 34 Конвенції необхідні конкретні дії або бездіяльність, у цій справі була низка непрямих ознак тиску, якому був підданий заявник: незважаючи на сумніви щодо безсторонності, суддя Ф. продовжувала ухвалювати рішення, що суттєво впливали на права заявника, зокрема на свободу; лист про відкликання заяви виглядав як реакція на те, що заявник очевидно розцінював як навмисне створення ситуації тиску на нього. Крім того, Суд вважав, що існували достатні елементи, які в сукупності вказували на правдоподібність твердження заявника про отримання «пропозиції» відкликати скаргу в обмін на «вирішення» питання щодо його кримінального провадження.

З огляду на вказане, за дуже специфічних обставин цієї справи та заяв сторін Суд постановив, що **було порушення ст. 34 Конвенції**.

- Суд також визнав, що **відбулося порушення п. 1 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з незаконним триманням заявника під вартою з 28 серпня по 18 жовтня 2016 року. Було очевидним, що після ухвалення рішення апеляційним судом про передачу справи

до іншого суду 17 серпня 2016 року районний суд більше не мав повноважень для продовження її розгляду. Національне законодавство щодо визначення компетентного суду не допускало іншого тлумачення такого правила. Таким чином, ухвалюючи рішення про продовження тримання заявника під вартою 22 серпня 2016 року, районний суд перевищив свої повноваження, що становило грубе і очевидне правопорушення, яке не могло бути виправлено апеляційними судами під час перегляду справи.

Розмір сатисфакції: 10 000 євро відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: відкликання скарги, поданої до Суду, під можливим тиском національних органів, втручання у право на подання індивідуальної заяви відповідно до ст. 34 Конвенції, перевищення повноважень суду при продовженні тримання заявника під вартою.

14. Лупашку проти України (*Lupashku v. Ukraine*) від 24.04.2025, заява № 57149/14

Заявниця працювала на місцевому сільськогосподарському підприємстві, якому належав житловий будинок. Згідно з твердженнями заявниці вона перебувала на обліку як особа, яка потребувала житла. У 2005 році за заявою до міської ради вона приватизувала квартиру, загальною площею 43 кв. м, що включала 27,3 кв. м житлової площі, та сплатила «за придбання квартири» певні кошти (близько 600 євро на момент події).

Пізніше за результатами перевірки заяви П. прокурор району подав протест до виконавчого комітету міської ради. Зокрема, зазначалося, що заявниця не проживала і не була зареєстрована у квартирі під час її приватизації, а також не перебувала на обліку як особа, що потребує житла. Було вказано, що пан В., начальник відділу житлово-комунального господарства, видав заявниці довідку, згідно з якою вона була наймачем квартири № 2, тоді як насправді саме П. мав право найму квартири з 1992 року та був зареєстрований у квартирі разом із членами своєї сім'ї. При цьому така довідка стала підставою для подання заяви про приватизацію. Прокурор зазначив, що дії В. викликали підозру у підробленні документів, однак кримінальне провадження не розпочали у зв'язку зі смертю останнього. Крім того, було встановлено, що у 2000 році заявниця вже приватизувала іншу квартиру в тому ж будинку, а саме квартиру № 3 площею 34 кв. м.

У 2009 році виконавчий комітет задовольнив протест і скасував своє рішення та свідоцтво про право власності заявниці. Невдовзі після цього П. приватизував спірну квартиру. Заявниця оскаржила рішення виконавчого комітету про задоволення протесту прокурора, однак остаточне рішення було ухвалено не на її користь.

У своїх зауваженнях до Суду заявниця визнала, що до приватизації спірної квартири вона дійсно приватизувала іншу квартиру у тому ж будинку,

але стверджувала, що «відмовилась» від неї, і її приватизували інші особи. Стосовно спірної квартири № 2, вона заявляла, що П. ніколи не працював на підприємстві, якому належав житловий будинок, і не проживав у квартирі протягом багатьох років, оскільки переїхав до іншого міста. При цьому у нього був борг за комунальні послуги, який вона погасила під час приватизації квартири. Додатково заявниця стверджувала, що їй не заборонялося приватизувати іншу квартиру, якщо під час першої приватизації вона не отримала усю санітарну норму житлової площі.

• **Визнано порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції**, оскільки національні суди не забезпечили ретельного та всебічного розгляду справи заявниці та не навели належних підстав для скасування її права власності на квартиру, зокрема:

1. Незважаючи на повторювані аргументи заявниці, що документи (ордер на житлове приміщення від 1992 року) на підтвердження вимог П. на спірну квартиру не відповідали законодавству, вони були детально розглянуті лише районним судом, який у зв'язку з цим ухвалив постанову на користь заявниці. Також не розглядався як факт, що П. не проживав у квартирі протягом багатьох років (що, як вбачалось із формулювань рішень, було відомо судам), так і відповідні правові наслідки такого факту щодо його права на квартиру в контексті передумов для приватизації, встановлених Законом України «Про приватизацію державного житлового фонду» (Приватизація могла здійснюватися шляхом (i) безоплатної передачі з розрахунку санітарної норми 21 кв. м загальної площі на наймача і кожного члена його сім'ї та додатково 10 кв. м на сім'ю; або (ii) продажу надлишків загальної площі громадянам, які мешкають у квартирі або перебували в черзі потребуючих поліпшення житлових умов. Особа могла приватизувати житло лише один раз у житті).

Апеляційний суд, відхиляючи скаргу заявниці, без детального аналізу та посилань на докази визнав право П. на квартиру й стверджував, що заявниця не проживала там під час приватизації та не перебувала на житловому обліку.

2. Сумнівним було існування вагомих підстав для перевірки прокурором скарги П., який ніколи не володів квартирою, а лише був її наймачем багато років до того, як поїхав із міста у 1999 році. До того ж перевірка стосувалася можливого підроблення документа посадовцем В., виданого заявниці для підтвердження її права на приватизацію квартири № 2, але не передбачала звинувачень проти самої заявниці. На підставі перевірки та протесту прокурора виконавчий комітет скасував рішення про приватизацію. Навіть якщо підозр у підробленні виданої заявниці довідки могло бути достатньо для подання протесту і вимоги скасувати свідоцтво про право власності на її ім'я (як стверджував Уряд), це не було предметом аналізу національних судів і не могло автоматично призвести до визнання права П. на квартиру.

3. Заяву П. про приватизацію було задоволено через два місяці після скасування права власності заявниці за протестом прокурора. Згодом представники виконавчого комітету визнали, що помилково задовольнили заяву П. та видали йому свідоцтво про право власності. Проте суди вищих інстанцій не проаналізували цих обставин і відмовили у скасуванні свідоцтва про право власності П.

4. Прокурор відіграв істотну роль у провадженні, яке стосувалося переважно приватних інтересів (між заявницею та П.; національні провадження не стосувалися повернення майна у власність держави). Саме прокурор розпочав перевірку законності приватизації спірної квартири, і саме за його протестом виконавчий комітет скасував своє рішення про приватизацію квартири заявницею майже одразу — наступного дня.

5. Уваги заслуговували також дії самої заявниці, зокрема, вона спочатку приватизувала квартиру № 3, а згодом «відмовилася» від неї перед поданням заяви про приватизацію квартири № 2, не пояснивши законних підстав таких дій чи наявності прав на першу квартиру. Хоча аргумент заявниці про наявність права на приватизацію, оскільки вона не отримала повної санітарної норми площі, не було підтверджено документально і не висувався на національному рівні, питання можливої «подвійної» приватизації було відоме національним судам, принаймні апеляційному суду, однак залишилося без аналізу. Суди також не розглядали питання оплати, здійсненої заявницею під час приватизації квартири № 2.

Розмір сатисфакції: 2000 євро відшкодування *моральної шкоди*.

Ключові слова: право на мирне володіння майном, приватизація квартири, забезпечення судами балансу між приватними інтересами при приватизації квартири, роль прокурора у спорах між приватними особами.

15. Ворошило проти України (*Voroshylo v. Ukraine*) від 30.04.2025, заява № 9627/23

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з несправедливістю цивільного провадження (неповідомлення заявника про апеляційну скаргу іншої сторони у справі, що призвело до позбавлення його можливості надати зауваження).

Розмір сатисфакції: 500 євро відшкодування

матеріальної та моральної шкоди й компенсації судових та інших витрат.

Ключові слова: повідомлення про судові засідання, повідомлення про подання стороною провадження скарги, надання можливості подати власні зауваження до скарг опонента у справі.

16. Шпiтальник та Артюх проти України (*Shpitalnik and Artyukh v. Ukraine*) від 30.04.2025, заяви № 83711/17, 23257/18

• **Визнано порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції** у зв'язку з непропорційними стягненнями у справах щодо порушення митних правил. Зокрема, у справах заявників було конфісковано незадекларовану готівку, що перевищувала дозволений ліміт, і накладено штраф. У справі [Яремійчук та інші проти України](#) Суд вже встановлював порушення щодо аналогічних питань

і не вбачав підстав відступати від відповідних висновків у цій справі. При цьому Суд наголосив, що встановлення порушення не означає, що заявники не мали нести жодної відповідальності за порушення національного законодавства, яке вони вчинили, коли не задекларували готівку.

Розмір сатисфакції: 6457 євро та 3426 євро відшкодування *матеріальної шкоди* першому

та другому заявникам відповідно, по 250 євро відшкодування *судових та інших витрат* кожному заявнику.

Ключові слова: порушення митних правил, пропорційність стягнення у митних справах.

17. Оліщук та інші проти України (*Olishchuk and others v. Ukraine*) від 30.04.2025, заяви № 17774/24, 18033/24, 24592/24

Заявники скаржилися на надмірну тривалість кримінальних проваджень (у справі першого заявника — 8 р. 5 міс. та 12 дн., дві інстанції; другого — 8 р. 8 міс. та 12 дн., три інстанції; третього — 14 р. 2 міс. та 25 дн., три інстанції).

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю кримінальних проваджень і **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду

на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 2100 євро, 1800 євро та 4800 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першому–третьому заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк.

18. Хряпа проти України (*Khryapa v. Ukraine*) від 30.04.2025, заява № 57310/17

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю цивільного провадження (8 р. 4 міс. та 6 дн., три інстанції) та порушення **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 1200 євро відшкодування *моральної шкоди*.

Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк.

19. Гребенюк проти України (*Grebenyuk v. Ukraine*) від 30.04.2025, заява № 42805/23

У 2011 році заявник потрапив у дорожньо-транспортну пригоду під час переходження дороги, внаслідок чого отримав тілесні ушкодження середнього ступеня тяжкості. Через чотири місяці було порушено кримінальне провадження, заявника було визнано потерпілим, а згодом цивільним позивачем у провадженні. Шість разів кримінальне провадження закривалося у зв'язку з відсутністю складу кримінального правопорушення. Ці постанови згодом скасовувалися національними судами у зв'язку з непроведенням ретельного розслідування та недотриманням вказівок прокурорів. Загалом під час розслідування було проведено сім судово-медичних експертиз. У 2024 році провадження було знову закрито, про що заявник, як стверджувалося, дізнався лише після того, як Уряд подав свої зауваження у цій справі до Суду. Заявник оскаржив відповідну постанову.

Ключові аспекти: неефективність проведення розслідування було розкритиковано самими

національними органами; відсутність ретельності й оперативності підірвала здатність органів державної влади встановити обставини справи; відсутність реальних спроб з боку слідчих органів провести ретельне розслідування; неодноразове повернення справи на додаткове розслідування внаслідок невжиття слідчими достатніх заходів; незвично велика кількість повторних судово-медичних експертиз).

• **Визнано порушення ст. 2 Конвенції** у зв'язку з непроведенням ефективного розслідування дорожньо-транспортної пригоди, що становила загрозу життю і до якої не були причетні представники держави.

Розмір сатисфакції: 6000 євро відшкодування *моральної шкоди*.

Ключові слова: дорожньо-транспортна пригода, ефективне розслідування.

20. Поздняков та інші проти України (*Pozdnyakov and others v. Ukraine*) від 02.05.2025, заяви № 33161/20, 36907/20, 45594/20

Заявники — внутрішньо переміщені особи з м. Донецьк, які переїхали до м. Черкаси у 2014–2015 роках. Вони не змогли взяти участь у місцевих виборах 2015 року, оскільки їх не включили до списку виборців. У 2017 році вони подали заяви про включення їх до списку. Заявникам було відмовлено, оскільки вони не належали до відповідної територіальної громади.

Заявники подали позови з вимогою змінити виборчу адресу, щоб мати можливість голосувати за місцем фактичного проживання, які були відхилені адміністративними судами. Конституційний Суд України також відмовив у відкритті конституційного провадження у зв'язку зі скасуванням у 2020 році Закону України «Про місцеві вибори», а також внесенням змін до певних положень Закону України «Про Державний реєстр виборців».

Під час позачергових парламентських виборів 2019 року заявники могли голосувати лише за партійними списками; у видачі другого бюлетеня для голосування за кандидата, який балотувався для представництва виборчого округу, їм було відмовлено (окрім другої заявниці). Окружна виборча комісія не встановила порушень виборчих прав заявників у зв'язку із цим.

• **Визнано скарги заявників за ст. 1 Протоколу № 12 до Конвенції явно необґрунтованими**, оскільки вони не довели, що їхні скарги на національному рівні були подані своєчасно, аби це могло розглядатись як підтвердження їхнього наміру взяти участь у місцевих виборах у жовтні 2015 року, а також вважатись як належне використання національних засобів юридичного захисту.

• Щодо парламентських виборів у 2019 році вони проводилися за змішаною системою, згідно з якою

громадяни голосували паралельно за окремих кандидатів у своїх виборчих округах згідно з мажоритарною системою та за партійні списки згідно з пропорційною системою. За відсутності реєстрації у певному виборчому окрузі особа могла голосувати лише за партійні списки, а не за окремого кандидата у виборчому окрузі (ч. 10 ст. 2 Закону України «Про вибори народних депутатів України» 2011 року). У цьому контексті Суд погодився, що виборча система, яка встановлює територіальний зв'язок між виборцями та їхніми обраними представниками, має легітимну мету, сумісну з принципом верховенства права та загальними цілями Конвенції. Однак неврахування особливої ситуації заявників як внутрішньо переміщених осіб позбавило їх повноцінної участі у виборах до Верховної Ради України 2019 року. Суд вважав свої висновки у справі [Селигененко та інші проти України](#) застосовними до цієї справи у зв'язку зі схожістю правового статусу заявників та практично ідентичну нормативно-правову базу.

Таким чином, органи державної влади, не врахувавши індивідуальну ситуацію заявників, допустили щодо них дискримінацію в контексті реалізації права голосу на виборах до Верховної Ради України за кандидата в одномандатному виборчому окрузі у 2019 році, що **становило порушення ст. 3 Протоколу № 1 до Конвенції у поєднанні зі ст. 14 Конвенції**.

Розмір сатисфакції: по 4500 євро відшкодування моральної шкоди кожному з трьох заявників, 5000 євро відшкодування судових та інших витрат спільно на рахунок захисника заявників.

Ключові слова: виборчі права внутрішньо переміщених осіб, дискримінація під час реалізації виборчих прав.

21. Кулик проти України (*Kulyk v. Ukraine*) від 09.05.2025, заява № 40214/16

У 2011 році райдержадміністрація виділила заявнику земельну ділянку площею 1 га для ведення особистого селянського господарства. Заявник отримав відповідний державний акт на право власності. У 2013 році місцевий прокурор подав позов в інтересах держави з вимогою скасувати розпорядження райдержадміністрації та визнати недійсним право власності заявника на земельну ділянку. Прокурор стверджував, що зазначена ділянка була розташована у межах двокілометрової зони від берегової лінії

Дніпровсько-Бузького лиману (законодавчо встановлена ширина для прибережної захисної смуги), частина якої, до того ж, була виділена для використання місцевому лісогосподарському підприємству. Аналогічні позови також були подані проти інших власників землі у тому ж районі. У другому колі провадження позов прокурора було задоволено. Зокрема, касаційний суд, повертаючи справу до судів нижчих інстанцій на новий розгляд, посилався на положення ст. 88 Водного кодексу України про охоронювану прибережну зону, наказ

від 5 листопада 2004 року № 434 та постанову Кабінету Міністрів України від 8 травня 1996 року № 486. Землі в межах цих смуг не підлягали приватизації та могли надаватися лише в оренду для обмежених цілей.

- Суд встановив, що у цій справі було втручання у право власності заявника. У контексті законності, з рішень національних судів вбачалося, що основним питанням у справі було питання, чи мали бути офіційно оформлені межі прибережної захисної смуги. Як встановлено касаційним судом (висновки якого були по суті повторені судами нижчих інстанцій під час нового розгляду справи), межі такого характеру мали бути офіційно оформлені за встановленою процедурою. Відповідно до наказу від 5 листопада 2004 року № 434 та постанови Кабінету Міністрів України від 8 травня 1996 року № 486 у тих випадках, коли межі не були офіційно оформлені, органи державної влади, відповідальні за виділення землі, повинні були покладатися на законодавчо встановлений розмір прибережних захисних смуг та «орієнтовні розміри» водоохоронних зон. На думку Суду, такий підхід залишав можливість для виникнення помилок і зловживань, що викликало сумніви щодо відповідності вимозі якості закону.

- У цій справі не існувало офіційно оформлених меж для захисної зони у відповідному районі. Земельна ділянка заявника (і це не заперечувалось на національному рівні) розміщувалася на відстані 1 999,3 м від берегової лінії, тобто лише 70 см (0,07 м) земельної ділянки потенційно могли вважатися такими, що входили до прибережної захисної смуги. Така цифра була незначною порівняно із загальною законодавчо встановленою шириною смуги у 2 км. Крім того, Уряд не заперечував, що відповідна земля десятиліттями використовувалася для сільськогосподарських потреб і заявник отримав (та використовував) її для тих же цілей.

- При цьому, відповідно до висновку міськрайонного суду, під час першого кола розгляду справи жодна

з підстав для припинення права власності на землю, встановлених ст. 140 Земельного кодексу України, не була застосовна до справи заявника. Однак під час нового розгляду справи національні суди взагалі не аналізували це питання.

- Водночас, попри наявність указаних обставин, які могли викликати сумніви щодо законності втручання у право заявника та наявності певного загального інтересу, Суд дійшов висновку, що таке втручання не було пропорційним. У зв'язку із цим Суд повторив, що позбавлення власності без виплати суми, обґрунтовано пов'язаної з її вартістю, зазвичай становитиме непропорційне втручання, а повна відсутність відшкодування шкоди може вважатися виправданою за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції лише за виняткових обставин (див. рішення у справі [Дроздик та Мікула проти України](#)).

- Заявник не отримав жодного відшкодування за земельну ділянку, якої він був позбавлений, і жодної спроби запропонувати йому таку компенсацію або будь-яку іншу форму відшкодування зроблено не було.

- **Таким чином, Суд встановив порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції** та постановив, що держава повинна забезпечити належними засобами та протягом розумного строку **повне повернення заявнику прав власності** на відповідну земельну ділянку, **або надати йому відшкодування** у грошовій формі чи у вигляді рівнозначного майна.

Розмір сатисфакції: 1500 євро відшкодування *моральної шкоди*.

Ключові слова: право на мирне володіння майном, позбавлення права власності на земельну ділянку в ініційованому прокурором провадженні, відшкодування шкоди або компенсація у справах про позбавлення права власності, принцип пропорційності у справах про повернення земельних ділянок у право власності держави.

22. Бондар проти України (*Bondar v. Ukraine*) від 09.05.2025, заяви № 29184/15, 44078/16

У 2010 році райдержадміністрація надала кожному заявнику по дві земельні ділянки площею 2 га та 0,12 га для ведення особистого селянського господарства і садівництва. У розпорядженні зазначалося, що ділянки були землями сільськогосподарського призначення. Заявники отримали відповідні державні акти на право власності. У 2014 року прокурор району подав два позови в інтересах держави з вимогою

скасувати розпорядження райдержадміністрації та визнати недійсним право власності заявників, оскільки такі ділянки мали лісгосподарське призначення (які могли бути передані у приватну власність лише Кабінетом Міністрів України), а відповідна земля була виділена місцевому лісгосподарському підприємству для постійного користування. Позов було задоволено судом першої інстанції, рішення якого було підтримано

апеляційним і касаційним судами. Суди на підставі наданих органами державної влади документів та довідок встановили, що відповідна земля була передана місцевому лісгосподарському підприємству у 2000 році і відповідно до перехідних положень Лісового кодексу України документів, які підтверджували цю передачу, було достатньо для підтвердження права власності або права на постійне користування до одержання офіційно оформлених документів.

• **Визнано порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.** Суд повторив, що позбавлення власності без виплати суми, обґрунтовано пов'язаної з її вартістю, зазвичай становитиме непропорційне втручання, а повна відсутність відшкодування шкоди може вважатися виправданою за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції лише за виняткових обставин (див. рішення у справі [Дроздик та Мікула проти України](#)). У цій справі заявники не отримали жодної компенсації за земельні ділянки, яких вони

були позбавлені, і не було зроблено жодної спроби запропонувати їм таку компенсацію або будь-яку іншу форму відшкодування.

• Постановлено, що держава повинна забезпечити належними засобами та протягом розумного строку **повне повернення прав власності** заявникам на відповідні земельні ділянки, **або надати заявникам відшкодування** у грошовій формі чи у вигляді рівнозначного майна.

Розмір сатисфакції: 1500 євро відшкодування *моральної шкоди* кожному заявнику, 110 євро спільно відшкодування *судових та інших витрат*.

Ключові слова: право на мирне володіння майном, позбавлення права власності на земельну ділянку, відшкодування шкоди або компенсація у справах про позбавлення права власності, принцип пропорційності у справах про повернення земельних ділянок у право власності держави.

23. Пожарська проти України (*Pozharska v Ukraine*) від 15.05.2025, заява № 48433/15

У 2011 році районний суд розглянув позов заявниці про перерахунок її пенсії у відкритому судовому засіданні за її участі та зобов'язав Управління Пенсійного фонду України виплатити їй перераховану пенсію (у вищому розмірі). Десятиденний строк для подання апеляційної скарги закінчився, відповідно, постанова набрала законної сили. У 2012 році було здійснено перерахунок пенсії заявниці. Однак у 2014 році Управління подало апеляційну скаргу та клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження у зв'язку з невиконанням судом першої інстанції вимог процесуального законодавства щодо доведення до сторони судового рішення у справі.

Апеляційний адміністративний суд відкрив провадження та в ухвалі зазначив, що скарга Управління була подана у встановлений законом строк. Згодом апеляційний суд задовольнив скаргу Управління та скасував постанову суду першої інстанції. При цьому було зазначено, що його постанова була остаточною та оскарженню не підлягала.

Заявниця подала касаційну скаргу, стверджуючи, що: 1) вона не була повідомлена про апеляційну скаргу або про засідання апеляційного суду до ухвалення постанови апеляційним судом; 2) апеляційний суд не дослідив той факт, що скарга Управління була подана поза встановленим законом строком без будь-якого прийнятного обґрунтування, а суд не застосував ч. 4 ст. 189

Кодексу адміністративного судочинства України, відповідно до якої після спливу одного року з моменту оголошення оскаржуваного судового рішення незалежно від наданого обґрунтування мало бути відмовлено у відкритті провадження за апеляційною скаргою, поданою органом державної влади.

Проте касаційний суд відмовив у відкритті провадження.

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції.** З огляду на свою практику Суд вважав, що у цій справі ухвала про відкриття апеляційного провадження та скасування ухваленної на користь заявниці постанови порушило принцип юридичної визначеності. Зокрема, підставою, на яку посилялося Управління у своєму клопотанні про поновлення строку на апеляційне оскарження, було несвоєчасне вручення постанови суду першої інстанції. Не було жодних ознак того, що були подані будь-які докази на підтвердження цих тверджень. Управління навіть не вказало точної дати, коли нібито було поінформоване про рішення. У будь-якому випадку було очевидним, що Управління дізналося про постанову не пізніше лютого 2012 року, оскільки постанова була виконана (здійснено перерахунок пенсії). Проте національні суди поновили строк на оскарження, не пояснивши причин та не надавши коментарів щодо того, чому вони вважали це можливим, незважаючи на положення національного законодавства, яке забороняло таке поновлення у

випадку спливу однорічного строку.

Розмір сатисфакції: 1000 євро відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: обґрунтування поновлення строку на апеляційне оскарження, принцип правової визначеності.

24. Джачвліані та інші проти України (*Dzhachvliani and others v. Ukraine*) від 15.05.2025, заяви № 37516/23, 41072/23, 10085/24

Заявники скаржилися за ст. 3 Конвенції на ненадання їм належної медичної допомоги під час тримання під вартою (у випадку першого заявника — рак щитовидної залози, захворювання серця; другого заявника — трофічна виразка правої гомілки, фізична травма; третього — гепатит С, цироз печінки, хронічна ішемічна хвороба серця, проблеми з колінами), а також на інші порушення Конвенції.

• **Визнано порушення ст. 3 Конвенції** у зв'язку з ненаданням належної медичної допомоги під час тримання під вартою (за заявою першого заявника — 1 р. та 27 днів; другого — 4 р. 1 міс. та 8 дн.; третього — 1 р. 3 міс. та 8 дн.; *конкретні недоліки у лікуванні*: відсутність / затримка у проведенні медичного обстеження, наданні медикаментозного лікування, отриманні консультації зі спеціалістом, відсутність вичерпної документації щодо стану здоров'я та лікування).

• **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою (у справі другого заявника — 1 р. 11 міс. та 11 дн.;

третього — 1 р. 3 міс. та 7 дн.; конкретні недоліки: нестійкість і повторюваність аргументації, яку використовували суди під час розгляду справи).

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** за заявою другого заявника у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (3 р. 7 міс. та 16 дн., перша інстанція) та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

• Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 7500 євро, 9750 євро та 9750 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першому–третьому заявникам відповідно, по 250 євро відшкодування *судових витрат та інших витрат* кожному заявнику.

Ключові слова: надання медичної допомоги під час тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк.

25. Гур'янова проти України (*Guryanova v. Ukraine*) від 22.05.2025, заява № 7738/14

У 2012 році заявницю було визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 190 (шахрайство у великих розмірах) Кримінального кодексу України та обрано їй покарання у вигляді позбавлення волі з конфіскацією всього належного їй майна. Відбуваючи покарання у Житомирській установі виконання покарань № 8, вона подала касаційну скаргу. Згодом заявницю перевели до іншої установи, Качанівської виправної колонії № 54. Однак касаційний суд надіслав повістку про розгляд справи за адресою попереднього перебування заявниці, до Житомирської установи виконання покарань № 8. Вона отримала повістку лише через два тижні після того, як відбулося судове засідання касаційного суду, на якому був присутній прокурор. Суд залишив без задоволення касаційну скаргу заявниці, а ухвалу апеляційного суду — без змін.

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції.** Зокрема, заявниця перебувала під повним контролем держави, тому держава була зобов'язана належним чином повідомити заявницю про дату та час проведення засідання касаційного суду. Проте органи державної влади не виконали цього обов'язку, надіславши повістку за адресою установи, в якій вона вже не перебувала. Як наслідок, вона отримала повістку із запізненням і тому не змогла бути присутньою у засіданні, навести свої аргументи та спростувати твердження прокурора. Таким чином, принцип рівності сторін дотриманий не був.

Розмір сатисфакції: 900 євро відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: принцип рівності сторін, несвоєчасне повідомлення особи, яка перебуває під контролем держави, про судове засідання.

26. Даневич проти України (*Danevych v. Ukraine*) від 22.05.2025, заява № 25171/16

У 2014 році заявника звільнили з посади першого заступника голови Державної казначейської служби України згідно із Законом України «Про очищення влади». Заявник оскаржив своє звільнення до адміністративного суду. Спочатку суд відкрив провадження, але зупинив його з огляду на відкриття Конституційним Судом України провадження щодо конституційності Закону України «Про очищення влади». Заявник безуспішно оскаржив ухвалу про зупинення провадження до вищих інстанцій, а його клопотання про поновлення провадження було відхилено.

У 2019 році ЄСПЛ у справі [Полях та інші проти України](#) встановив, що чинні законодавчі положення щодо люстрації, які не передбачали індивідуальної оцінки обставин, були несумісними з вимогами ст. 8 Конвенції. Після цього у 2020 році Верховний Суд розглянув касаційну скаргу у справі № 817/3431/14 та постановив, що відсутність у Законі України «Про очищення влади» процедури чи механізму, які б визначали індивідуальний підхід під час застосування встановлених ним заборон, не знімає обов'язку із суду застосовувати індивідуальний підхід при вирішенні кожного конкретного спору за критеріями правомірності та законності рішень суб'єктів владних повноважень. Низку проваджень, пов'язаних із люстрацією, було поновлено. У деяких випадках скаржників було поновлено на посадах та присуджено відшкодування у зв'язку зі звільненням. Заявник не вимагав поновлення провадження після червня 2020 року, і воно залишається призупиненим у суді першої інстанції.

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції та ст. 13 Конвенції.** Розглянувши всі надані йому матеріали, Суд вважав, що поведінка заявника у провадженні

певною мірою сприяла збільшенню тривалості провадження у зв'язку з його бездіяльністю після зміни практики національних судів. Однак він не міг нести відповідальність за загальну тривалість провадження на національному рівні. У цій справі тривалість провадження була надмірною та не відповідає вимозі розумного строку. Крім того, заявник не мав ефективного національного засобу юридичного захисту за такою скаргою.

• **Відхилено скарги за ст. 8 та 13 Конвенції** у зв'язку з невичерпанням національних засобів юридичного захисту. Зокрема, у справі *Полях та інші проти України* Суд постановив, що люстраційні заходи щодо державних службовців, у принципі, можуть бути виправданими. Проте застосування серйозних обмежувальних заходів без достатньої індивідуалізації було визнано несумісним із вимогами ст. 8 Конвенції. Після ухвалення Судом такого рішення національна практика змінилась і люстровані чиновники домоглися індивідуальної оцінки своєї ситуації, і зрештою у багатьох справах були поновлені на своїх посадах й отримали відшкодування за весь період із часу звільнення. Хоча відповідні зміни відбулися майже через шість років після початку провадження у справі про люстрацію, Суд не міг дійти висновку, що такий правовий шлях був загалом неефективним або марним, або, не спекулюючи на можливому результаті, що він не дозволив би заявнику отримати індивідуальну оцінку його конкретної ситуації.

Розмір сатисфакції: 3000 євро відшкодування моральної шкоди, 200 євро відшкодування судових та інших витрат.

Ключові слова: справи щодо люстрації, вимога розумного строку тривалості провадження

27. Вовк та інші проти України (*Vovk and others v. Ukraine*) від 28.05.2025, заяви № 56675/18, 1955/24, 17676/24, 18295/24, 24165/24, 24580/24, 25460/24, 26904/24, 27355/24

Заявники скаржилися на надмірну тривалість кримінальних проваджень (у справі першого заявника — 6 р. 1 міс. та 27 дн., три інстанції; другого — 9 р. 8 міс. та 21 дн., три інстанції; третього — 13 р. 5 міс. та 1 д., три інстанції; четвертого — 5 р. 11 міс. та 16 дн., перша інстанція; п'ятого — 6 р. 10 міс. та 17 дн., дві інстанції; шостого — 10 р. 3 міс. та 5 дн., три інстанції; сьомого — 7 р. 5 міс., дві інстанції; восьмого — 10 р. 5 міс. та 21 дн., дві інстанції; дев'ятого — 7 р. 3 міс. та 12 дн., перша інстанція).

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з**

надмірною тривалістю кримінальних проваджень та порушення ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 2400 євро, 4200 євро, 1800 євро, 1800 євро, 2400 євро, 1800 євро, 3000 євро та 2400 євро відшкодування матеріальної та моральної шкоди другому–дев'ятому заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк.

28. Тунік та інші проти України (*Tunik and others v. Ukraine*) від 28.05.2025, заяви № 9590/22, 2874/24, 7419/24, 7465/24, 7958/24, 7961/24, 14276/24

Скарги заявників стосувалися здебільшого неналежних умов тримання під вартою у Дніпровській установі виконання покарань № 4, Новгород-Сіверській установі виконання покарань № 31, Полтавській установі виконання покарань № 23, Харківському слідчому ізоляторі (переповненість, цвіль або бруд у камері, відсутність або обмежений доступ до душу, цвіль або бруд у камері, відсутність свіжого повітря, відсутність туалетних засобів, відсутність або погана якість постільної білизни, пасивне паління, відсутність або недостатня кількість прогулянок на свіжому повітрі, низька якість продуктів харчування, відсутність або недостатня кількість продуктів харчування тощо), а також інших порушень Конвенції.

• **Визнано порушення ст. 3 Конвенції** у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

• **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою (у справі першого заявника — 5 р. 3 міс. та

9 дн.; другого — 3 р. 7 міс. та 6 дн., третього — 3 р. 7 міс. та 6 дн.; конкретні недоліки: нестійкість і повторюваність аргументації, яку використовували суди під час розгляду справи; нездійснення провадження з належною ретельністю під час тримання під вартою).

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю кримінальних проваджень (у справі першого заявника — 5 р. 3 міс. та 10 дн., перша інстанція; другого — 5 р. 5 міс. та 24 дн., перша інстанція; третього — 5 р. 5 міс. та 1 д., перша інстанція) та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 9800 євро, 8900 євро, 9800 євро, 6200 євро, 6500 євро та 7500 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першому–шостому заявникам відповідно, по 250 євро відшкодування *судових витрат та інших витрат* першому–третьому заявникам.

Ключові слова: умови тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк.

29. Григорчук та інші проти України (*Grygorchuk and others v. Ukraine*) від 28.05.2025, заяви № 7315/24, 7316/24, 7370/24, 7388/24, 7391/24, 7409/24

Скарги заявників стосувалися здебільшого неналежних умов тримання під вартою у Житомирській установі виконання покарань № 8 (переповненість, цвіль або бруд у камері, пасивне паління, відсутність свіжого повітря, відсутність або неналежна якість гігієнічних засобів, камера заражена паразитами / гризунами, відсутність або недостатня кількість продуктів харчування, відсутність або погана якість постільної білизни, відсутність приватності під час користування туалетом, відсутність туалетних засобів, відсутність або обмежений доступ до душу, низька якість продуктів харчування тощо), а також інших порушень Конвенції.

• **Визнано порушення ст. 3 Конвенції** у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю кримінальних проваджень (у справі першого заявника — 4 р. 6 міс. та 12 дн., перша інстанція; третьої — 4 р. та 2 дн., перша інстанція; четвертого — 4 р. 8 міс. та 17 дн., перша інстанція; п'ятого — 5 р. 4 міс. та 4 дн., дві інстанції) та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

• Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 8900 євро, 7500 євро, 9100 євро, 6500 євро, 9800 євро та 6800 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першому–шостому заявникам відповідно.

Ключові слова: умови тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк.

30. Рутковський та інші проти України (*Rutkovskyy and others v. Ukraine*) від 28.05.2025, заяви № 12569/24, 16732/24, 19125/24, 25233/24

• **Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою (у справі першого заявника — 1 р. 5 міс. та 2 дн., 2 р. 5 міс. та 12 дн.; другого — 3 р. 8 міс. та 17 дн., третього — 1 р. 6 міс. та 27 дн.; четвертого — 10 міс. та 11 дн.; конкретні недоліки: нестійкість і повторюваність аргументації, яку використовували суди під час розгляду справи; постійне посилення під час розгляду справи на обвинувачення в участі в організованій злочинній групі; нездійснення провадження з належною ретельністю під час тримання під вартою; спільні для декількох осіб рішення про тримання під вартою; використання припущень у зв'язку з відсутністю будь-яких обґрунтованих підстав щодо ризиків втечі або перешкоджання правосуддю; під час здійснення провадження у справі не розглянуто можливість застосування інших запобіжних заходів для забезпечення явки у судові засідання).

• **Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції** за заявою першого заявника, оскільки право на

відшкодування шкоди за порушення п. 3 ст. 5 Конвенції не гарантується національною правовою системою.

• **Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю кримінальних проваджень (у справі третього заявника — 10 р. 8 міс. та 25 дн., дві інстанції; четвертого — 10 р. 8 міс. та 24 дн., дві інстанції) та **порушення ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 2500 євро, 2300 євро, 4700 євро та 4700 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди* першому–четвертому заявникам відповідно, по 250 євро відшкодування *судових витрат та інших витрат* першому–третьому заявникам.

Ключові слова: тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк.

31. Морозова проти України (*Morozova v. Ukraine*) від 28.05.2025, заява № 24315/24

У 2020 році 17-річна донька заявниці, Н., померла під час відпочинку зі своїми друзями. Було розпочато досудове розслідування, проведено окремі слідчі дії, зокрема огляд місця події, розтин і допит свідків. Під час розслідування було встановлено, що смерть настала внаслідок отруєння, але слідів насильницького введення отруйної речовини виявлено не було. Провадження закривалося та поновлювалося декілька разів. Заявниця подавала кілька клопотань про допит свідків, проведення судово-медичної експертизи, проведення обшуку місця проживання свідків і проведення негласних слідчих дій, однак вони залишалися без відповіді. Крім того, заявниця стверджувала, що вона дізналась про закриття кримінального провадження лише після того, як Уряд подав свої зауваження у справі до Суду. Вона подала скаргу про скасування відповідної постанови, яку було задоволено судом у березні 2025 року.

Ключові аспекти: непроведення перевірки різних версій подій; неефективність проведення розслідування було розкритиковано самими національними органами; відсутність ретельності та оперативності підірвала здатність органів державної влади встановити обставини справи; відсутність реальних спроб з боку слідчих органів провести ретельне розслідування.

• **Визнано порушення ст. 2 Конвенції** у зв'язку з неефективним розслідуванням смерті доньки заявниці.

Розмір сатисфакції: 6000 євро відшкодування *моральної шкоди*, 250 євро відшкодування *судових та інших витрат*.

Ключові слова: право на життя, ефективність розслідування смерті особи.

32. Малєєв проти України (*Malyeyev v. Ukraine*) від 30.05.2025, заява № 2300/14

У 1986 році заявник брав участь у аварійно-рятувальних роботах на місці Чорнобильської ядерної катастрофи. Згодом він отримав статус особи з інвалідністю та офіційно був

визнаний учасником ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС 1 категорії. У 2010 році він переніс гострий інфаркт міокарда, у зв'язку з чим йому було призначено низку ліків, які надавалися

безоплатно у визначеній аптеці за рецептом лікаря згідно з ч. 1 ст. 20 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Проте у зв'язку з недостатнім державним фінансуванням, починаючи з квітня 2011 року, визначена аптека могла лише зрідка повністю забезпечувати заявника призначеними йому ліками. Тобто у певних випадках аптека повертала заявнику невиконані рецепти і він купував ліки або за власний кошт, або залишався без них. Заявник звернувся до суду з позовом проти місцевих органів влади й аптеки, оскаржуючи відмову у наданні ліків. Однак суд відмовив у його задоволенні, оскільки за недостатнє фінансування, визначене для таких цілей у Державному бюджеті України на 2011 рік, не могли бути відповідальні місцеві органи влади чи аптеки. Подальше оскарження такого рішення було безуспішним.

• **Визнано порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції** з огляду на таке:

1. Відхиляючи позов заявника, національні суди не спиралися на жодну правову норму, яка надавала органам влади дискреційні повноваження щодо скорочення або відмови у наданні безкоштовних ліків, про які йшлося, або ставила їх надання у залежність від бюджетних видатків. Загальні принципи бюджетної системи та рішення Конституційного Суду України, на які посилалися

суди, не стосувалися обставин справи заявника. Зокрема, цитовані рішення Конституційного Суду України стосувалися інших соціальних виплат, а не права колишніх учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС на безкоштовне медичне обслуговування відповідно до ч. 1 ст. 20 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Таким чином, на думку Суду, ненадання національними органами влади зазначених пільг у період із квітня до грудня 2011 року у зв'язку з браком коштів не мало підстав у національному законодавстві.

2. Діагноз заявника вимагав медикаментозного лікування. Для досягнення бажаного терапевтичного ефекту заявник міг розумно очікувати, що він отримає призначені йому ліки в повному обсязі. На думку Суду, відмова забезпечити надання цих ліків, незважаючи на те, що заявник відповідав усім відповідним умовам, була непередбачуваною і, зрештою, важко узгоджувалася з принципом верховенства права.

Розмір сатисфакції: 2400 євро відшкодування *матеріальної та моральної шкоди*.

Ключові слова: право на отримання ліків безкоштовно, зменшення видатків на видачу безкоштовних ліків ліквідаторам катастрофи на Чорнобильській АЕС.

33. Співак проти України (*Spivak v. Ukraine*) від 05.06.2025, заява № 21180/15

Заявник був примусово поміщений для проходження психіатричного лікування в Дніпровську психіатричну лікарню з суворим наглядом з грудня 2012 року по жовтень 2014 року, після того як намагався вчинити вбивство в 2011 році, перебуваючи у присмерковому стані (раптовий синдром потьмарення свідомості), у зв'язку з чим не міг нести кримінальну відповідальність. Суд зазначив, що, хоча згідно із висновком судово-психіатричної експертизи заявник не страждав на жодні психічні захворювання до вчинення злочину і був психічно здоровим на момент проведення експертизи та судового розгляду, обставини та характер злочину, раптове потьмарення свідомості під час вчинення злочину та відсутність остаточних доказів того, що цей стан ніколи не повториться, робили його особливо небезпечним для оточуючих. Після госпіталізації заявнику щодня проти його волі вводили нейролептичні препарати в різних формах. У березні 2013 року колегія психіатрів лікарні також діагностувала у нього органічний розлад особистості. У зв'язку з цим комісія

вимагала продовження примусового лікування заявника. Районний суд тричі задовольнив такі вимоги в період із квітня 2013 року по квітень 2014 року без присутності та участі заявника. У жовтні 2014 року в присутності заявника районний суд відхилив четверту вимогу лікарні. Рішення стало остаточним 24 жовтня 2014 року. Однак примусове лікування тривало до виписки заявника з лікарні 28 жовтня 2014 року.

Заявник подав цивільний позов проти лікарні, який був частково задоволений. Його примусову госпіталізацію з 24 по 28 жовтня 2014 року було визнано незаконною та присуджено компенсацію в розмірі, еквівалентному приблизно 256 євро.

• Заявник все ще мав статус жертви за п. 1 ст. 5 Конвенції, оскільки, по-перше, присуджена йому сума як компенсація була значно нижчою за суми, які Суд зазвичай призначав у подібних справах. Отже, її не можна було вважати належною компенсацією. По-друге, йшлося про державну установу. Дії та бездіяльність персоналу лікарні

покладали відповідальність на державу відповідно до Конвенції. Щодо суті скарги за цим положенням, Суд визнав, що утримання заявника в лікарні, незважаючи на судові рішення про припинення примусового стаціонарного психіатричного лікування, **становило серйозне порушення** права на свободу, передбачене **п. 1 ст. 5 Конвенції**.

• У контексті розгляду справи про примусове лікування заявника за його відсутності, Суд вже встановлював у справі [Горшков проти України](#), що національна система перегляду законності примусового психіатричного лікування не передбачала базової гарантії надання пацієнтам, які примусово утримуються в психіатричній лікарні, самостійного права подавати індивідуальну заяву до суду. Національне законодавство було змінено у 2017 році, однак це відбулося вже після подій у справі заявника. Ситуація ускладнювалася тим, що примусова госпіталізація до психіатричного закладу за рішенням суду розумілась як автоматичне надання дозволу на лікування пацієнта, навіть проти його волі. Крім того, пацієнт також не мав жодного негайного (безпосереднього) засобу юридичного захисту.

• Хоча вказаних міркувань було достатньо для встановлення порушення Конвенції, Суд розглянув також якість періодичного *ex officio* судового контролю, який, на думку Уряду, був ефективною процедурою у справі заявника.

• Суд постановив, що розгляд справи заявника за його відсутності до 13 жовтня 2014 року характеризувався явною відсутністю ретельності з боку районного суду і був несумісний з основними вимогами справедливості, зокрема:

1) районний суд не провів критичної оцінки наданих лікарнею матеріалів перед тим, як задовольняти її заяви про продовження примусового лікування заявника на підставі діагнозу, встановленого в лікарні в березні 2013 року (органічний розлад особистості);

2) рішення були майже ідентичними, не містили детального обґрунтування і, по суті, повторювали висновки лікарні без проведення будь-якого самостійного аналізу для визначення того, чи дійсно заявник страждав на психічний розлад такого характеру і ступеня, що виправдовував би продовження його примусового утримання в лікарні;

3) рішення були ухвалені без особистої зустрічі із заявником, без спостереження за його поведінкою та заслуховування його позиції, тоді як національні процесуальні норми вимагали його присутності на засіданнях;

4) клопотання заявника про проведення засідань за його відсутності, як видавалося, були заздалегідь надруковані; не було наведено жодних причин, які б пояснювали, чому він не міг або не бажав бути присутнім на засіданнях, так само як і не було обґрунтування продовження розгляду справи за його відсутності; матеріали справи підтверджували твердження заявника про те, що його відмова від участі у засіданнях була здійснена під примусом;

5) районний суд не перевіряв надійність аргументів, на підставі яких заявник, хоча і був визнаний психічно здоровим судовими експертами та судом (у кримінальній справі), пізніше був діагностований з психічним розладом лікарями, які контролювали його свободу та лікування; до того ж не було ініційовано питання отримання другого, незалежного медичного висновку для підтвердження або спростування висновків лікарні щодо його психічного стану;

ЄСПЛ вже постановляв, що отримання другого, незалежного психіатричного висновку є важливою гарантією проти можливих проявів свавілля при ухваленні рішень про продовження примусового лікування;

6) районний суд не надав належної оцінки тому факту, що раптове потьмарення свідомості заявника, яке трапилося лише один раз (за рік до його госпіталізації), більше ніколи не повторювалося, а також не дослідив його медичну документацію з метою повного розуміння його стану та перевірки, чи дійсно він становив небезпеку для інших, як стверджувала лікарня.

• Крім того, Уповноважена Верховної Ради України з прав людини у звітах за 2014 і 2015 роки констатувала, що позбавлення пацієнтів права брати участь у судових засіданнях під час розгляду їхніх справ було системною проблемою. Зазначалося, що районний суд розглянув 45 справ протягом одного дня без участі самих пацієнтів, ґрунтуючи рішення виключно на звітах лікарень. На думку Суду, це додатково проілюструвало якість судового перегляду та небажання суддів ставити під сумнів медичні висновки.

• Відтак заявник не зміг отримати ефективного судового розгляду відповідно до п. 4 ст. 5 Конвенції, а його право оскаржити законність тримання під вартою було порушене. Заперечення Уряду про невичерпання національних засобів юридичного захисту було відхилено. Отже, Суд постановив, що **відбулося порушення п. 4 ст. 5 Конвенції**.

• У контексті наявності психічних розладів у заявника та медичної необхідності лікування нейролептиками, Суд зазначив, що одним із фундаментальних принципів сучасної медичної

етики та міжнародного права з прав людини (як це широко підкреслюється в різних міжнародних документах, зокрема Ради Європи) є те, що жодне медичне втручання не може здійснюватися без вільної та поінформованої згоди пацієнта.

- Цей принцип є основою особистої автономії, оскільки він гарантує, що особи зберігають контроль над рішеннями щодо свого медичного лікування, повністю розуміючи пов'язані з цим ризики, переваги й альтернативи. Він має особливе значення у галузі психіатричної допомоги, де пацієнти часто перебувають у вразливому становищі та піддаються підвищеному ризику застосування лікування без їхнього повного розуміння або згоди.

- Питання поінформованої згоди ускладнюється у випадках, коли медичні заходи здійснюються примусово на підставі судового рішення. Сама концепція «примусових медичних заходів» виявляється суперечливою щодо принципу особистої автономії. Водночас обґрунтування таких заходів часто ґрунтується на необхідності захисту здоров'я особи або безпеки громадськості, тобто міркувань, які розглядаються як переважаючі над звичайною вимогою щодо вільної та поінформованої згоди.

Проте навіть коли примусові медичні заходи вважаються необхідними, вони повинні підлягати суворому контролю з метою запобігання потенційним зловживанням і забезпечення пропорційності й обґрунтованості втручання в особисту автономію. Зокрема, надзвичайно важливо, щоб надане лікування було відповідним і необхідним. Без таких гарантій автоматичне надання дозволу на лікування без згоди особи може порушувати її права у спосіб, який може бути несумісним із верховенством права у демократичному суспільстві.

- З огляду на вказане Суд дослідив окремо правове регулювання примусових медичних заходів і фактичне лікування заявника, а також реакцію влади на його скарги.

(i) Щодо нормативно-правової бази

- Проаналізувавши норми Кримінального кодексу України, Закону України «Про психіатричну допомогу», Порядок застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які хворіють на психічні розлади і вчинили суспільно небезпечні діяння, у психіатричній лікарні із суворим наглядом, затверджений наказом Міністерства здоров'я України від 8 жовтня 2001 року № 397 (чинний на час подій), Суд дійшов висновку, що застосування примусових заходів медичного характеру (таких як госпіталізація до психіатричного закладу)

слід було розглядати як автоматичний дозвіл на проведення лікування без згоди особи.

- Відповідальність за встановлення діагнозу й ухвалення рішення щодо лікування покладалася на лікуючого психіатра. Законодавство не містило чітких положень про можливість оскарження встановленого діагнозу чи призначеного лікування. Теоретично, ст. 25 Закону України «Про психіатричну допомогу» передбачала право пацієнта вимагати проведення альтернативного психіатричного обстеження. Утім, це право було визначене лише загально, без встановлення конкретної, чіткої та передбачуваної процедури його реалізації на практиці. А вказаний порядок (затверджений наказом від 8 жовтня 2001 року № 397) взагалі не передбачав такого права.

- Суд вважав, що відсутність ефективного доступу до альтернативного психіатричного обстеження позбавила пацієнтів важливої гарантії захисту від медичного свавілля, особливо у випадках імовірно упереджених або неточних діагнозів чи лікування. Це також значно підірвало їхню здатність захищати свою позицію та відстоювати інтереси щодо власного здоров'я і свободу в судових процесах щодо продовження примусового лікування. Без такого доступу вже вразливі пацієнти опинилися в ще більш вразливому становищі, не маючи можливості ефективно оскаржити висновки лікарні.

- Така ж ситуація стосувалася і права залучати зовнішнього психіатра до роботи комісії психіатрів у лікарні, яка ухвалювала рішення про необхідність продовження психіатричного лікування. За відсутності будь-якої правової бази для реалізації цього права, така гарантія залишалася суто теоретичною.

- Ба більше, з огляду на відсутність положення, яке б дозволяло пацієнтам самостійно ініціювати завчасний перегляд рішення, періодичність перегляду кожні шість місяців, яка була встановлена на час подій, не могла слугувати ефективною гарантією проти можливих зловживань у процесі діагностики або лікування. Відсутність у пацієнта можливості оперативного перегляду точності його діагнозу та доцільності примусового призначення ліків протягом такого тривалого періоду могла мати потенційно серйозні наслідки для пацієнта, включаючи несприятливі зміни в його психічному стані та поведінці, що наражало його на ризик завдання зайвої шкоди.

- Крім того, Уряд не зміг продемонструвати наявність будь-яких правових положень або гарантій, що регулюють використання ліків як хімічних засобів стримування. Він також не довів, що загальне право пацієнтів подавати скарги на

будь-які рішення, дії або бездіяльність медичного персоналу до головного лікаря лікарні, вищих органів влади, адміністративних органів або судів могло забезпечити оперативне втручання незалежного органу, який мав повноваження безпосередньо втручатися в процес діагностики або призначення ліків, а також виявляти та запобігати потенційному свавіллю або зловживанням. Зокрема, скарги заявника не були належним чином зареєстровані або розглянуті головним лікарем або директором лікарні згідно з законодавством. Натомість, на них здебільшого реагували наказами продовжувати введення антипсихотичних препаратів або збільшувати їх дозування.

• Суд також не був переконаний, що заявнику могло бути дозволено надіслати скаргу до будь-якого органу під час перебування в лікарні, або що на той час у лікарні існувала належна поштова служба чи інші засоби зв'язку із зовнішнім світом, належним чином захищені конкретними та практичними гарантіями, які забезпечували конфіденційність кореспонденції. Уряд також не надав жодних прикладів успішних скарг, поданих пацієнтами психіатричної лікарні щодо їхнього лікування або з будь-яких інших питань. У будь-якому разі, з огляду на те, що не було проведено розслідування тверджень заявника (після його звільнення) про те, що йому було поставлено неправильний діагноз і проведено непотрібне примусове лікування нейролептиками, Суд не був переконаний, що його скарга могла мати реальні шанси на успіх.

• Відповідно, Суд постановив, що існуюча на час подій національна правова база не відповідала вимозі, що є складовою позитивного зобов'язання держави щодо створення та ефективного застосування системи захисту пацієнтів, які проходять примусове медичне лікування в психіатричних закладах, від порушень їхньої особистої недоторканності. Відсутність належних правових гарантій позбавила заявника мінімального рівня захисту, на який він мав право відповідно до принципу верховенства права в демократичному суспільстві.

(ii) Щодо лікування заявника

• З огляду на відсутність процесуальних гарантій, недоліки в провадженні в районному суді до жовтня 2014 року та в провадженні щодо компенсації, а також на те, що правоохоронні органи не провели належного розслідування відповідних тверджень заявника після його звільнення, Суд не міг скористатися жодною оцінкою або висновком на національному рівні, які могли бути зроблені щодо наявності терапевтичної необхідності тривалого перебування заявника в психіатричній лікарні

та проходження ним лікування. Таким чином, він керувався позиціями сторін і наявними доказами.

• Відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи від березня 2012 року заявник був визнаний здоровим і таким, що не мав психічних захворювань. Крім того, зазначалося, що раптовий напад потьмарення свідомості, який заявник пережив у грудні 2011 року, стався лише один раз і був минувшим епізодом, спричиненим алкогольним отруєнням на тлі травм голови, отриманих до того. Такий висновок був чітким і не заперечувався судом, який обрав заявнику примусову госпіталізацію, вважаючи його небезпечним через відсутність гарантій, що вказаний стан не повториться.

• З документів про госпіталізацію вбачалося, що «стан потьмареної свідомості (минувший)» залишався єдиним клінічним діагнозом до березня 2013 року, коли комісія лікарні визнала заявника психічно хворим. Отже, медичні підстави для його утримання в лікарні до цього часу були неясними. Ба більше, щоденне введення нейролептичних препаратів у різних формах і дозах, без заздалегідь визначеного курсу лікування і без згоди заявника, тривало протягом усього періоду його перебування в лікарні, навіть після того, як було ухвалено рішення про припинення застосування примусових медичних заходів.

• Відповідно до медичної карти заявника нейролептики призначалися у відповідь на його поведінку, а не в рамках програми лікування. Не було жодних надійних доказів, як підтвердив районний суд у своєму рішенні від 13 жовтня 2014 року, що могли свідчити про прояви гострих психотичних симптомів під час перебування заявника в лікарні, таких як галюцинації, марення, небезпечно агресивна поведінка або повторний напад стану потьмареної свідомості.

• Натомість було очевидно, що призначення нейролептиків (зокрема й зміни у формі їх застосування та дозуванні) збіглися у часі й відбулися після того, як заявник відмовився визнати свою вину, посилаючись на неможливість пригадати обставини злочину; наполягав на своєму психічному здоров'ї; неодноразово ставив під сумнів необхідність подальшої госпіталізації та лікування; скаржився на умови тримання; і висловлював роздратування з цього приводу. Не було надано задовільного пояснення, чому на роздратування заявника була саме така відповідь. Хоча такі реакції були цілком нормальними для людини в його становищі, лікарня представила їх як небезпечні прояви психічного захворювання, що нібито вимагали тривалого лікування у закладі з підвищеним рівнем безпеки, та реагувала на них

безперервним призначенням нейролептиків.

- Було достатньо доказів, що свідчили про наявність карального мотиву у рішенні про подальше тримання заявника в лікарні та у способі його лікування, яке не мало терапевтичного характеру, а мало на меті контроль над його поведінкою. Твердження заявника про те, що нейролептики зазвичай використовувалися медичним персоналом як засіб покарання та контролю, було підтвержене свідченнями інших пацієнтів лікарні, наведеними у звітах Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини 2015 та 2018 років.

- Отже, медичну необхідність подальшого тримання заявника у лікарні та його лікування нейролептиками не було переконливо доведено. Ба більше, рішення районного суду про припинення примусових медичних заходів, яке лікарня ігнорувала доти, доки не втрутилися Омбудсман і прокурор, підтверджувало цей висновок. Тому Суд вважав, що може зробити висновки на користь версії подій, викладеної заявником.

- З огляду на значний вплив нейролептиків на центральну нервову систему та ризик серйозних побічних ефектів, включаючи порушення обміну речовин, рухові розлади та седативний ефект, їх застосування викликало занепокоєння за відсутності підтвердженого діагнозу тяжкого психотичного розладу, який міг би становити небезпеку для пацієнта чи інших осіб.

- Міжнародні правові акти та звіти, ухвалені ООН, вказують, що застосування нейролептиків без медичної необхідності може розцінюватись як поведіння, яке підпадає під заборону Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки чи покарання.

- Хоча заявник не стверджував, що застосування нейролептиків мало будь-які довготривалі чи незворотні наслідки для його здоров'я, сам факт примусового психіатричного лікування нейролептиками протягом майже двох років (без доведеної медичної необхідності й ефективних правових гарантій проти свавілля та зловживань з боку медичного персоналу, а також з огляду на безпосередній вплив цих препаратів на когнітивні

функції) міг викликати у заявника почуття страху, тривоги та приниження. Таке поведіння становило грубе нехтування людською гідністю заявника і прирівнювалося до нелюдського та такого, що принижує гідність, поведіння.

- Таким чином, Суд вважав, що **відбулося порушення ст. 3 Конвенції** у зв'язку з відсутністю необхідної нормативно-правової бази, що регулювала застосування примусових заходів медичного характеру в психіатричних закладах, зокрема щодо розслідування скарг на такі заходи, а також через фактичне поведіння із заявником, включаючи відсутність належної реакції органів влади на порушені ним питання та оперативних заходів для його захисту.

- Крім того, **Суд визнав порушення ст. 3 Конвенції** у зв'язку з неналежними умовами тримання заявника у лікарні (переповненість; обмежений доступ до туалету; душові кабінки не мали перегородок і були обладнані окремими трубами для гарячої та холодної води без змішувача, що унеможливило належне регулювання температури води; доступ до душових приміщень надавався лише раз на тиждень; можливість прогулянок на свіжому повітрі була обмежена; загалом така ситуація мала системний характер).

- Також було **встановлено порушення ст. 13 Конвенції**, оскільки заявник не мав ефективного засобу юридичного захисту щодо своїх скарг за ст. 3 Конвенції.

Розмір сатисфакції: 25 000 євро відшкодування *моральної шкоди* заявнику, 2950 євро відшкодування *судових та інших витрат* на рахунок захисника заявника.

Ключові слова: принцип верховенства права, особиста автономія, застосування примусових заходів медичного характеру, відсутність права особи на оскарження діагнозу щодо наявності психічних розладів та права ініціювати позачерговий перегляд рішення про продовження примусового лікування, відсутність гарантій від свавілля та зловживань медичними працівниками психіатричної лікарні при діагностуванні особи та її лікування нейролептиками.

34. Любовецький проти України (*Lyubovetskyy v. Ukraine*) від 12.06.2025, заява № 42171/17

У 2008 році апеляційний суд залишив вирок про засудження заявника за шахрайство без змін. Після цього він порушив у національних судах питання щодо застосування менш сприятливого законодавства у його справі. Зокрема, злочини,

у вчиненні яких він був визнаний винним, були скоєні у період із 1994 до 1998 рік, тобто під час дії Кримінального кодексу України 1960 року. При цьому заявник був визнаний винним за Кримінальним кодексом України 2001 року, який

передбачав більш м'яке покарання за шахрайство, хоча Кримінальний кодекс України 1960 року передбачав коротші строки давності. Таким чином, заявник стверджував, що злочин, за вчинення якого він був визнаний винним, був скоєний у вересні 1994 року, і строк давності притягнення до кримінальної відповідальності розпочався у березні 1998 року та закінчився у березні 2008 року. При цьому вирок у його справі було ухвалено у вересні 2008 року, тобто більше ніж через 10 років, а тому він мав бути звільнений від призначеного покарання. У результаті розгляду в судах трьох інстанцій заява заявника про звільнення у зв'язку із закінченням встановленого законом строку притягнення до кримінальної відповідальності була задоволена. Він був негайно звільнений.

Однак подальший позов заявника про відшкодування шкоди, який суди нижчих інстанцій задовільнили, врешті-решт, був відхилений касаційним судом на тій підставі, що заявник не був виправданий, а радше звільнений від відбування покарання. На думку касаційного суду, звільнення заявника не призвело до його реабілітації, і тому він не мав права на відшкодування шкоди згідно із Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду».

• **Визнано порушення п. 1 (а) ст. 5 Конвенції** у зв'язку з тим, що тримання заявника під вартою з 9 вересня 2008 року до 10 жовтня 2013 року (5 р. 1 міс. та 1 д.) було непередбачуваним і свавільним. Зокрема, Суд повторив, що в контексті позбавлення волі особливо важливо дотримуватися загального принципу юридичної визначеності. Тому надзвичайно важливо, щоб

умови позбавлення волі, визначені національним та/або міжнародним правом, були чіткими, а сам закон — передбачуваним у його застосуванні. Це необхідно для дотримання встановленого Конвенцією стандарту «законності», який вимагає, щоб законодавство було сформульовано достатньо точно, аби уникнути будь-якого ризику свавілля та надати громадянину можливість (за потреби звернувшись по консультацію) передбачити, у межах розумного за конкретних обставин, наслідки своєї дії. У цій справі ухвала про звільнення заявника була постановлена з метою застосування більш сприятливого законодавства, яке існувало у період з часу вчинення злочину до дати ухвалення остаточного вироку заявнику. За відсутності будь-яких ознак того, що до відповідних положень національного законодавства були внесені зміни, логічним було зробити висновок, що ухвала, якою апеляційний суд залишив вирок щодо заявника без змін, була несумісною з національним законодавством, принципами законності та юридичної визначеності, закріпленими в Конвенції. Таким чином, заявник утримувався під вартою протягом понад 5 років через те, що апеляційний суд не застосував більш сприятливе законодавство і не звільнив його від покарання.

• **Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції**, оскільки право на відшкодування шкоди за порушення інших положень цієї статті не забезпечене у національній правовій системі.

Заявник не вимагав присудження справедливої сатисфакції.

Ключові слова: принципи законності та правової визначеності, застосування більш сприятливого законодавства у кримінальних провадженнях, законність тримання під вартою, відшкодування шкоди за незаконне тримання під вартою.

35. Кийко проти України (*Kuyko v. Ukraine*) від 19.06.2025, заява № 263

У 2015 році заявник та інші співобвинувачені були визнані винними у кількох випадках крадіжки, скоєних групою осіб, та у спробі крадіжки. Вони були засуджені до позбавлення волі, але були звільнені від відбування покарання після застосування апеляційним судом закону про амністію. Серед іншого, вирок ґрунтувався на доказах, отриманих поліцією із перехоплених мобільних телефонних розмов підсудних. Під час судового розгляду заявник заявляв, що перехоплення телефонних розмов було незаконним і не могло слугувати доказом. Однак національні суди на підставі наданої міліцією

інформаційної довідки встановили, що захід був санкціонований апеляційним судом, і, таким чином, визнали його законним. Водночас зазначалося, що у судів не було копій рішень апеляційного суду, оскільки вони були засекречені.

Крім того, у 2013 році під час перебування заявника у слідчому ізоляторі у нього були виявлені тілесні ушкодження (кругове почервоніння на обох зап'ястях і синці на правій брові), що було зафіксовано у медичній довідці. У зв'язку із цим було відкрито провадження, яке неодноразово закривалося і поновлювалося. Національні суди виявили низку недоліків у розслідуванні та

зазначили, яких заходів необхідно було вжити слідчим органам, проте відповідні вказівки не виконувались. Судово-медична експертиза була проведена лише через 5 років, згідно з нею не були підтверджені зазначені тілесні ушкодження заявника. Провадження було закрито за відсутністю складу злочину. Прокурор дійшов висновку, що у відповідну дату заявник та його співо обвинувачені відмовилися виконувати вимоги працівників міліції залишити свої камери для перевезення до слідчого ізолятора, погрожували завдати собі шкоди та зірвати рух службового транспортного засобу, щоб спричинити дорожньо-транспортну пригоду та запобігти перевезенню, унаслідок цього до них були застосовані кайданки. Також зазначалося, що під час поїздки заявник намагався завдати собі шкоди, але безуспішно, оскільки до нього були застосовані засоби стримування.

• **Визнано порушення ст. 3 Конвенції в процесуальному та матеріальному аспектах.**

Суд вважав, що тілесні ушкодження заявника, задокументовані лікарем слідчого ізолятора, становили небезпідставну скаргу того, що він міг бути підданий жорсткому поводженню з боку працівників міліції. Таким чином, на національні органи покладалося зобов'язання провести ефективно та ретельно розслідування для встановлення походження стверджуваних тілесних ушкоджень заявника, а також встановлення та покарання винних осіб, якщо жорстоке поводження дійсно відбулося.

Однак із наявних у Суду документів не вбачалося, що розслідування на національному рівні, яке хоча й було розпочате негайно, включало серйозні зусилля щодо встановлення відповідних фактів, зокрема: 1) одразу після подій не було проведено жодної судово-медичної експертизи для забезпечення доказів наявності стверджуваних тілесних ушкоджень і з'ясування їхнього походження; попри чіткі вказівки національних судів, вона була проведена лише через 5 років; 2) за відсутності копії висновку експерта було незрозуміло, чи була йому надана медична довідка, видана лікарем слідчого ізолятора, яка засвідчувала наявність тілесних ушкоджень у заявника, і, якщо так, чому задокументовані в ній ушкодження не були взяті до уваги; 3) жодного огляду наявних відеозаписів подій та даних із камер безпеки ніколи не проводилося всупереч вказівкам національних судів. З огляду на обставини цієї справи і попередню практику Суд вважав, що вона є ще одним прикладом незабезпечення оперативного та ретельного розслідування скарг на жорстоке поводження працівників правоохоронних органів, що становило системну проблему у розумінні ст. 46 Конвенції.

• Щодо матеріального аспекту ст. 3 Конвенції, згідно з результатами медичного огляду, проведеного у слідчому ізоляторі в день відповідної події, заявник мав кільцеві почервоніння навколо обох зап'ясть та забій у ділянці правої надбрівної дуги. У контексті ув'язнення така ситуація породжувала відповідні обґрунтовані презумпції щодо фактів, а тягар доведення покладался на органи державної влади для спростування тверджень заявника. Однак походження відповідних тілесних ушкоджень, задокументованих лікарем слідчого ізолятора, ніколи не було належним чином встановлено під час розслідування на національному рівні. Уряд також не зміг надати відповідних пояснень, обмежившись повторенням висновків розслідування на національному рівні.

За таких обставин Суд дійшов висновку, що Уряд не зняв із себе тягара доведення і не зміг належним чином встановити, що ушкодження заявника були повністю спричинені чимось іншим, а не жорстоким поводженням під час перебування під вартою у відділку міліції. Таким чином, держава несла відповідальність за жорстоке поводження із заявником. Отже, заявник був підданий жорсткому поводженню, яке мало бути кваліфіковане як нелюдське та таке, що принижує гідність.

• **Визнано порушення ст. 8 Конвенції.** Суд зазначив, що можуть бути вагомими причини тримати в таємниці дозвіл на проведення таємного спостереження або деяких його частин від суб'єкта навіть після того, як він дізнався про його існування. Дійсно, повне розкриття такого дозволу може в деяких випадках розкрити методи роботи та сфери діяльності працівників міліції або розвідувальних служб і навіть, можливо, ідентифікувати їхніх агентів. Водночас інформація, що міститься у рішеннях, які санкціонують проведення таємного спостереження, може бути критично важливою для здатності особи ініціювати судовий розгляд, щоб оскаржити правові та фактичні підстави для надання такого дозволу. Таким чином, на думку Суду, під час розгляду клопотання про надання рішення, що санкціонує негласну операцію, національні суди зобов'язані забезпечити належний баланс між інтересами суб'єкта спостереження та суспільним інтересом. Суб'єкту спостереження має бути надано доступ до відповідних документів, якщо немає вагомих причин відмовити йому в цьому.

У цій справі національні органи відмовили у наданні постанови про санкціонування перехоплення телефонних розмов обвинувачених як самому заявнику, так і Суду. З поданих матеріалів вбачалося, що національні суди, які розглядали кримінальне провадження щодо заявника, також

не мали доступу до відповідної постанови, оскільки державний орган, який здійснював перехоплення, згідно з національним законодавством, мав право на виключне розпорядження такими судовими дозволами. У відповідь на клопотання заявника про надання постанови суду та відхиляючи його клопотання про недопустимість відповідного аудіозапису, національні суди обмежилися лише твердженням, яке ґрунтувалося на загальній інформації, наданій їм працівниками міліції та апеляційним судом, зокрема, що захід спостереження був санкціонований апеляційним судом, і тому був законним, але відповідна постанова була засекречена.

Суди не встановили балансу між інтересами заявника й інтересами суспільства у виявленні та притягненні до відповідальності за злочини, і не пояснили, чому надання постанови (після того, як мобільні телефонні розмови між обвинуваченими вже були записані, а аудіозаписи розкриті заявнику) могло перешкоджати ефективному здійсненню правосуддя або будь-яким іншим законним суспільним інтересам.

На додаток, не було жодних ознак того, що національні суди перевірили: чи дійсно існував судовий дозвіл, на який посилалися слідчі органи; чи був він частиною матеріалів справи; яким був його зміст; чи були відповідні та достатні підстави для надання дозволу на таємне спостереження; чи дотрималися слідчі органи умов судового дозволу під час здійснення спостереження.

За таких обставин Суд вважав, що під час кримінального провадження заявник не міг перевірити, чи було втручання в його права за ст. 8 Конвенції здійснено на підставі попереднього судового дозволу, а національні суди не забезпечили ефективного судового перегляду законності оскаржуваного заходу і такий перегляд не став додатковою гарантією проти свавілля у розумінні цієї статті. Копія постанови апеляційного суду щодо надання дозволу на вилучення роздруківок вихідних і вхідних дзвінків із мобільних телефонів підозрюваних, на яку посилався Уряд, не була беззаперечним доказом існування подібного дозволу для прослуховування їхніх мобільних телефонів.

• Крім того, оскільки Уряд не вказав на існування альтернативного засобу юридичного захисту для оскарження законності перехоплення мобільних телефонних розмов, Суд вважав, що заявник не мав у своєму розпорядженні ефективних засобів юридичного захисту у зв'язку з його скаргою за ст. 8 Конвенції. Таким чином, було **встановлено порушення ст. 13 Конвенції у поєднанні зі ст. 8 Конвенції**.

• Водночас було **відхилено скаргу заявника за ст. 6 Конвенції** щодо використання запису телефонних розмов як доказу у кримінальному провадженні відносно нього. З матеріалів справи вбачалося, що докази, зібрані в результаті проведення заходу спостереження, мали обмежений вплив на обвинувальний вирок заявника.

Національні суди ґрунтували свої рішення на ширшому спектрі доказів, зокрема, на: зізнаннях, наданих двома співобвинуваченими заявника в присутності їхніх захисників під час розслідування, та одним із них у суді, які викривали причетність заявника до злочинів; твердженнях співобвинувачених під час очних ставок і відтворення обстановки й обставин подій; інформації щодо вихідних і вхідних дзвінків із мобільних телефонів обвинувачених у визначений період та місцезнаходження мобільних телефонів на момент вчинення злочинів. Суди також взяли до уваги показання свідків та речові докази під час ухвалення своїх рішень. Усі ці докази були визнані достовірними та допустимими.

Крім того, були відсутні ознаки того, що зазначений запис був ненадійним або неточним. Насправді заявник мав необмежену можливість оскаржити автентичність запису під час судового розгляду на трьох рівнях, але не надав жодних вагомих аргументів із цього питання. Хоча під час національного провадження він заперечував допустимість аудіозапису, посилаючись на відсутність проведення технічної експертизи для перевірки того, чи належав йому голос у записі, він ніколи не стверджував ані в національних судах, ані в Суді, що це не його голос або що відповідна розмова ніколи не відбувалася чи була сфальсифікована. Окрім того, сам заявник зазначав у суді першої інстанції, що відповідний запис не містив прямих доказів його причетності до злочину.

Розмір сатисфакції: 4000 євро відшкодування *моральної шкоди*, 3000 євро відшкодування *судових та інших витрат* на рахунок захисника заявника.

Ключові слова: жорстоке поведіння працівниками міліції, встановлення походження тілесних ушкоджень в ув'язненій особи, тягар доведення походження тілесних ушкоджень особи під час тримання під вартою, доступ до судового дозволу про проведення таємного спостереження, судовий перегляд законності перехоплення телефонних розмов.

36. ПП «Маркеттранс» проти України (*Markettrans, PP v. Ukraine*) від 26.06.2025, заява № 16989/15

У радянські часи туризмом для працівників і членів профспілок в Українській РСР займалася Українська центральна рада з туризму та екскурсій (УЦРТЕ), яка підпорядковувалась Укрпрофраді — головному профспілковому органу республіки.

У 1991 році, після початку розпаду СРСР, УЦРТЕ була реорганізована у приватне акціонерне товариство «Укрпрофтур». Нове товариство отримало у власність туристичні бази, готелі, санаторії та інші об'єкти, які раніше належали профспілкам.

У 1999 році ПрАТ «Укрпрофтур» передало право власності на базу в с. Кринки своїй дочірній компанії в Херсонській області — закритому акціонерному товариству «Херсонтурист». У 2002 році місцеві органи влади оформили право власності останнього на базу та видали кілька відповідних свідоцтв (окремо на кожне приміщення, які в сукупності становили базу).

У 2008 році підприємство-заявник придбало базу у ЗАТ «Херсонтурист». Інформацію про право власності підприємства-заявника на базу були належним чином внесені до відповідного реєстру. У 2011 році прокурор району звернувся з позовом до господарського суду області та вимагав: (i) визнати недійсними всі правовстановлюючі документи на базу (зокрема і ті, що стосувалися ЗАТ «Херсонтурист»), а також договір купівлі-продажу з підприємством-заявником; та (ii) передати права власності на базу Фонду державного майна України. Прокурор стверджував, що до 1990 року всі профспілки в Радянському Союзі були загальносоюзними громадськими організаціями. Постановою № 2268 Верховна Рада України передала усе майно, що належало таким організаціям, Фонду державного майна України. Таким чином, вбачалося, що база належала державі і не могла бути законно зареєстрована як власність підприємства-заявника. Суди задовільнили позов прокурора.

• **Визнано порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції** у зв'язку з тим, що втручання у майнові права підприємства-заявника (окрім того, що викликало серйозні сумніви щодо законності) поклато на нього непропорційний тягар, враховуючи визнання недійсним його права власності на майно за таких обставин:

1. Оскільки ця справа фактично та юридично була схожою на справу [Фонд «Батьківська турбота» проти України](#), висновки Суду стосовно законності втручання залишалися релевантними до ситуації

підприємства-заявника. Крім того, у рішенні у справі [Федерація профспілкових організацій Чернігівської області проти України](#) Суд уже встановлював, що не було ухвалено спеціального закону щодо статусу майна колишніх радянських профспілок, попри те, що Конституція України вимагає, щоб «правовий режим власності... визначався виключно законом».

2. Підприємство-заявник придбало майно у ЗАТ «Херсонтурист» у 2008 році, тобто щонайменше через 6 років після того, як право власності ЗАТ «Херсонтурист» на майно було зареєстроване органами державної влади (навіть без урахування більш ранніх подій). Право власності підприємства-заявника було належним чином оформлене органами державної влади, а жодних ознак чи тверджень про недобросовісність підприємства-заявника не було.

3. Підприємство-заявник стверджувало, що прокурор ініціював провадження за вказівкою «зверху». Хоча матеріали, наявні у Суду, не містили офіційного підтвердження того, що дійсно відбувалася позбавлена будь-яких законних підстав «кампанія», ініційована вищими органами влади, не можна було не зазначити, що в численних справах, розглянутих Судом проти України (не лише щодо профспілкового майна), саме прокурори ініціювали провадження з витребування майна (*Фонд «Батьківська турбота» проти України, Федерація профспілкових організацій Чернігівської області проти України, ТОВ «Одеська бутербродна компанія» проти України, Віце проти України, Дроздик та Мікула проти України, Шмакова проти України, Братушка проти України, Атіма Лімітед проти України*) і всі відповідні справи стосувалися по суті того ж періоду.

4. Навіть у разі якщо спірне майно належало державі, як право власності ЗАТ «Херсонтурист», так і підприємства-заявника (а також договір купівлі-продажу) були належним чином зареєстровані органами державної влади, і така інформація була доступна у відповідних реєстрах. Інакше кажучи, держава знала (або повинна була знати) про стверджувані неправомірні дії щодо її власності задовго до 2011 року, коли прокурор ініціював провадження. Не було зрозумілим, чому держава зволікала у поверненні майна так довго.

5. В обґрунтування суспільного інтересу Уряд навів лише загальне твердження про необхідність відновлення прав держави на спірне майно, однак не стверджував, що державі таке майно було потрібне з якоїсь конкретної та переконливої

причини, а також не пояснив, як інтерес держави у володінні цим майном служив «суспільному інтересу». Відповідних пояснень не надавав і прокурор у національному провадженні. Крім того, не було надано інформації про те, як спірна база використовувалася ЗАТ «Херсонтурист» (наприклад, чи використовувалася вона для рекреаційних цілей членами профспілок або іншим чином в інтересах суспільства), або, чи зареєструвала держава своє право власності на базу після ухвалення остаточного судового рішення і як вона її використовувала, якщо використовувала взагалі. Водночас, згідно з інформацією з відкритих джерел, база перебувала у занедбаному стані з 1990-х років.

6. Хоча підприємство-заявник імовірно придбало базу з метою її використання як туристичного об'єкта для отримання прибутку (на відміну від справ *Фонд «Батьківська турбота» проти України, Федерація профспілкових організацій Чернігівської області проти України*) сам собою такий факт не був вирішальним. У зв'язку із цим Суд повторив, що помилки або прорахунки, допущені державними органами, мають слугувати на користь відповідних осіб, особливо якщо це не суперечить іншим приватним інтересам. Інакше кажучи, ризик будь-якої помилки, допущеної державним органом, має нести держава, а помилки не повинні виправлятися коштом заінтересованої особи.

7. Уряд вказував на можливість отримання підприємством-заявником від ЗАТ «Херсонтурист» відшкодування відповідно до ст. 216 Цивільного кодексу України, згідно з якою у разі визнання правочину недійсним кожна сторона зобов'язана повернути в натурі все, що було отримано на виконання цього правочину. У зв'язку з цим Суд зазначив, що, враховуючи обставини цієї справи, покладення на підприємство-заявника обов'язку звертатися з такою вимогою становило б для нього надмірний тягар. Щодо вимоги за ст. 390 Цивільного кодексу України про відшкодування суми, витраченої на збереження та утримання майна, Суду бракувало інформації для вирішення питання, чи був такий варіант практичним та ефективним (Уряд не вказав на приклади рішень на національному рівні для підтримки аргументу за цим пунктом. Рішення, на яке посилався Уряд у своїх зауваженнях, лише згадує можливість для особи, позбавленої майна, подати позов згідно зі ст. 390 Цивільного кодексу України, але в ньому не наведено жодних фактичних висновків щодо застосування цього положення).

Розмір сатисфакції: 50 000 євро відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

Ключові слова: право на вільне володіння майном, майно радянських профспілок, відсутність законодавчого регулювання статусу майна, принцип пропорційності.

37. Галицький проти України (*Galytskyy v. Ukraine*) від 26.06.2025, заява № 9151/17

У 2007 році заявника затримали у зв'язку з порушенням умов іспитового строку призначеного йому покарання. Під час медичних оглядів, проведених у відповідний день та наступного дня в ізоляторі тимчасового тримання, не було встановлено ознак будь-яких тілесних ушкоджень, проблем зі здоров'ям або інших скарг. Наступного дня заявника доставили до Криворізького слідчого ізолятора. Він стверджував, що близько 13:00 його жорстоко побили кілька працівників, від чого він знепритомнів. Прийшовши до тями, він не міг ходити через сильний біль у стегні і три доби перебував у медчастині без допомоги. Лікар попередив, що задля безпеки не слід подавати скарг. Через кілька днів його перевели до Дніпровського слідчого ізолятора, де його одразу госпіталізували через закритий перелом шийки стегна. Згодом він тривалий час лікувався в Луганському слідчому ізоляторі, а пізніше йому було встановлено інвалідність через наслідки травми.

Після звільнення у 2009 році заявник подавав скарги до прокуратури щодо побиття та відсутності медичної допомоги, але провадження було відкрито лише за рішенням суду у 2014 році. Провадження кілька разів закривали, посилаючись на відсутність доказів і неможливість встановити, коли саме було отримано травму. Також зазначалося про втрату медичних документів і знищення архівних матеріалів розслідування.

• **Визнано порушення ст. 3 Конвенції в процесуальному аспекті.** По-перше, повноцінне розслідування було розпочато майже через 5 років після того, як заявник вперше подав свою скаргу. До того часу більшість відповідних важливих документів були або втрачені, або знищені. Така кричуща і повністю невинуватна затримка сама собою була достатньою, щоб вказувати на відсутність бажання у національних органів влади встановити істину й у випадку необхідності притягнути винних до відповідальності. По-друге, було неприпустимим, що після порушення

провадження клопотання заявника про надання йому процесуального статусу потерпілого було залишено без задоволення як необґрунтоване.

• **Визнано порушення ст. 3 Конвенції у матеріальному аспекті.** Не заперечувалося, що хоча у заявника не було задокументованих тілесних ушкоджень або проблем зі здоров'ям, коли його помістили під варту і він пройшов медичний огляд у цей день та наступного дня, приблизно через 10 днів йому знадобилося тривале стаціонарне лікування через перелом стегна. У подальшому перелом став причиною безстрокової інвалідності. Доводи Уряду не спростовували твердження заявника про жорстоке поводження, а аргумент, що він міг отримати травму стегна до затримання, вбачається нічим іншим, як спробою

перекласти тягар доведення. Таким чином, Суд вважав встановленим, що заявник отримав травму, перебуваючи під контролем держави, і не було надано іншого правдоподібного пояснення його тілесному ушкодженню, аніж стверджуване жорстоке поводження.

Розмір сатисфакції: 16 000 євро відшкодування моральної шкоди, 1800 євро відшкодування судових та інших витрат.

Ключові слова: жорстоке поводження, отримання травм особою під контролем держави, тягар доведення у справах про жорстоке доведення, оперативність та ефективність розслідування жорстокого поводження.

38. Алакхвердян проти України (*Alakhverdyan v. Ukraine*) від 26.06.2025, заява № 8838/20

У 2004 році, за відсутності адвоката, заявник був допитаний як свідок у зв'язку з розслідуванням подвійного вбивства. Пізніше того ж дня, залишаючись все ще без адвоката, заявник підписав офіційне зізнання у вбивстві та заподіянні тілесних ушкоджень іншій особі, Н. Заявник був визнаний винним у подвійному вбивстві, заподіянні легких тілесних ушкоджень Н. і засуджений до довічного позбавлення волі.

У 2019 році у справі заявника ЄСПЛ встановив порушення п. 1 та п. 3(с) ст. 6 Конвенції (*Alakhverdyan v. Ukraine*). Зокрема, Суд встановив, що під час зізнання заявника його право на правову допомогу було обмежено.

Заявник подав заяву до Верховного Суду про перегляд його справи з огляду на рішення Суду 2019 року, в якій вимагав направити справу на новий розгляд. Однак Верховний Суд, розглянувши справу за виняткових обставин, задовольнив заяву частково: виключив окремі докази (посилання на зізнання заявника та кілька інших доказів, які, на його думку, були отримані на підставі такого зізнання), але дійшов висновку, що решти доказів було достатньо для визнання вини заявника.

• **Визнано порушення ст. 6 Конвенції**, оскільки перегляд справи заявника Верховним Судом мав низку недоліків і не відповідав вимогам справедливого судового розгляду, зокрема:

1. Заяви, зроблені заявником у його зізнанні, надали національним слідчим органам основу, навколо якої вони побудували свою справу, спрямували їх у пошуку інших доказів, підтверджуючих провину, і, безсумнівно, незворотно вплинули на його становище. Під час

перегляду справи Верховний Суд узяв до уваги висновки Суду у справі *Яременко проти України (№ 2)* і виключив не тільки явку з повинною, яка була отримана з явним порушенням права заявника на підготовку та представлення захисту, а й інші недопустимі докази. Однак показання Н., потерпілої, яка залишилася живою та про існування якої органам стало відомо після того, як заявник згадав про неї у явці з повинною, було визнано такими, що не мають безпосереднього зв'язку з доказами, отриманими з порушенням вимог допустимості. Її свідчення, разом із показаннями двох інших осіб, які дізналися про вбивство від неї, становили решту доказів, що фактично слугували підставою для залишення обвинувального вироку відносно заявника в силі. Верховний Суд не навів мотивів, з яких він дійшов висновку, що зазначені докази не були похідними від недопустимих, хоча наявні матеріали свідчили про можливість їхнього походження від зізнання заявника. ЄСПЛ у зв'язку із цим зазначив, що така оцінка не може бути здійснена з достатнім ступенем упевненості без повного повторного розгляду справи.

2. ЄСПЛ зазначив, що питання щодо достатності решти доказів для підтвердження вини заявника саме собою вимагало ретельного вивчення всього обсягу доказів у справі, що могло бути забезпечено лише повним переглядом справи, а не за результатами вкрай обмеженого перегляду, здійсненого Верховним Судом.

3. Після виключення важливих доказів справа заявника вимагала повного перегляду, а оскільки він не був проведений, заявник був позбавлений права на достатній час і можливості для підготовки свого захисту у провадженні. Він не міг передбачити обсяг перегляду, який здійснюватиме Верховний

Суд, а також те, які докази будуть виключені, а які залишаться. Тому він не міг передбачити, як перегляд вплине на загальну оцінку справи, і, отже, не міг побудувати свою лінію захисту.

4. Верховний Суд зазначив, що ЄСПЛ у рішенні 2019 року ґрунтував свої висновки щодо порушення прав заявника на «окремих серйозних процесуальних помилках», однак такі помилки, на думку Верховного Суду, не ставили під сумнів результати провадження загалом і не свідчили про те, що вирок заявника був несправедливим чи таким, що не відповідає вимогам Конвенції. Згідно з п. 67 рішення Суду 2019 року не було переконливо доведено, що за виняткових і конкретних обставин справи загальну справедливість кримінального провадження не було непоправно порушено обмеженням доступу до захисника 12 грудня 2004 року. Хоча висновок був сформульований у негативній формі, будь-якому читачеві мало бути зрозуміло, що Суд вважав, що загальна

справедливість у справі заявника дійсно була безповоротно порушена. Офіційний переклад рішення коректно відтворював позицію Суду. Таким чином, тлумачення Верховного Суду не було повністю узгоджене з фактичними висновками Суду у рішенні 2019 року і могло бути однією з причин, чому обвинувальний вирок відносно заявника не було скасовано повністю, а справу не передано на новий розгляд.

Розмір сатисфакції: 3600 євро відшкодування моральної шкоди заявнику, 5000 євро відшкодування судових та інших витрат на рахунок захисника заявника.

Ключові слова: перегляд справи Верховним Судом за рішенням ЄСПЛ, некоректне тлумачення Верховним Судом висновків ЄСПЛ у справі заявника, вирок, винесений на підставі доказів, які походили від недопустимих доказів.

39. Бенюх проти України (*Benyukh v. Ukraine*) від 26.06.2025, заява № 39150/20

Заявник, який був засуджений до довічного позбавлення волі та відбував своє покарання з 1999 року, стверджував, що з моменту поміщення його під варту майже всі його зуби були видалені за медичними показаннями. У результаті цього він відчував біль під час споживання їжі та не міг належним чином її пережовувати, а його мовлення та зовнішній вигляд обличчя змінилися, що спричинило його приниження та страждання. У нього також були виявлені пов'язані хвороби шлунково-кишкового тракту.

Після огляду стоматологом у 2019 році заявнику було діагностовано повну та часткову адентію та рекомендовано протезування. Медична установа Державної кримінально-виконавчої служби України звернулася до місцевих органів влади з клопотанням надати безкоштовну зубопротезну допомогу заявнику, оскільки він мав на це право відповідно до закону про надання медичної допомоги засудженим. Однак місцевий орган влади відмовив у задоволенні клопотання, оскільки, по-перше, між медичною установою служби та комунальними установами не укладалися відповідні договори, по-друге, кошти на такі цілі не були передбачені бюджетом міста. На повторний лист щодо можливості включення до бюджету відповідних витрат відповіді надано не було.

У 2020 році заявник подав скаргу до Суду. У 2021 році йому було проведено протезування в межах допомоги громадської організації.

• **Визнано порушення ст. 3 Конвенції.** По-перше,

законодавчі положення, які передбачали надання безкоштовної зубопротезної допомоги засудженим із медичними показаннями, але без засобів для оплати, були неефективними через сукупність законодавчих, адміністративних і фінансових перешкод. По-друге, не можна було погодитися із доводом Уряду, що держава зрештою знайшла спосіб забезпечити надання заявнику зубопротезної допомоги, адже її було надано з ініціативи та за кошти громадської організації. Нічого не свідчило, що надання зубопротезної допомоги заявнику було результатом будь-яких кроків, вжитих органами державної влади, або будь-яких процедур чи нормативної бази, встановлених нею. Тобто органи державної влади не відіграли будь-яку роль у цьому процесі, окрім надання дозволу заявнику прийняти запропоновану благодійну допомогу. При цьому процес був розпочатий з ініціативи громадської організації у травні 2021 року, хоча потреба в зубопротезуванні була встановлена понад 19 місяців до того (у жовтні 2019 року). Така затримка вважалася все ще значною. Нарешті, Суд визнав, що відсутність зубних протезів спричинила заявнику біль, змінила його мовлення та зовнішній вигляд обличчя, і його страждання у зв'язку з цим були додатково погіршені його захворюваннями.

Розмір сатисфакції: 3000 євро відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: надання медичної допомоги засудженим, відсутність фінансування медичної допомоги засудженим.

2. Ухвали щодо прийнятності

40. Кривий та Миргородський проти України (*Kryvyy and Myrgorodskyy v. Ukraine*) від 24.04.2025, заяви № 25837/23, 6200/24

• ЄСПЛ визнав **явно необґрунтованими скарги заявників за ст. 3 Конвенції** щодо стверджуваної неналежної медичної допомоги під час тримання під вартою. Під час тримання під вартою (3 міс. і 4 дн. та 4 міс. і 6 дн. відповідно) заявникам надавалася

належна медична допомога відповідно до їхнього стану. Недоліки в якості медичної допомоги, на які вони посилалися, були або незначними, або не підкріплені достатньо вагомими доказами.

41. Васильків проти України (*Vasylykiv v. Ukraine*) від 30.04.2025, заява № 77302/16

Заявник подав позов проти своєї доньки Ш. з вимогою визнати, що вона втратила право проживання у квартирі у зв'язку з відсутністю понад 6 місяців без поважних причин. Суд задовольнив позов за відсутності доньки Ш., яка згодом оскаржила рішення з клопотанням про поновлення строку на оскарження. Апеляційний суд надіслав заявнику повідомлення про розгляд справи поштою та опублікував оголошення про засідання у місцевій газеті. Зрештою, суд розглянув справу без його участі, але у присутності Ш., скасував рішення першої інстанції та відхилив позов.

Заявник стверджував, що його не було належним чином повідомлено про розгляд апеляційної

скарги, внаслідок чого було порушено принцип рівності сторін.

• ЄСПЛ визнав **явно необґрунтованими скаргу заявника за п. 1 ст. 6 Конвенції**. Апеляційний суд тричі надіслав повістки рекомендованими листами на домашню адресу заявника, але всі вони були повернуті як не вручені. Заявник не заперечував ці факти та не стверджував, що адреса, на яку направлялися листи, була неправильною. Він наголошував, що не отримав копії апеляційної скарги. Однак самого твердження про неотримання листів було недостатньо для висунення аргументованої скарги про порушення процесуальних прав.

42. Дяченко проти України (*Dyachenko v. Ukraine*) від 28.05.2025, заява № 44462/16

У 2008 році заявник був призначений на посаду заступника мера м. Енергодар. У постанові зазначалося, що він був затверджений на посаду на строк повноважень виконавчого комітету міської ради у її складі на момент ухвалення рішення. У 2010 році його було звільнено за порушення службових обов'язків. Заявник звернувся до адміністративного суду вимагаючи, серед іншого, поновлення на посаді та відшкодування матеріальної та моральної шкоди. До справи приєднався прокурор від імені Державної казначейської служби України. Суд першої інстанції частково задовольнив позов заявника, спираючись на аргументи прокурора, зокрема, визнав звільнення незаконним, оскільки заявник перебував на лікарняному у відповідний час, та постановив поновити його на посаді лише на період до завершення повноважень відповідного складу виконавчого комітету (на час ухвалення рішення вже відбулися нові вибори та сформовано

новий склад). Крім того, йому було присуджено відшкодування матеріальної та моральної шкоди. Заявник оскаржив рішення, стверджуючи, що його поновлення на роботі не мало бути обмеженим у часі, оскільки посада заступника мера є безстроковою за своїм характером і не залежить від мандата виконавчого комітету. Він також зазначав про незаконність участі прокурора у справі. Однак апеляційний та касаційний суди залишили рішення суду першої інстанції без змін.

• ЄСПЛ визнав **явно необґрунтованою скаргу заявника за ст. 6 Конвенції** щодо стверджуваного порушення принципу рівності сторін. Зокрема, заявник не довів, що участь прокурора в адміністративному провадженні була незаконною або невинуватою. По-перше, спір між заявником і міською радою дійсно стосувався державних коштів, тобто визначених інтересів держави. Суд вже встановлював, що втручання прокурора у справу з метою захисту таких інтересів відповідно

до ч. 1 ст. 36 Закону України «Про прокуратуру» 1991 року, у редакції на час подій, мало достатню правову підставу. По-друге, була відсутня будь-яка інформація, яка могла свідчити, що втручання прокурора поставило заявника у менш вигідне становище порівняно з його опонентами. Навпаки, прокурор не погодився з аргументами міської ради і частково підтримав позов заявника. Оскільки висновки прокурора зрештою сприяли визнанню незаконності звільнення заявника та присудженню компенсації, вбачалося, що втручання прокурора навіть принесло заявнику певну користь. По-третє, протягом усього національного провадження заявник мав можливість подавати письмові та усні заяви, оскаржувати аргументи прокурора по суті та коментувати всі докази й зауваження, наведені під час провадження. Крім того, Суд **відхилив скарги заявника за ст. 6 Конвенції**, оскільки: 1) питання,

які мали вирішальне значення для результату провадження (щодо стверджуваної незаконності звільнення заявника та права збереження посади після формування нового складу виконавчого комітету) були ретельно розглянуті; хоча було бажаним, щоб суди відповіли на заперечення заявника щодо втручання прокурора, їхнє мовчання в цій частині можна було тлумачити як мовчазну відмову; 2) висновки національних судів щодо строків поновлення заявника на посаді (тобто до формування нового складу виконавчого комітету) не були свавільними або явно необґрунтованими; 3) загальна тривалість провадження (5 р. та 9 міс.) не була надмірною, враховуючи, що справа була розглянута національними судами в чотирьох інстанціях (зокрема й Верховним Судом України). Всі інші скарги заявника також не відповідали критеріям прийнятності.

43. Савич проти України (*Savych v. Ukraine*) від 05.06.2025, заява № 2498/14

У 2001 році суд визнав Д. винним у крадіжці та засудив його до позбавлення волі, а також задовольнив цивільний позов заявника та зобов'язав Д. виплатити йому певні кошти. Згодом за позовом заявника суд також зобов'язав Д. виплатити йому відшкодування за завдану моральну шкоду. Рішення були виконані частково. Виконавче провадження припинялося кілька разів через відсутність у Д. коштів для сплати боргу. У 2013 році заявнику були повернуті виконавчі листи.

Посилаючись на ст.1 Протоколу № 1 до Конвенції, заявник скаржився, що держава не запровадила процедуру присудження та виплати компенсації за шкоду, як це гарантується ст. 1177 Цивільного кодексу України, яка передбачала, що матеріальна шкода, заподіяна майну особи в результаті злочину, має бути відшкодована державою, якщо особа, яка вчинила злочин, не була встановлена або була неплатоспроможною.

ЄСПЛ **відхилив скаргу заявника за п. 1 ст. 6 Конвенції** у зв'язку з невичерпанням національних засобів юридичного захисту. Заявник не вимагав

на національному рівні відшкодування моральної шкоди, заподіяної тривалим невиконанням рішень від 2001 року. Крім того, він не оскаржував дії та бездіяльність Державної виконавчої служби України у виконавчому провадженні та не вимагав від служби відшкодування збитків за затримку виплати присудженої йому суми, як передбачалося законодавством, що було встановлено Судом у подібних справах. Щодо скарги заявника про невиконання процедури присудження та виплати компенсації за шкоду відповідно до ст. 1177 Цивільного кодексу України, заявник не порушував жодних судових проваджень у національних судах із посиланням на зазначене положення. Механізм компенсації відповідно до вказаної статті ніколи не передбачав безумовного характеру. Оскільки заявник не довів, що він мав достатньо обґрунтовану вимогу про компенсацію для цілей **ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції**, він не міг стверджувати, що мав законні очікування щодо отримання будь-яких конкретних сум. У частині інших скарг Суд не встановив порушень Конвенції або протоколів до неї.

44. Юровський проти України (*Yurovskyy v. Ukraine*) від 19.06.2025, заява № 19756/24

ЄСПЛ визнав **явно необґрунтованими скаргу заявника за п. 1 ст. 6 Конвенції та ст. 13 Конвенції** щодо стверджуваної надмірної тривалості цивільного провадження та відсутності ефективного засобу юридичного захисту у зв'язку із цим. Зокрема, розгляд справи було

призупинено до вирішення іншої справи, і заявник не стверджував, що таке призупинення було необґрунтованим. Таким чином, тривалість провадження, яке тривало 2 р. і 6 міс. у судах двох інстанцій, не можна було вважати надмірною.

II. Рішення Європейського суду з прав людини проти інших країн

за період 01.04.2025 — 30.06.2025

1. Дойнов проти Болгарії (*Doynov v. Bulgaria*) від 01.04.2025, заява № 27455/22

У 2015 році заявник був затриманий за підозрою у неправдивому повідомленні про замінування центру культури. Він звернувся до адміністративного суду з вимогою скасувати постанову про його затримання, однак суд відхилив його заяву. Рішення підтримала палата Вищого адміністративного суду (у складі трьох суддів). Суди визнали, що постанова про взяття заявника під варту була законною.

У 2017 році йому офіційно висунули обвинувачення, а пізніше він був визнаний винним у вчиненні правопорушення, але, з огляду на відсутність попередніх судимостей, на нього було накладено лише адміністративний штраф.

У 2020 році заявник подав позов про відшкодування шкоди, стверджуючи, що під час його затримання та судового провадження були порушені його права, гарантовані Хартією основних прав ЄС (право на юридичну допомогу та захист, право на свободу, право на суд та справедливий розгляд справи). Адміністративний суд відхилив позов, оскільки порушення права ЄС не було встановлено. Суд зазначив, що затримання відбувалося на підставі національного законодавства у сфері, яка не регулюється правом ЄС, а Хартія основних прав ЄС застосовується лише тоді, коли органи держави діють у межах імплементації норм ЄС. Крім того, не були виконані три умови відповідальності держави за порушення права ЄС: наявність норми, що надає право; достатньо серйозне порушення; причинно-наслідковий зв'язок між порушенням і шкодою. Заявник оскаржив рішення. Вищий адміністративний суд відхилив клопотання заявника про відвід усіх суддів цього суду, розглянув усі доводи та відхилив скаргу.

- Заявник оскаржував той факт, що Вищий адміністративний суд розглядав позов, за яким сам був відповідачем і мав розглянути питання про його відповідальність за явне порушення законодавства ЄС. За таких обставин професійний зв'язок суддів з однією зі сторін спору міг викликати сумніви у заявника щодо їхньої неупередженості та незалежності щодо іншої сторони спору. Тому необхідно було з'ясувати, чи можна було вважати сумніви заявника з цього приводу об'єктивно виправданими у цій справі.

- Суд зазначив, по-перше, що болгарське законодавство містило низку процесуальних норм, покликаних гарантувати безсторонність суддів у конкретній справі. Стаття 22 Цивільного процесуального кодексу передбачала, що суддя зобов'язаний заявити самовідвід із власної

ініціативи або за клопотанням сторін, якщо існують обґрунтовані сумніви щодо його безсторонності. Ба більше, відсутність безсторонності суду була підставою для скасування його рішення вищим судом.

- Що стосується ситуацій, коли до суду може бути подано позов про відповідальність, поданий проти нього самого, ст. 7 Закону про відповідальність держави прямо передбачала, що такий суд мав передати справу до іншого суду, за винятком двох вищих судів.

- Заявник скористався засобами юридичного захисту, передбаченими національним законодавством (подавав клопотання про відвід, наводив доводи під час розгляду справи), і кожного разу отримував вмотивовану відповідь на свої аргументи.

- Крім того, Суд констатував, що аргумент заявника для оскарження безсторонності суддів у його справі мав загальний та абстрактний характер. Він був заснований виключно на приналежності відповідних суддів до Вищого адміністративного суду і не містив жодних конкретних та специфічних елементів, що могли свідчити про наявність особистої упередженості з їхнього боку. Крім того, оскільки клопотання заявника про відвід стосувався всіх суддів Вищого адміністративного суду, відповідно до національних процесуальних правил її не можна було подати до вищого суду або до інших суддів того ж суду, які раніше не мали до неї стосунку. Таким чином, його заява могла призвести до ризику паралізувати судову систему держави-відповідача.

- Таким чином, Суд дійшов висновку, що спосіб розгляду тверджень заявника не був несумісним зі ст. 6 Конвенції.

- Стосовно побоювань заявника щодо небезсторонності суддів у зв'язку з їхнім зв'язком із Вищим адміністративним судом як відповідачем у справі Суд зазначив, що судді, які ухвалили рішення у такій справі заявника, не були тими самими суддями, які підтримали рішення щодо його поміщення під варту поліції.

- Водночас заявник не стверджував, що між першими та другими суддями існували особисті чи інші зв'язки, які могли б поставити під сумнів неупередженість останніх. Сам факт, що судді обох колегій Вищого адміністративного суду знали один одного і були членами одного і того ж суду, не був достатнім для виникнення законних і об'єктивно обґрунтованих сумнівів щодо їхньої безсторонності.

- Крім того, із матеріалів справи не вбачалося, що судді, які розглядали справу, відігравали будь-яку роль у захисті Вищого адміністративного суду як відповідача, оскільки останній був представлений у процесі юристом, який працював у цій установі.
- Щодо професійного зв'язку відповідних суддів із Вищим адміністративним судом, Суд зазначив, що статус суддів у Болгарії регулюється Конституцією та законом, які передбачають численні гарантії забезпечення їхньої незалежності. Вища рада правосуддя, незалежний орган, відповідальний за самоврядування судової влади, вирішує, серед іншого, питання призначення або підвищення суддів, встановлює їхню винагороду та здійснює дисциплінарні повноваження щодо них. Відповідно, не було жодного ієрархічного або фінансового зв'язку між суддями, які розглядали позов заявника, і Вищим адміністративним судом, який як юридична особа був стороною у справі, що могло б поставити під сумнів їхню неупередженість.
- Крім того, у разі ухвалення рішення не на користь Вищого адміністративного суду відповідно до Закону про відповідальність держави, присуджені суми підлягали сплаті з окремої бюджетної статті і

не впливали на операційний бюджет суду, а отже, на винагороду його суддів, умови їхньої праці чи функціонування суду.

- Аналогічно, зобов'язання заявника, яке автоматично впливало із закону, щодо сплати Вищому адміністративному суду символічної суми у розмірі 100 левів (51 євро) на покриття витрат на представництво суду його юристом, не могло розглядатись як прояв упередженості суддів, що міг виправдати побоювання заявника.
- Нарешті, тлумачення доказів та вирішення спору, прийняті Вищим адміністративним судом, також не були такими, що могли викликати сумніви щодо неупередженості вищої судової інстанції.
- Таким чином, Суд дійшов висновку, що побоювання заявника щодо незалежності та безсторонності суддів Вищого адміністративного суду не були об'єктивно виправданими.
- Отже, **порушення п. 1 ст. 6 Конвенції не було.**

Ключові слова: незалежність та неупередженість суду, розгляд судом вищої інстанції справи за позовом відносно цього ж суду.

2. *Ships Waste Oil Collector B.V.* та інші проти Нідерландів (*Ships Waste Oil Collector B.V. and others v. the Netherlands*), від 01.04.2025, заяви № 2799/16, 2800/16, 3124/16, 3205/16

Заявниками були шість компаній, зареєстровані відповідно до законодавства Нідерландів. Перша група компаній займається збором відходів рідин із суден у портовій зоні Роттердама, друга — будівництвом. Скарги стосувалися передачі прокуратурою даних, законно отриманих у рамках кримінальних розслідувань за допомогою прослуховування телефонних розмов, санкціонованого слідчим суддею, до Антимонопольного органу Нідерландів та їх використання цим відомством у не пов'язаних адміністративних розслідуваннях щодо участі заявників у змові стосовно фіксації цін. За результатами провадження у справі про порушення антимонопольного законодавства на заявників було накладено штрафи. Під час оскарження рішення були залишені без змін, однак штраф для другої групи компаній було зменшено. Розмір штрафів становив від 463 000 до 1 861 000 євро.

Компанії-заявники скаржилися, що передача до Антимонопольного органу Нідерландів даних, які не мали стосунку до кримінального розслідування, становила порушення їхніх прав, передбачених ст. 8 Конвенції.

- Передача даних іншим органам розширила коло

осіб, які мали доступ до перехопленої інформації, та могла призвести до початку розслідувань чи інших дій щодо суб'єкта даних. Відповідно, Суд вважав, що передача перехоплених даних для подальшого використання іншим правоохоронним органом є окремим втручанням у права за ст. 8 Конвенції. Таким чином, Суд дійшов висновку, що у цій справі передача перехоплених даних для використання в антимонопольному провадженні становила втручання у право компаній-заявників на повагу до кореспонденції.

- Відповідно до усталеної практики Суду закон повинен передбачати «запобіжні заходи, які слід вживати при передачі [перехоплених] даних третім особам». Такі запобіжні заходи мають, *inter alia*, гарантувати, що передача даних не стане інструментом для обходу суворих заходів безпеки, що застосовуються до перехоплення комунікацій. Суд досі не надав вказівок щодо запобіжних заходів, які слід вживати при передачі даних, отриманих перехопленням, третім особам, за винятком дуже конкретного контексту міжнародної передачі даних, зібраних масовим перехопленням комунікацій. Суд вважав, що поза цим контекстом запобіжні заходи, які слід вживати при передачі

матеріалів, отриманих перехопленням, іншим правоохоронним органам, мають включати низку мінімальних вимог, встановлених законом, щоб уникнути свавілля та зловживань. До них належать такі вимоги:

1. Передача матеріалів, отриманих перехопленням, за межі кримінального контексту, в якому вони були зібрані, має обмежуватися матеріалами, зібраними у спосіб, що відповідає Конвенції.

2. Обставини, за яких може відбуватися така передача, мають бути чітко визначені у національному законодавстві. Коли повноваження, надані виконавчій владі, здійснюються таємно, ризики свавілля та зловживань є очевидними. Тому надзвичайно важливо мати достатньо чіткі правила щодо того, коли передача даних про перехоплення може відбуватися без відома зацікавлених осіб. Національне законодавство має бути достатньо чітким, щоб надати громадянам адекватну інформацію про обставини та умови, за яких державні органи мають право вдаватися до таких заходів. Крім того, оскільки практичне застосування таких заходів не підлягає контролю з боку зацікавлених осіб або широкої громадськості, закон повинен достатньо чітко визначати межі дискреційних повноважень, наданих компетентним органам, та порядок їх здійснення, щоб забезпечити особі належний захист від свавільного втручання.

3. Закон повинен передбачати гарантії щодо перевірки, зберігання, використання, подальшої передачі та знищення переданих даних.

4. Передача та використання даних, перехоплених з метою, що виходить за межі первісного кримінального контексту їх збору, мають підлягати ефективному контролю з боку судового або іншого незалежного органу.

- Крім того, при оцінці того, чи може втручання, що виникає в результаті передачі даних, за обставинами справи вважатися необхідним у демократичному суспільстві для досягнення легітимної мети, Суд враховує характер даних, важливість мети та наслідки для заявника, а також якість процедур надання дозволу й ефективність доступних засобів юридичного захисту.

- Суд визнав, що межі розсуду мають залежати в кожному конкретному випадку від змісту та характеру відповідних даних, а не від фізичної чи юридичної природи заявників або їхнього статусу. Вона буде ширшою щодо збору й обробки даних, пов'язаних із бізнесом, як щодо компаній, так і фізичних осіб, ніж у випадку збору й обробки даних, що стосуються інтимної сфери або особливо важливого аспекту існування чи ідентичності фізичної особи. Широта меж розсуду також

залежатиме від ступеня втручання та мети, на яку воно спрямоване. Крім того, мінімальні гарантії, передбачені ст. 8 Конвенції, у принципі мають бути однаковими як для фізичних, так і для юридичних осіб, хоча певні відмінності можуть виникати через застосування законодавства про захист персональних даних до фізичних осіб та з огляду на межі розсуду держави.

- У цій справі компанії-заявники не скаржилися на прослуховування телефонних розмов як таке, і не було заперечень щодо того, що дані були отримані у законний спосіб у рамках кримінального провадження, під час якого слідчий суддя видав відповідний дозвіл. Таким чином, Суд виходив із того, що дані були отримані у законний спосіб, що відповідає ст. 8 Конвенції.

- При цьому передача даних мала правову підставу у чинному національному законодавстві, яке достатньо чітко визначало обставини, за яких може бути дозволена передача законно отриманих матеріалів прослуховування іншому правоохоронному органу. Відсутність письмового обґрунтування в дозволах на передачу даних не робила їх незаконними. Чинне національне законодавство не вимагало від прокурорів фіксувати свою оцінку необхідності та пропорційності в обґрунтованому рішенні.

- Крім того, чинне законодавство відповідало вимогам «передбачуваності» відповідно до п. 2 ст. 8 Конвенції. З нього можна було зрозуміти, що побічно перехоплені дані (дані, які не стосувалися початкової мети прослуховування) можуть бути розцінені як дані кримінального характеру, і антимонопольний орган може на законних підставах отримувати такі дані, а також мати попередній доступ до певної інформації для того, щоб допомогти визначити, які саме дані підлягають передачі.

- До того ж передача даних була здійснена з легітимною метою захисту економічного добробуту країни.

- Щодо необхідності в демократичному суспільстві, ст. 8 Конвенції не вимагає незалежного попереднього дозволу на передачу матеріалів, отриманих у законний спосіб відповідно до Конвенції, іншому правоохоронному органу. Дозвіл на таку передачу, наданий несудовим органом, може бути сумісним із Конвенцією. Відсутність попереднього дозволу може бути компенсована широким судовим або іншим незалежним наглядом *ex post facto*.

- З огляду на те, що матеріали перехоплення у цій справі були зібрані на підставі судового дозволу та відповідно до Конвенції, надання прокурором дозволу на передачу цих матеріалів іншому

правоохоронному органу не було несумісним із Конвенцією. Більш важливим було те, чи надавала національна система контролю за передачею даних загалом належні гарантії проти свавілля та зловживань і чи була вона здатна обмежувати оскаржувану передачу даних тим, що є «необхідним у демократичному суспільстві».

- Стаття 8 Конвенції не гарантує права на попереднє повідомлення про здійснення таємного спостереження. Те саме стосується передачі матеріалів перехоплення у випадках, коли таємниця переданих даних має важливе значення для первинного кримінального провадження або для нового провадження, для цілей якого передаються такі дані. Статтю 8 Конвенції не можна тлумачити як таку, що гарантує право на попереднє повідомлення про передачу матеріалів перехоплення або, як наслідок, право брати участь у будь-якому контролі до того, як дані будуть передані.

- У цій справі дані прослуховування телефонних розмов, перехоплені у межах розслідування, яке стосувалося другої групи компаній-заявників, були передані, коли розслідування ще тривало, а прослуховування трималося в таємниці від відповідних осіб. Повідомлення про це могло б зашкодити кримінальному розслідуванню, успіху негласних слідчих дій, а також розслідуванню, що проводив Антимонопольний орган Нідерландів. Отже, за обставин цієї справи передача даних мала відбутися без того, щоб такі компанії попередньо були обізнані про відповідні дії. Той факт, що вони не могли взяти участь у провадженні щодо надання дозволу або скористатися превентивним заходом в іншій формі, за таких обставин не становив порушення ст. 8 Конвенції.

- Однак щодо першої групи компаній-заявників, коли підозрювані дізналися про кримінальне провадження проти них і, ймовірно, про використання матеріалів прослуховування телефонних розмов, залишилося незрозумілим, чому подальша передача даних здійснювалася таємно і яким чином попереднє повідомлення про це могло б зашкодити антимонопольному провадженню. Суд визнав прикрим, що цій групі компаній-заявників не було попередньо повідомлено про передачу даних, і вони не мали можливості висловити свої аргументи проти такої передачі в рамках *ex ante* розгляду.

- Водночас друга група компаній-заявників мала можливість скористатися судовими засобами юридичного захисту *ex post facto*.

- Обсяг перегляду національними судами в адміністративному провадженні рішень Антимонопольного органу Нідерландів про

накладення штрафів на компанії-заявників не обмежувався допустимістю матеріалів перехоплення як доказів. Суди розглянули законність передачі даних, зокрема перевірили необхідність і пропорційність дій, а також їхню відповідність ст. 8 Конвенції. Отже, використаний компаніями-заявниками засіб юридичного захисту дав можливість розглянути суть їхньої скарги за Конвенцією про те, що втручання не було здійснено «згідно із законом» або «необхідним у демократичному суспільстві».

- Хоча письмова аргументація в дозволах на передачу даних, навіть стисло викладена, була бажаною для того, щоб орган, який надає дозвіл, належним чином оцінив необхідність і пропорційність втручання у права, передбачені ст. 8 Конвенції, а також для сприяння ефективному перегляду передачі у контексті п. 2 ст. 8 Конвенції. У цій справі, оскільки передані матеріали були результатом законного прослуховування телефонних розмов, санкціонованого судом, гарантії, що застосовувалися до процесу отримання даних про перехоплення, обмежували ризик свавілля та зловживань, пов'язаних із передачею даних. Відсутність письмового обґрунтування була таким чином компенсована *ex post facto* переглядом у судовому провадженні, під час якого було проведено *de novo* оцінку, а заявникам було надано можливість ефективно оскаржити передачу даних.

- Крім того, Суд не мав підстав сумніватися в тому, що відповідні провадження могли забезпечити заявникам належний засіб захисту. На його думку, засіб захисту не обов'язково передбачав знищення переданих даних або грошову компенсацію. Обмеження їх використання, наприклад, у вигляді визнання їх недопустимими як доказів, могло забезпечити достатній захист щодо таких передач.

- Компанії-заявники також мали можливість оскаржити передачу даних у цивільному судовому процесі, під час якого суди могли заборонити використання даних Антимонопольним органом Нідерландів у разі визнання передачі незаконною. Не було підстав сумніватися, що такі провадження, у разі їх порушення, могли б забезпечити розгляд суті їхніх скарг за Конвенцією та забезпечити захист за допомогою компенсації збитків або судових заборон. Відсутність письмового обґрунтування у дозволах на передачу даних не могла підірвати ефективність цивільного засобу юридичного захисту за обставин цієї справи.

- Таким чином, Суд дійшов висновку, що національна система контролю за передачею даних загалом надавала компаніям-заявникам достатні гарантії проти свавілля та зловживань,

забезпечуючи можливість ефективно оскаржувати передачу перехоплених матеріалів і захищаючи їхні права.

- Суд погодився з національними судами, що існує значний суспільний інтерес у ефективному виконанні антимонопольного законодавства, яке має вирішальне значення для забезпечення ефективності та справедливості ринкової економіки, а отже, і економічного добробуту країни. Порушення антимонопольного законодавства, виявлені за допомогою перехоплених матеріалів у цій справі, були, безсумнівно, серйозними і, з огляду на високу частку компаній-заявників на ринку та систематичний і повторюваний характер цих порушень, могли призвести до значної шкоди. Раніше Суд класифікував подібні адміністративні провадження у сфері конкуренції як «кримінальні» в автономному значенні ст. 6 Конвенції з огляду на характер правопорушення та характер і суворість санкції.

- Хоча накладені на компанії-заявників санкції були серйозними, передача даних обмежувалася матеріалами, релевантними для проваджень у сфері конкуренції, і стосувалася виключно господарської діяльності юридичних осіб.

Передана інформація не містила даних, які можна було вважати чутливими.

- Суд вважав, що національні органи здійснили ретельну оцінку законності передачі даних і належне зважування інтересів компаній-заявників та інтересів органів влади відповідно до ст. 8 Конвенції, а також навели відповідні та достатні підстави для обґрунтування необхідності й пропорційності такої передачі даних з метою забезпечення дотримання антимонопольного законодавства. Таким чином, держава діяла в межах наданої їй свободи розсуду.

- Отже, **порушення ст. 8 Конвенції** не було (щодо першої групи компаній — 12 проти 5 голосів; щодо другої групи компаній — 10 проти 7 голосів).

Ключові слова: передача побічно перехоплених у кримінальному провадженні даних комунікацій до антимонопольного органу для адміністративного провадження, судовий або інший незалежний контроль за передачею даних кримінального провадження до антимонопольного органу, можливість компаній-заявників оскаржити передачу перехоплених у кримінальному провадженні даних *ex post facto*.

3. Федерічі проти Франції (*Federici v. France*) від 03.04.2025, заява № 52302/19

Заявник був звинувачений у вбивстві в складі організованої групи, а також у членстві в злочинній організації. Він переховувався протягом декількох років, перш ніж був засуджений судом присяжних до позбавлення волі. Заявник оскаржив вирок. Під час слухань його постійно супроводжували двоє охоронців. Він сидів у захисній кабіні з відкритим дахом (у вигляді великої скляної коробки), яка була постійним елементом обладнання залу суду. Він міг спілкуватися зі своїми двома адвокатами через два набори отворів у скляних панелях (гігіафони), а через два прорізи можна було передавати документи. Два мікрофони та динамік давали йому можливість бути почутим у залі суду та чути звук, перебуваючи в кабіні.

Після участі в декількох слуханнях у кабіні заявник попросив вивести його звідти і допитати на місці для свідків, посилаючись, зокрема, на порушення слуху. Апеляційний суд відхилив його клопотання і того ж дня засудив його до 30 років позбавлення волі за подвійне вбивство, скоєне в складі організованої групи. Касаційна скарга була відхилена.

- ЄСПЛ зазначив, що заявник не стверджував, що його розміщення у скляній кабіні вплинуло на

якість його спілкування з адвокатами. Навіть якщо припустити, що перебування в кабіні саме собою могло вплинути на його здатність зосередитися, заявник отримував необхідну юридичну допомогу протягом усього судового розгляду.

- У контексті права на ефективну участь у судовому процесі Суд зазначив таке: (i) заявник вперше повідомив апеляційний суд про свою ваду слуху за день до того, як його мали допитати, і не попросив зафіксувати будь-які труднощі, що виникли в результаті цього; (ii) він не пояснив характер своєї заявленої вади або ступінь, в якому вона обмежувала його здатність розуміти поставлені йому запитання, і не надав підтверджуючих медичних документів; у більш загальному аспекті, він не довів, як відмова в задоволенні його клопотання, зробленого лише в апеляційній інстанції на пізній стадії судового розгляду, під час якого він жодного разу не посилався на ст. 408 Кримінального процесуального кодексу (щодо прав осіб з порушеннями слуху), могла підірвати загальну справедливість судового розгляду; (iii) заявник не оскаржував опис кабіни, наданий Урядом, зокрема щодо відсутності стелі та наявності гучномовця, гігіафонів та мікрофонів; наявність отворів і мікрофонів у захисній кабіні для

підсудних вже була визнана інституціями Конвенції такою, що дає можливість особам спілкуватися з адвокатами та судом присяжних, а також стежити за ходом судового розгляду; та (iv) суд ухвалив достатньо обґрунтоване рішення, в якому встановив, що заявник мав можливість відповідати на поставлені йому запитання та конфіденційно спілкуватися зі своїми адвокатами. Отже, **скарга заявника за п. 1 та п. 3 (b) ст. 6 Конвенції** була явно необґрунтованою.

- Постійний характер конструкції, в якій перебував заявник, спонукав Суд задатися питанням, чи мали національні суди можливість проводити індивідуальну оцінку необхідності перебування підсудного в захисній кабіні. Суд зазначив, що дійсно систематичне використання такого заходу, залежно від обставин, може зашкодити основним правам особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення. Однак завдання Суду у цій конкретній справі обмежувалося встановленням того, чи порушив допит заявника в захищеній кабіні його право на презумпцію невинуватості.

- У зв'язку з цим Суд зазначив про кілька моментів: 1) захисна кабіна була достатньо просторим і добре обладнаним скляним боксом без даху, вона не мала суворого вигляду металеві клітки, і заявник не стверджував, що були фактори, які принижували його гідність (такі як супровід озброєних охоронців або собак, або постійне фотографування під час перебування в кабіні); крім того, він попросив вивести його з кабіни лише наприкінці апеляційного провадження, за день до

допиту, вже взявши участь у кількох слуханнях, перебуваючи в ній; 2) заявник не стверджував і не подавав до Суду жодних зауважень про те, що він мав об'єктивні підстави вважати, що його поява в захисній кабіні могла створити про нього негативне враження у суду присяжних; він також не обґрунтував аргументи, пов'язані з порушенням слуху — у національних судах він лише посилався на думку омбудсмена та на концепцію презумпції невинуватості; 3) суд присяжних відхилив клопотання заявника про виведення його з кабіни на підставі оцінки ризику, зважаючи на попередню поведінку заявника, який протягом багатьох років намагався уникнути правосуддя; суд присяжних також взяв до уваги насильницький характер злочинів, в яких його звинувачували, і визнав, що його розміщення в захисній кабіні було необхідним для забезпечення безпеки. Крім того, суд переконався, що заявник мав можливість вільно пересуватися та спілкуватися зі своїми адвокатами в умовах повної конфіденційності. Касаційний суд підтримав такі висновки.

- Матеріали справи не дали Суду підстав ставити під сумнів таку детальну оцінку або визнати, що в конкретних обставинах цієї справи проведення допиту заявника в захисній кабіні порушило його право на презумпцію невинуватості.

Отже, **порушення п. 2 ст. 6 Конвенції не було.**

Ключові слова: утримання підсудного у скляній кабіні, аналіз індивідуальної ситуації підсудних за наявності в залі судового засідання скляних кабін постійного характеру, презумпція невинуватості.

4. Н.Д. проти Швейцарії (*N.D. v. Switzerland*) від 03.04.2025, заява № 56114/18

У 1995 році Х був засуджений до 20 років позбавлення волі за зґвалтування та вбивство своєї партнерки у 1993 році. Після звільнення на умовах дострокового звільнення, у 2006 році він знову був поміщений під варту в рамках кримінального провадження, порушеного проти нього (серед інших злочинів) за погрози та примус щодо його тодішньої партнерки. Його подальше звільнення було обумовлене дотриманням різних заходів, зокрема, заборонаю контактувати з потерпілою.

Заявниця познайомилася з Х у листопаді 2006 року і почала з ним інтимні стосунки. Вона не знала про його минуле. У 2007 році заявниця звернулася до сімейного лікаря Х через його поведінку відносно неї. Лікар порекомендував їй розірвати стосунки, але порадив, без надання додаткових подробиць, не робити цього різко. Потім він повідомив про цю розмову поліцію за згодою заявниці. Діючи з

власної ініціативи, поліцейський зателефонував заявниці. Вона розповіла йому, що Х переслідує її телефонними дзвінками та повідомленнями. Не згадуючи про судимість Х, поліцейський зазначив їй, що Х «може бути небезпечним».

Згодом після того як заявниця повідомила, що бажає розірвати стосунки, Х викрав її та катував протягом понад 11 годин і намагався вбити (душив, погрожував, гвалтував, стріляв з арбалету в груди, а потім витягував стріли для їх повторного використання, зв'язаною возив у багажнику автомобіля кілька годин). Коли наступного дня Х телефонував своєму психологу, заявниця змогла переконати його дозволити взяти слухавку, що дало їй можливість просигналізувати, що склалась дуже серйозна ситуація. Х був заарештований (пізніше покінчив життя самогубством під час перебування під вартою). Заявниця з тяжкими

травмами була доставлена до лікарні. Після вказаних подій вона страждає на психологічні наслідки поведіння, якого зазнала.

Організація з допомоги потерпілим виплатила заявниці компенсацію, вона також отримувала соціальну допомогу.

У січні 2015 року заявниця подала позов про відшкодування збитків проти кантону, вимагаючи компенсації за моральну шкоду. Вона, зокрема, стверджувала, що органи влади повинні були поінформувати її про судимість X та небезпеку, яку він становив. Суди відхилили її позов.

- Враховуючи попередню поведінку X, яка протягом усього його життя характеризувалася повторюваними актами насильства проти його партнерок, зокрема феміцид (вбивство жінки) в 1993 році, ЄСПЛ вважав, що відповідні дії могли бути класифіковані як насильство проти жінок.

- Національні органи влади були обізнані про стосунки заявниці з X, його кримінальне минуле та реальну і безпосередню небезпеку, яку він міг становити. Крім того, з двох експертних психіатричних висновків (від жовтня 2006 року та січня 2007 року) було очевидним, що X особливо важко переживав розрив стосунків, а такі ситуації могли спровокувати його насильницьку поведінку. У зв'язку з цим Суд, як і Група експертів Ради Європи з боротьби з насильством стосовно жінок і домашнім насильством (GREVIO), повторив, що ці фактори були тривожними сигналами, що свідчили про високий ризик.

- Органи влади були поінформовані про існування ризику для життя заявниці найпізніше, коли лікар, до якого вона звернулася з приводу поведінки його пацієнта X, за її згодою повідомив про це поліції в серпні 2007 року. Саме така послідовність подій довела до відома органів влади ситуацію, в якій опинилася заявниця, і, відповідно, створила обов'язок захищати її право на життя з підвищеною пильністю, навіть за відсутності скарги з її боку.

- Під час подальшої телефонної розмови із заявницею в серпні 2007 року поліцейський поцікавився масштабом переслідування, якого, за її словами, вона зазнала з боку X, та чи контролює вона ситуацію або потребує допомоги. Він також сказав їй, що було б краще, якби вона розірвала стосунки з X, запропонував їй допомогу поліції, включаючи номер екстреної служби, та поінформував про можливість подати кримінальну скаргу або звернутися до служб підтримки потерпілих.

- Щодо ненадання поліцейським інформації про судимість X, Суд повторив, що у справах насильства проти жінок права кривдника не

можуть переважати права потерпілих на життя та фізичну і психологічну недоторканність. Однак розкриття заявниці інформації про попереднє засудження X за зґвалтування та вбивство становило б втручання в його право на повагу до приватного життя, для чого не було жодних правових підстав (законодавством на час подій було встановлено окремий порядок доступу до такої інформації третіми особами. Крім того, хоч поліцейський не знав про психіатричну оцінку щодо ризику рецидиву X, повідомлення такої інформації становило б розголошення професійної таємниці, що переслідувалось кримінальним законодавством. Після 2017 року до законодавства були внесені зміни. Поліції було надано право розкривати органам влади та третім особам, якщо це необхідно для запобігання безпосередній небезпеці, особисті дані потенційно небезпечних осіб, зокрема ті, що стосуються завершених адміністративних та кримінальних заходів і санкцій. При цьому поліція має, наскільки це можливо, захищати особисті права особи, яка є джерелом небезпеки).

- Суд вважав, що поліцейський із власної ініціативи намагався поінформувати заявницю про небезпечну ситуацію, в якій вона опинилася (у максимально можливому обсязі, з огляду на інформацію, якою він володів, та правові обмеження, що на нього покладалися).

- Різні зацікавлені поліцейські служби мали безпосередній доступ до запису в реєстрі, в якому було зафіксовано телефонну розмову між заявницею та поліцейським. Однак жодних подальших дій не було вжито. Це свідчило, як мінімум, про відсутність комунікації та координації, що могло перешкоджати необхідним у такій ситуації заходам. У зв'язку із цим Суд наголосив, що обов'язок вживати превентивних оперативних заходів, коли цього вимагає наявність ризику, включає вимогу оцінювати характер і рівень ризику, як тільки органи влади дізнавалися про нього. Органи влади не можуть покладатися виключно на сприйняття потерпілою особою ризику, якому вона була піддана, а мають доповнювати його власною оцінкою, яка має бути автономною та проактивною. Уряд не надав докази, що така оцінка була проведена спочатку після повідомлення лікарем про розмову із заявницею, а потім після телефонного дзвінка поліцейського до неї.

- З огляду на вразливість заявниці, яка не була обізнана з усіма фактичними елементами, доступними різним національним органам влади, нерівність у володінні відповідною інформацією мала бути збалансована підвищеною пильністю з їхнього боку, що мало б призвести до ретельної та актуальної оцінки серйозності ризику, якому вона була піддана.

- З огляду на те, що, за відсутності висновку про безпосередню небезпеку (як того вимагало національне законодавство на час подій), компетентні органи не могли з власної ініціативи вжити оперативних заходів, здатних запобігти ризику для фізичної недоторканності особи, якщо така особа не подала скарги або не звернулася за допомогою, не було вжито жодних інших конкретних заходів для захисту заявниці, які б відповідали серйозності ситуації. Хоча, звичайно, Суд не міг спекулювати ні щодо юридичної доцільності вжиття таких заходів органами влади, ні щодо їхньої ефективності, він повторив, що вжиття превентивних оперативних заходів відповідно до ст. 2 Конвенції є обов'язком щодо засобів, а не щодо результату.

- З огляду на зазначене вище та всі обставини справи, Суд дійшов висновку, що різні задіяні органи влади не вжили всіх заходів, яких можна було розумно очікувати від них, щоб запобігти реальній і безпосередній загрозі життю заявниці,

про яку вони знали або мали знати. Хоча Суд високо оцінив ініціативу поліцейського, він зазначив, що не було проведено належної оцінки ризику для життя заявниці, а також не вжито оперативних заходів, які могли б реально змінити хід подій або пом'якшити заподіяну шкоду.

- Таким чином, через відсутність належної координації між різними службами та недоліки у національному законодавстві, що діяло на той час, органи влади не виконали свого позитивного зобов'язання **захищати життя заявниці відповідно до ст. 2 Конвенції**.

Розмір сатисфакції: 30 000 євро відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: позитивне зобов'язання щодо захисту права на життя, оцінка ризиків для життя особи, не вжиття належних заходів з метою запобігання загрозі життя заявниці з боку її партнера із насильницьким минулим.

5. Банкович проти Сербії № 2 (*Banković v. Serbia (No. 2)*) від 08.04.2025, заява № 47600/17

Заявник є адвокатом. У 2008 році районний суд за позовом С.К. постановив, що термін повноважень членів міської ради, одним з яких був заявник, закінчився. У 2011 році Конституційний Суд постановив, що вказане рішення суперечило виборчим правам заявника та інших осіб і надав вказівку Адміністративному суду змінити рішення. Адміністративний суд переглянув рішення та відхилив позов С.К.

Заявник від свого імені, а також діючи як адвокат інших зацікавлених депутатів, звернувся з вимогою про виконання нового рішення, тобто визнання міською радою того, що вони все ще були депутатами ради. Суд першої інстанції відхилив клопотання, оскільки рішення Адміністративного суду не було виконавчим документом у значенні п. 1 (2) ст. 13 Закону про виконавче провадження.

Заявник оскаржив рішення. У своїй скарзі він зазначав, що такий підхід був «своєрідним „бюрократичним“ обмежувальним „тлумаченням“ Закону про виконавче провадження, назвав суддів суду „юридичними геніями та юридичними гігантами“». Він також зазначив, що «висновок суду першої інстанції [щодо Адміністративного суду та його рішення] є цілковитою нісенітницею, яка просто не варта жодних коментарів. Незалежно від того, чи було це написано зі злого умислу [...] чи через брак знань, таке рішення та його обґрунтування несумісні з діями професійної судової влади в державі з верховенством права, якою Сербія себе заявляє. Піддавати сумніву як

статус, так і компетентність Адміністративного суду (з огляду на його походження) було б... смішно, якби не було так сумно...».

Суддя першої інстанції, який вважав, що зміст висловлювань мав на меті образити суд, наклав на нього штраф (приблизно 910 євро на час подій). Пізніше штраф було зменшено. Конституційний Суд відхилив скаргу заявника, оскільки дійшов висновку, що суди надали чітке, достатнє та прийнятне обґрунтування своїх рішень, яке не було свавільним чи необґрунтованим, а свобода вираження поглядів може бути обмежена з метою захисту прав і репутації інших осіб.

- ЄСПЛ постановив, що накладення штрафу на заявника за його висловлювання у скарзі на рішення національного суду становило втручання у його свободу вираження поглядів, гарантовану п. 1 ст. 10 Конвенції. Таке втручання було передбачено Конституцією та законом і мало легітимну мету, а саме підтримку авторитету судової влади.

- Щодо необхідності в демократичному суспільстві, Суд повторив, що свобода вираження поглядів адвоката в суді не є необмеженою, і певні інтереси, такі як авторитет судової влади, є достатньо важливими, щоб виправдати обмеження цього права. Суди мають бути захищені від серйозних нападів, які є по суті безпідставними, особливо з огляду на те, що судді, які зазнали критики, зобов'язані дотримуватися обов'язку стриманості, що позбавляє їх можливості відповісти. Необхідно

чітко розрізнати критику й образу. Якщо єдиною метою будь-якої форми вираження поглядів є образа суду або його членів, застосування відповідних санкцій, в принципі, не буде порушенням ст. 10 Конвенції.

- У цій справі штраф було накладено за висловлювання заявника, зроблені ним у скарзі на рішення суду першої інстанції про відмову в задоволенні його клопотання про примусове виконання рішення суду. При цьому він був також адвокатом інших депутатів, дотичних до відповідної справи. Таким чином, на відміну від критики, висловленої, наприклад, у медіа, висловлювання заявника були зроблені в контексті «внутрішнього» спілкування між ним як адвокатом і судом, про яке широка громадськість не знала.

- Національні суди встановили, що висловлювання заявника були образливими і не були спрямовані на оскарження рішення, а радше мали на меті натякнути на відсутність професіоналізму, знань і гідності з боку суду та судді.

- Як зазначив Суд, заявник описав оскаржуване тлумачення судом Закону про виконавче провадження як «бюрократичне», яке мало «катастрофічні наслідки», назвавши досвід і практику, з яких воно могло випливати, неправильними і поганими, та натякнувши, що персонал, який застосовує таку практику, має бути замінений. Він висміяв професіоналізм суддів виконавчого суду, назвавши їх «юридичними геніями» та «юридичними гігантами» і згадавши про їхню «винахідливість», а також стверджував, що їхня поведінка була зловживанням довіреної їм функції. Він стверджував, що оскаржуване рішення було «повною нісенітницею», яка була результатом або злого умислу, або браку знань, і що в будь-якому разі воно було непрофесійним. При цьому Суд зауважив, що оскаржуване рішення було ухвалене в порядку одноособового розгляду, і тому зауваження заявника мали особистий характер, тобто їх можна було розцінювати як спрямовані виключно на суддю, який розглядав

відповідну справу.

- У зв'язку із цим Суд вказав, що висловлювання заявника, сформульовані у принизливій і зухвалій формі, не лише критикували обґрунтування рішення суду та спосіб ведення процесу суддею, а, як встановили національні суди, також принижували суд, досвід, фаховість і професійні здібності судді, натякаючи, що вона є неосвіченою та некомпетентною. Крім того, заявник звинуватив суддів суду у зловживанні службовим становищем, називаючи висновки суду «нісенітницею» та «сумними». Не було підстав вважати, що заявник не міг висловити свої заперечення щодо обґрунтування рішення без використання такої мови, адже частково він це зробив у більш прийнятній формі. З огляду на характер висловлювань, Суд не вважав оцінку національних судів необґрунтованою.

- Крім того, хоча рішення про накладення штрафу на заявника дійсно було прийнято тим самим суддею, яка відчула себе особисто ображеною його висловлюваннями, заявник міг ефективно оскаржити відповідне рішення до вищого суду та Конституційного Суду, що він і зробив.

- Наостанок, на думку Суду, накладення штрафу не мало наслідків для професійної діяльності заявника, а розмір штрафу не був надмірним.

- З огляду на вказане Суд вважав, що обґрунтування своїх рішень національними судами були «релевантними та достатніми» для виправдання втручання у право заявника, а накладений штраф не був непропорційним до легітимної мети, а саме збереження авторитету судової влади.

Отже, **порушення ст. 10 Конвенції не було.**

Ключові слова: право адвоката на свободу вираження поглядів, накладення штрафу за образу суду, висловлювання адвоката про некомпетентність судді, втручання у право адвоката на свободу вираження поглядів в інтересах авторитету судової влади.

6. Л. та інші проти Франції (*L. and others v. France*) від 24.04.2025, заяви № 46949/21, 24989/22, 39759/22

Троє неповнолітніх, яким на момент подій було 13, 14 і 16 років і які перебували в особливо вразливому становищі (мали психологічні проблеми), заявили, що вони були піддані сексуальним діям без їхньої згоди з боку дорослих чоловіків. Вони подали скарги про зґвалтування. Однак в одному випадку розслідування та слідство закінчилися виправданням, в інших — рішенням

слідчого судді не передавати справу до суду.

У суді всі три заявниці скаржилися, що національне законодавство та практика не забезпечували ефективного захисту від зґвалтування, а їхній статус неповнолітніх і вразливе становище, в якому вони перебували на час подій, не були належним чином враховані. Перша та третя заявниці також

стверджували, що органи влади не виконали своє зобов'язання щодо своєчасного розслідування та покарання винних у скоєнні злочинів. Перша заявниця заявляла, що під час кримінального провадження вона зазнала повторної віктимізації та дискримінаційного ставлення.

- Щодо нормативно-правової бази, ЄСПЛ зазначив, що поняття «згода» не було прямо згадано в застосовних положеннях Кримінального кодексу, що стосувалися злочинів зґвалтування, сексуального насильства або сексуального насильства над неповнолітніми. Однак відсутність згоди вже давно враховував касаційний суд у своїй судовій практиці.

- Серед держав-учасниць спостерігається все більший консенсус щодо необхідності прямо посилатися на поняття поінформованої згоди у визначенні зґвалтування та вважати відсутність такої згоди складовим елементом цього злочину. Стамбульська конвенція, ратифікована Францією, також закликає до такого підходу.

- Щодо застосування правової бази у справах заявниць, Суд зазначив, що, по-перше, той факт, що розслідування та слідство були припинені, сам собою не означав порушення національними органами влади своїх позитивних зобов'язань.

По-друге, Суд мав переконатися, що національні органи влади, які розглядали скаргу про зґвалтування, проаналізували обставини справи з погляду гендерно зумовленого насильства та вивчили всі наявні можливості для встановлення всіх супутніх обставин. Зокрема, як тільки заявниці подали свої скарги, було проведено кримінальне розслідування, а справи були передані слідчому судді або суду першої інстанції.

По-третє, з метою забезпечення належного захисту від зґвалтування та сексуальних злочинів, органи влади мають враховувати у відповідних випадках вразливість потерпілих, особливо якщо вони є неповнолітніми, відповідно до стандартів, встановлених на національному та міжнародному рівнях. У цій справі заявниці були особливо вразливими з огляду на те, що на момент подій вони були неповнолітніми, а також на низку інших факторів, таких як стан їхнього здоров'я або той факт, що вони вживали алкоголь і наркотичні речовини. Влада була обізнана про особливу вразливість кожної заявниці, оскільки це було тривалою ситуацією або ж було виявлено на початку чи під час розслідування.

Щодо справи першої заявниці

- Визначивши, що дії не могли бути кваліфіковані як зґвалтування відповідно до застосовного законодавства, та залишивши в силі рішення

слідчого судді, слідча палата апеляційного суду постановила, що, незважаючи на різницю у віці між заявницею (неповнолітньою, якій на момент події було менше 15 років) та обвинуваченими (усі дорослі чоловіки, які працювали рятувальниками в частині неподалік її дому), обставини справи не давали підстав встановити наявність насильства, примусу, погроз або несподіванки. Зокрема, слідчий суддя та слідча палата апеляційного суду врахували поведінку заявниці, як її описали обвинувачені, попри заперечення самої заявниці.

- Що стосується вразливості заявниці, то аргументація апеляційного суду мала серйозні хиби в оцінці того, чи мала вона, з огляду на свою надзвичайну вразливість, зумовлену дуже молодим віком і станом здоров'я, достатню здатність розсуду, щоб дати дійсну згоду на неодноразові статеві акти з кількома партнерами. Заявниця мала психічні розлади, була схильна до депресій, суїцидів, самокаральної поведінки, мала потребу принижувати себе та вживала необхідні ліки у зв'язку із цим. Однак судді апеляційної інстанції вважали, що обвинувачені не обов'язково мали помітити стан заявниці, зокрема, зважаючи на «приховування її віку», «короткочасність контактів» та обставину, що «сліди від порізів не свідчили про її вразливість». Крім того, вони вважали, що «її активна участь під час статевих стосунків [...] не свідчила про те, що вона перебувала на інтенсивному медикаментозному лікуванні», а щодо обвинувачених рятувальників, то «їхній звичайний успіх у жінок та іноді розкута поведінка останніх щодо них не спонукали їх до роздумів». Проте суди не провели контекстуальну оцінку обставин справи, зокрема щодо дисбалансу у відносинах між заявницею та особами, з якими вона мала сексуальні стосунки (деякі обвинувачені знали про її вік та медичну історію; її контактні дані поширювалися серед рятувальників тощо).

- Щодо ефективності розслідування, то з огляду на обставини справи й особливо травматичну медичну історію заявниці, про яку органи влади були повністю поінформовані, кримінальне провадження, яке тривало понад 11 років і завершилося, *inter alia*, відмовою у висуненні обвинувачення у зґвалтуванні, не можна було вважати таким, що було проведено старанно.

- У контексті повторної віктимізації національні органи влади не виконали свого обов'язку захищати гідність заявниці, дозволивши використання висловлювань, що були моралізаторськими та викликали почуття провини, пропагували гендерні стереотипи і могли підірвати довіру потерпілих до системи правосуддя.

По-перше, під час отримання перших показань заявниці, що є вирішальним етапом провадження,

на якому влада має особливий обов'язок підтримувати потерпілих, були використані коментарі, які були недоречними, викликали почуття провини та могли дискредитувати свідчення заявниці (наприклад, поліцейський ставив запитання, в яких непрямо дорікав їй за те, що вона не висловила свою незгоду криками або фізичним опором; такі питання змусили заявницю визнати, що вона не поводитися належним чином, як це, нібито, очікується від потерпілої особи від зґвалтування відносно свого кривдника). Крім того, відповідні коментарі суперечили сучасному розумінню складових елементів зґвалтування, оскільки для встановлення факту злочину більше не було необхідним доведення фізичного опору з боку потерпілої особи.

По-друге, у своєму рішенні слідча палата спиралася на гендерні стереотипи, описуючи дії, на які скаржилася заявниця, у зневажливому та зневажливому тоні. На думку Суду, використане обґрунтування мало на меті звільнити винних від відповідальності за вказані дії. Використані терміни та зміст, який вони передавали, були цілком недоречними; такі гендерні стереотипи не мали жодного сенсу та були упередженими щодо гідності заявниці.

Суд вважав, що його висновки щодо повторної віктимізації заявниці були достатніми для того, щоб дійти висновку, що аргументація у рішенні слідчого відділу свідчила про дискримінацію за ознакою статі.

З огляду на все зазначене, Суд постановив, що недоліки національних органів влади, пов'язані як із відсутністю оперативності та ретельності у проведенні провадження, так і з тим, як була оцінена дійсність згоди заявниці, не тільки позбавили її належної захисту, а й піддали її повторній віктимізації, що становило дискримінацію.

Щодо справи другої заявниці

- Відповідно до обставин справи заявниця разом із подругою сіла до автомобіля з трьома чоловіками, одного з яких (неповнолітнього), як стверджувалося, остання знала. Вони випили багато алкоголю та грали в гру «правда чи дія», під час якої необхідно було цілувати обвинувачених і показувати оголені частини тіла. Коли її подруга відійшла з неповнолітнім знайомим, заявниця залишилася з одним із повнолітніх обвинувачених і у них був вагінальний секс. Пізніше вона мала оральний секс із кожним із трьох чоловіків.

- Оцінюючи згоду заявниці, апеляційний суд у висновку, який згодом не був заперечений касаційним судом, врахував, по-перше, що з огляду на її поведінку звинувачені могли законно

вважати, що вона дала згоду, і, по-друге, що не було доказів того, що вони діяли з застосуванням насильства, примусу, погроз або несподіванки.

- Апеляційний суд не став оцінювати вплив великої кількості алкоголю, яку споживала заявниця, на її когнітивні здібності та поведінку, оскільки вона не згадувала про втрату свідомості. Цей фактор було враховано лише для того, щоб встановити її розгальмованість і виключити можливість того, що обвинувачені скористалися нею. Водночас заявниця від самого початку провадження заявляла, що ніколи цього не зробила б у тверезому стані, а також не пам'ятала всієї послідовності подій.

- Крім того, апеляційний суд не провів контекстуальну оцінку особливо вразливого становища заявниці. На момент подій вона була дуже молодою дівчиною, яка того ж дня ввечері вперше вступила в статевий контакт з іншою особою, а пізніше стикнулася з наполегливими домаганнями двох повнолітніх осіб віком 21 і майже 30 років відповідно (обвинуваченими). Апеляційний суд також не взяв до уваги поведінку останніх. Зокрема, коли брат заявниці, шукаючи її, помітив їхню машину, вони одразу відїхали і припаркували машину в більш відокремленому місці, щоб сховатися, а пізніше залишили заявницю та її подругу (тобто неповнолітніх осіб) біля автостради посеред ночі.

З огляду на вказане Суд дійшов висновку, що підхід, застосований національними судами (які не врахували належним чином фактори, що робили заявницю особливо вразливою, та вплив обставин, що супроводжували оцінку дійсності її згоди) був недостатнім для забезпечення належного захисту заявниці.

Щодо справи третьої заявниці

- Відповідно до матеріалів справи на вечірці у заявниці вдома обвинувачений відвів її до спальні та почав роздягати. Вона йому відмовила та повідомила про незайманість, однак з огляду на наполягання молодого чоловіка та подальше її мовчання відбувся анальний та оральний секс. Заявниця вказувала, що відчувала себе нездатною реагувати або протистояти сексуальним діям, які їй нав'язувались. На час подій заявниця була неповнолітньою віком від 15 років.

При цьому згідно з чинним законодавством складові елементи примусу могли бути встановлені на підставі значної різниці у віці між дорослим кривдником і молодою потерпілою особою. Однак національні суди не встановили наявності таких обставин, вказавши, що різниця у віці між

заявицею та обвинуваченим була невеликою (йому було 18 років).

- Апеляційний суд, дійшовши висновку про відсутність складових елементів злочину зґвалтування, залишив у силі рішення суду першої інстанції про закриття провадження. Проте ЄСПЛ зазначив, що використані судом гендерні стереотипи були безпідставними та недоречними, і підкреслив, що апеляційний суд помилково зробив висновок про наявність згоди заявниці, враховуючи переважно її пасивну поведінку та відсутність фізичного опору, не взявши до уваги її вразливість і психічний стан. Такий підхід, на думку Суду, суперечив сучасним стандартам розуміння поведінки жертв зґвалтування, особливо осіб молодого віку.
- Таким чином, у всіх трьох випадках національні суди не оцінили належним чином вплив усіх обставин, що супроводжували події, а також не врахували в достатньому обсязі, при оцінці здатності заявниць розуміти та давати свою згоду, особливо вразливе становище, в якому вони опинилися з огляду на їхній вік.
- Суд повторив, що згода має відображати вільну та свідому готовність вступити у статеві стосунки

в конкретний момент і за конкретних обставин. З огляду на чинну на час подій правову базу та спосіб її застосування до справ заявниць держава, на думку Суду, не виконала своїх позитивних зобов'язань відповідно до прецедентного права та міжнародних стандартів щодо забезпечення ефективного кримінального переслідування сексуальних дій без згоди.

- Таким чином, щодо кожної з трьох заяв **було визнано порушення ст. 3 і ст. 8 Конвенції**. Суд також постановив, що у справі першої заявниці **було порушено ст. 14 Конвенції у поєднанні зі ст. 3 і ст. 8 Конвенції**.

Розмір сатисфакції: 25 000 євро, 15 000 євро та 15 000 євро відшкодування *моральної шкоди* першій, другій та третій заявниці відповідно.

Ключові слова: правова база щодо кримінального переслідування сексуальних дій без згоди, сексуальні злочини відносно неповнолітніх, повторна віктимізація, використання національними органами висловлювань, які були стереотипними та викликали почуття провини у потерпілих від сексуальних злочинів.

7. Л.Ф. та інші проти Італії (*L.F. and others v. Italy*) від 06.05.2025, заява № 52854/18

Fonderie Pisano — це завод із вторинного плавлення металів, який працює з 1960 року і розташований у районі, який спочатку був призначений для промислового використання. У 2006 році було схвалено план містобудування. Завод було визнано «абсолютно несумісним» із навколишнім урбанізованим середовищем, а відповідну територію було класифіковано як зону перетворення для житлового використання, за умови перенесення виробництва та збереження робочих місць. Хоча перенесення заводу не відбулося, територію було відкрито для забудови.

Заява була подана 153 громадянами Італії, які проживають у радіусі 6 км від ливарного заводу. Вони звертались до національних органів влади, намагаючись оскаржити продовження діяльності заводу, але безрезультатно. Судові й адміністративні органи встановили неодноразові порушення екологічних норм і наклали кілька санкцій, включаючи тимчасове призупинення діяльності заводу. Однак, зрештою, національні органи влади надавали дозвіл на продовження діяльності заводу.

Заявники стверджували, що тривалий вплив шкідливих викидів серйозно погіршив їхнє здоров'я, самопочуття та якість життя загалом. Посилаючись на ст. 2 та ст. 8 Конвенції, вони стверджували, що

держава не виконала своїх позитивних зобов'язань, оскільки протягом десятиліть спостерігалася тенденція до недостатнього регулювання, неефективного виконання існуючих норм та рішень компетентних органів, а також бездіяльність щодо добре відомої та задокументованої екологічної небезпеки.

- ЄСПЛ нагадав, що для застосування ст. 8 Конвенції вимагається фактичне втручання в приватну сферу, яке досягає певного мінімального рівня серйозності та враховує такі фактори, як тривалість, інтенсивність, вплив на здоров'я та якість життя. Хоча заявники не змогли надати переконливих медичних доказів, які б безпосередньо пов'язували їхні захворювання з впливом забруднення від ливарного заводу, Суд у цій справі застосував гнучкий стандарт доказування. Він визнав, що поєднання непрямих доказів і низки відповідних міркувань давало змогу зробити висновок, що вплив забруднення зробило заявників, які проживають у радіусі 6 км від заводу, більш уразливими до захворювань і суттєво вплинуло на їхню якість життя. Такий висновок ґрунтувався на низці епідеміологічних та експертних звітах. Таким чином, втручання у приватне життя заявників, на думку Суду, досягло порогу тяжкості, достатнього

для того, щоб підпадати під дію ст. 8 Конвенції.

- У контексті небезпечної діяльності держави зобов'язані встановити правила, що відповідають специфічним характеристикам відповідної діяльності, особливо з огляду на рівень потенційного ризику, який вони несуть. Вони повинні регулювати ліцензування, заснування, функціонування, безпеку та нагляд за нею і зобов'язувати всіх зацікавлених осіб вживати практичних заходів для забезпечення ефективного захисту громадян, життя яких може бути поставлено під загрозу через ризики, властиві такій діяльності.
- Щодо процесуальних зобов'язань за ст. 8 Конвенції у справах про охорону довкілля, Суд надає особливого значення, *inter alia*, проведенню відповідних розслідувань та досліджень у процесі ухвалення рішень, доступу громадськості до інформації, що дає їй можливість оцінити ризики, яким вони піддаються, та можливості осіб захищати свої інтереси в процесі ухвалення рішень з питань охорони довкілля.
- У цій справі проблема виникла тоді, коли промислову зону, де із 1960 року працював завод, перепланували під житлову забудову. Хоча у 2006 році влада вже знала про можливі екологічні ризики, а план розвитку прямо передбачав перенесення заводу, цього не відбулося, і територія все одно була відкрита для житлового будівництва. Самі національні суди назвали урбанізацію цієї території «досить несподіваною».
- За цих обставинах Суд вирішив оцінювати не відсутність законодавства, а те, наскільки ефективні захисні заходи влада вжила у конкретній ситуації. Зокрема, було встановлено, що з 2008 по 2016 рік ливарня спричиняла серйозне забруднення довкілля, а місцевих жителів, зокрема й заявників, не інформували про ризики. Згідно з експертним звітом від 2021 року територія навколо заводу зазнавала «сильного екологічного тиску», при цьому житлові райони були розташовані «дуже близько до джерел викидів». Хоча рівень забруднення, ймовірно, був ще вищим до 2008 року, наявні дані довели з певністю, що забруднення відбувалося з 2008 по 2016 рік і, зокрема, що викиди твердих частинок перевищували максимально допустимі норми, встановлені національним законодавством. Перевірки з 2008 року постійно виявляли численні порушення щодо стічних вод, відходів, викидів в атмосферу, відсутність інформації та механізмів належного моніторингу каналізованих викидів, а також недостатній контроль за сировиною. Відповідні висновки узгоджувалися з висновками кримінальних проваджень, які завершилися укладенням із керівниками заводу угод про визнання винуватості у тому, що з 2004 по 2011 рік ливарний

завод здійснював незаконні викиди, що впливали на місцеве населення. Водночас покарання були мінімальними (штрафи), оскільки екологічні злочини відповідно до чинного на відповідний час законодавства вважалися незначними правопорушеннями, які каралися менш суворим покаранням і до яких застосовувалися коротші строки давності. Такі обставини викликали сумніви щодо ефективності відповідної правової системи у запобіганні екологічним злочинам (принаймні до ухвалення нового законодавства у 2015 році).

- Щодо доступу до інформації про можливі шкідливі наслідки впливу забруднення, національні органи влади розпочали біомоніторинг населення, яке проживає поблизу заводу, у 2017 році, але оприлюднили відповідні результати лише у 2021 році. Тобто ці події відбулися через 10 і 14 років відповідно після відкриття території для житлової забудови і вже тоді, коли вона вже була густо заселена.

- З 2016 року держава дійсно вжила низку заходів, спрямованих на модернізацію заводу, мінімізацію шкідливого впливу його діяльності та інформування населення, які мали певний позитивний ефект. Однак, надаючи дозвіл на продовження діяльності заводу та встановлюючи нові екологічні вимоги і заходи з моніторингу, яких має дотримуватися компанія, національні органи влади не приділили належної уваги тому факту, що місцеве населення вже зазнало значного шкідливого впливу внаслідок тривалого впливу забруднення. Результати досліджень (зокрема й дослідження експозиції у вразливій популяції) показали підвищений вміст важких металів та органічних сполук в організмі людей, які живуть поруч із заводом, а також вищий рівень захворюваності на серцево-судинні, дихальні та неврологічні хвороби. Особливо тривожним було те, що рівень ртуті в сироватці крові місцевих мешканців перевищував середній показник у п'ять разів, хоча нормативні документи навіть не вимагали перевірки викидів за цим параметром.

- Однак національні суди у справі заявників, в якій вони оскаржували рішення про продовження дозволу на діяльність заводу 2020 року, проігнорували результати дослідження, вважаючи, що вони не доводили зв'язок між забрудненням у долині Ірно та діяльністю заводу. Проте за відсутності будь-яких альтернативних пояснень із боку національних органів Суд вважав, що дані щодо наслідків впливу забруднення довкілля на населення, принаймні певною мірою, були спричинені діяльністю ливарного заводу. Підвищена вразливість населення до хвороб через забруднення була істотним фактором, який влада мала врахувати при зважуванні наслідків діяльності заводу для здоров'я та якості життя

заявників. Тому Суд дійшов висновку, що Уряд не приділив належної уваги всім конкуруючим інтересам при вирішенні проблеми забруднюючих викидів заводу.

• Навіть після надання дозволу на роботу заводу на наступні 12 років у 2020 році заявники продовжували скаржитися на смердючі викиди й дим. Така ситуація підтверджувалася висновками звіту регіонального агентства з охорони довкілля від 2022 року, відповідно до яких було виявлено викиди, що повністю обійшли систему фільтрації та моніторингу. Хоча негайно були вжиті технічні заходи для усунення цих проблем, Суд звернув увагу, що у звіті такі екологічні проблеми було представлено не як результат конкретних технічних недоліків, а скоріше як «звичайне явище», пов'язане з віком заводу та його розташуванням у густонаселеному районі. У своїх поясненнях до Суду Уряд взагалі назвав скарги мешканців «фізіологічними, враховуючи, що завод розташований в урбанізованій і густонаселеній місцевості, з усіма наслідками, що це тягне за собою в плані зниження якості повітря». У контексті цих аргументів, по-перше, хоча затверджувалась низка проєктів, завод так і не було модернізовано. По-друге, не заперечувалося, що з 2020 року моніторинг проводився за нормами для промислових зон, а не

за більш жорсткими стандартами для житлових районів, де фактично проживали люди.

• За таких обставин Суд дійшов висновку, що не було досягнуто справедливого балансу між правом заявників на захист приватного життя і суспільними інтересами. Таким чином, незважаючи на свободу розсуду, надану державі-відповідачу, органи влади не виконали свого позитивного зобов'язання вжити всіх необхідних заходів для забезпечення ефективного захисту права заявників на повагу до їхнього приватного життя. Отже, **було порушено ст. 8 Конвенції**.

• Щодо скарг за ст. 2 Конвенції Суд наголосив, що в екологічних справах, де йдеться про одне джерело забруднення на обмеженій території, згідно з його прецедентною практикою, застосування ст. 8 Конвенції зазвичай є достатнім для вирішення ключових питань, що стосуються прав людини.

Ключові слова: позитивні зобов'язання держави в екологічних справах, невиконання належних заходів державою щодо мінімізації впливу діяльності заводу на довкілля та здоров'я населення, відсутність інформування мешканців регіону про стан довкілля та ризики для здоров'я у зв'язку з роботою заводу в житловому регіоні.

8. Байрамов проти Азербайджану (*Bayramov v. Azerbaijan*) від 06.05.2025, заява № 45735/21

Заявник стверджував, що у день подій він був на дні народження родича, де вжив невелику кількість алкоголю. Щоб безпечно повернутися додому, він скористався послугою «тверезого водія». За його словами, водій припаркував автомобіль приблизно за 70 м від будинку заявника та поїхав, після чого заявник пішов до магазину. Коли він повернувся, щоб загнати автомобіль у двір, поруч з'явився автомобіль патрульної поліції. Попри пояснення заявника, що він не керував автомобілем, його змусили сісти в поліцейську машину та відвезли до наркологічного центру для медичного огляду. Під час огляду поліцейські знімали відео. За результатами огляду було встановлено, що заявник вживав алкоголь.

За версією Уряду, того дня заявника зупинили за керування автомобілем без ременя безпеки, після чого було встановлено, що він перебував у стані алкогольного сп'яніння.

Через два дні відеозапис із заявником, який було зроблено під час його доставлення до наркологічного центру та медичного огляду, був оприлюднений на телеканалах і в YouTube. Також на низці сайтів з'явилися публікації з посиланням

на пресслужбу Міністерства внутрішніх справ із заголовками «Відомого адвоката затримано п'яним» та «Операція в Баку: п'яні, наркомани та "автошуми" — один із них адвокат».

Проведення у справі про адміністративне правопорушення після двох кіл судового розгляду було закрито у зв'язку із закінченням строків давності.

Заявник подав цивільний позов проти поліції, вимагаючи спростування поширеної інформації та компенсацію за завдану публікацією відеозапису шкоду. Суди відмовили у задоволенні позову.

• ЄСПЛ повторив, що, хоча метою ст. 8 Конвенції є передусім захист особи від свавільного втручання з боку державних органів, вона зобов'язує державу не лише утримуватися від такого втручання. Поряд із таким негативним зобов'язанням можуть існувати й позитивні зобов'язання, які притаманні ефективному забезпеченню поваги до приватного та сімейного життя. Зазначені зобов'язання можуть вимагати вжиття заходів, спрямованих на забезпечення такої поваги навіть у сфері взаємовідносин між приватними особами. Ба більше, межі між позитивними та негативними

зобов'язаннями держави за ст. 8 Конвенції не завжди можна чітко визначити. Проте застосовні принципи є подібними. Зокрема, в обох випадках необхідно враховувати справедливий баланс, який має бути досягнутий між конкуруючими інтересами.

- Так, протягом усього провадження заявник наполягав, що всупереч національному законодавству та Конвенції співробітники патрульної поліції зняли та поширили відео, яке створювало враження, що він керував автомобілем у стані алкогольного сп'яніння. Він зазначав, що медіа посилалися на патрульну поліцію або Міністерство внутрішніх справ як джерело інформації. Однак національні суди, визнавши наявність таких посилань, відхилили його позов, вважаючи, що заявник не довів безпосередню участь поліції у поширенні інформації.

- Суд вважав відповідне рішення недостатньо обґрунтованим. Зокрема, національні суди зазначили, що в одній із публікацій не було вказано, який саме співробітник пресслужби Міністерства внутрішніх справ надав цю інформацію. При цьому вони поклалися лише на лист патрульної поліції, в якому заперечувалося будь-яке правопорушення, і не надали належного обґрунтування щодо аргументів заявника. Суди також не пояснили, яким чином лист від Real TV мав значення для визначення того, чи відеозапис було опубліковано патрульною поліцією (лист каналу адресувався патрульній поліції, в якому зазначалося, що його співробітники опублікували

на YouTube відео під назвою «Операція в Баку — відомий адвокат серед водіїв, які керують автомобілем у стані алкогольного сп'яніння», але згодом видалили його «з огляду на невдоволення»).

- Уряд стверджував, що відеозапис могли зробити перехожі та незалежні журналісти. Проте Суд зазначив, що, по-перше, національні суди не доходили такого висновку у своїх рішеннях, а Уряд не надав жодних доказів на підтримку цього аргументу. Крім того, не пояснювалось, як треті особи могли знімати заявника під час медичного обстеження для визначення стану алкогольного сп'яніння, враховуючи, що воно проводилося в кабінеті лікаря в наркологічному центрі Міністерства охорони здоров'я.

- Таким чином, Суд вважав, що за обставин цієї справи заявник мав підстави подати позов проти патрульної поліції, а не проти телеканалів та вебсайтів, і відхилив заперечення Уряду щодо не вичерпання національних засобів юридичного захисту.

Відповідно, держава не виконала своїх позитивних зобов'язань, що **становило порушення ст. 8 Конвенції**.

Ключові слова: позитивні та негативні зобов'язання держави щодо права на повагу до приватного життя, публікація в медіа відеозапису про проходження заявником огляду на алкогольне сп'яніння, причетність державних органів до публікації в медіа відеозапису із заявником.

9. Селищева та інші проти Росії (*Selishcheva and others v. Russia*) від 27.05.2025, заяви № 39056/22, 39544/22, 39548/22, 40324/22, 40326/22, 41239/22, 46215/22, 46221/22, 47161/22, 47682/22

У 2021 році до закону про виборчі права було внесено зміни. Зокрема, особам, визнаним причетними до діяльності екстремістських організацій, заборонено балотуватися на будь-яких виборах, оголошених після набрання чинності відповідних положень.

Через кілька днів московський суд визнав екстремістськими та заборонив діяльність трьох організацій, пов'язаних із Олексієм Навальним: Штаб кампанії Навального, Фонд боротьби з корупцією та Фонд захисту громадянських прав.

Заявники планували балотуватись як незалежні кандидати на місцевих виборах, подали документи й успішно зібрали підписи. Однак виборчі комісії відмовили їм у реєстрації, оскільки отримали інформацію від Міністерства юстиції та Центру

боротьби з екстремізмом щодо їхньої нібито причетності до заборонених екстремістських організацій. Причетність визначалася на підставі даних про участь у протестах на підтримку Навального, допомогу затриманим, участь у проєктах чи кампаніях, активність в соціальних мережах або отримання виплат від пов'язаних організацій. Заявлялось, що двоє заявників мали більш тісну попередню співпрацю з командами Навального.

Заявники оскаржили відповідні рішення, однак безуспішно. Суди всіх рівнів підтвердили законність відмов у реєстрації, визнавши достатніми матеріали Центру боротьби з екстремізмом. При цьому вони не врахували, що заявників ніколи не визнавали причетними до екстремізму судовим рішенням, а їхня відповідна активність мала місце до визнання

вказаних організацій екстремістськими та заборони їхньої діяльності.

- ЄСПЛ повторив, що саме зберігання інформації про приватне життя особи, зокрема і дані, що розкривають її політичні погляди й участь у мирних протестах, становить втручання у право на повагу до приватного життя, гарантоване п. 1 ст. 8 Конвенції.

- У цій справі міліція не лише збирала та зберігала інформацію про політичні погляди та діяльність заявників, але передала таку інформацію виборчим органам, яка була використана як підстава для ухвалення рішень про відмову заявникам у реєстрації як кандидатів на виборах. Відповідно, відбулося втручання у право заявників на повагу до їхнього приватного життя.

- Щодо законності, у контексті збору й обробки персональних даних надзвичайно важливо мати чіткі, детальні правила, що регулюють обсяг і порядок застосування відповідних заходів, а також мінімальні гарантії, що стосуються, *inter alia*, тривалості, зберігання, використання, доступу третіх осіб, процедур забезпечення цілісності та конфіденційності даних, а також їх знищення, забезпечуючи таким чином достатні гарантії проти ризику зловживання та свавілля.

- Вбачалося, що у цій справі збір даних заявників здійснювався на підставі загальних повноважень міліції. Правові рамки, що регулювали збір, зберігання та використання таких даних, не були чітко визначені. Зокрема, не існувало чіткої законодавчої підстави для здійснення спостереження за опозиційними політиками чи політичними активістами. Так само бракувало зрозумілих і доступних критеріїв, що регулюють збирання та передачу таких даних, правил щодо строків їх зберігання або видалення, а також дієвого механізму незалежного перегляду рішень про збирання та зберігання цих даних.

- Фактично, дані, на які спиралися під час відмови у реєстрації заявників як кандидатів, були зібрані на *ad hoc* основі, з недостатньою прозорістю щодо їхнього точного обсягу та змісту.

- У зв'язку із цим Суд висловив занепокоєння, що заявники не мали можливості дізнатися, яка інформація про них збиралася і на якій підставі, а також не могли отримати доступ до цієї інформації або оскаржити її достовірність. Така ситуація була особливо проблематичною з огляду на чутливий характер даних, які розкривали політичні погляди та діяльність заявників і, отже, потребували підвищеного рівня захисту.

- З огляду на зазначені обставини, втручання у право заявників на повагу до їхнього приватного

життя не було здійснено згідно із законом.

- Уряд не подав жодних зауважень і не посилався на жодну легітимну мету.

- Водночас у цьому контексті та відносно необхідності в демократичному суспільстві Суд виокремив декілька аспектів. По-перше, зібрані дані стосувалися політичних поглядів та діяльності заявників, які належать до особливих категорій чутливих даних, що потребують підвищеного рівня захисту. Цей факт особливо важливий, враховуючи, що діяльність, яка підлягала моніторингу, становила законне здійснення заявниками своїх прав на свободу вираження поглядів і свободу зібрань відповідно до ст. 10 та ст. 11 Конвенції.

- По-друге, поліція склала докладні досьє про мирну та законну політичну діяльність заявників, таку як участь у мітингах, підтримка кандидатів від опозиції, надання правової допомоги протестувальникам і поширення політичного контенту в соціальних мережах. Хоча деякі заявники були піддані адміністративним санкціям за участь або заклики до участі в несанкціонованих зібраннях, не було жодних ознак того, що хтось із них вчинив насильницькі або інші неприйнятні дії, які могли б обґрунтувати таке посилене спостереження. Суд повторив, що участь у мирних протестах користується особливим захистом відповідно до ст. 11 Конвенції, і такі події є важливою частиною демократичного процесу.

- По-третє, невибірковий і безстроковий збір даних про політичну діяльність заявників міг мати «охолоджуючий ефект» на здійснення їхніх прав, передбачених Конвенцією. Таке спостереження може стримувати (відлякувати) осіб від участі в законній політичній діяльності через побоювання, що їхні дані можуть бути зібрані і потенційно використані проти них у майбутньому.

- По-четверте, принципи збору даних, викладені в Рекомендації Кабінету Міністрів Ради Європи № R(87)15 державам-членам щодо регулювання використання персональних даних у секторі поліції, вимагають суворого обмеження збору даних про осіб виключно на підставі їхнього членства в певних не заборонених законом рухах або організаціях. У цій справі дані заявників були зібрані через їхню приналежність до визначених організацій, які на момент збору діяли законно і проти яких не було порушено жодного розслідування.

- Таким чином, Суд дійшов висновку, що втручання у право заявників не було здійснено згідно із законом, не мало легітимної мети і не було необхідним у демократичному суспільстві. Отже, **було порушення ст. 8 Конвенції**.

- Щодо заборони балотуватися на виборах, вона обґрунтовувалася причетністю заявників до екстремістських організацій. Органи влади визначили таку причетність на підставі діяльності заявників, яка мала місце до визнання відповідних організацій екстремістськими. При цьому така діяльність (як уже зазначалося, участь у протестах, підтримка кандидатів від опозиції, волонтерська робота в виборчих кампаніях, висловлювання політичних поглядів у соціальних мережах і надання правової допомоги протестувальникам) явно становила реалізацію їхніх прав на свободу вираження поглядів та зібрань відповідно до ст. 10 та ст. 11 Конвенції. Тобто відмова зареєструвати заявників як кандидатів становила санкцію, накладену на них за попереднє здійснення прав, передбачених Конвенцією. Хоча санкція не була безпосередньо спрямована на заборону вираження певних поглядів або участі в певних зібраннях, вона стала негативним наслідком законного здійснення таких прав. Відповідно, відбулося втручання у права заявників за ст. 10 та ст. 11 Конвенції.

- У контексті законності, наявності легітимної мети та необхідності, Суд передусім зазначив, що заявники у відповідний час не могли розумно передбачити, що їхня діяльність буде згодом використана для позбавлення їхніх виборчих прав на підставі законодавства, яке ще не існувало, та стосовно організацій, ще не визнаних екстремістськими.

- У справі [Фонд Андрія Рилькова та інші проти Росії](#) Суд вже визнав, що ретроспективне застосування закону й очікування, що заявники мали передбачити правові категоризації, які ще не існували на момент їхніх дій, створює фундаментальну проблему. Покладення на заявників відповідальності за передбачення майбутніх визначень (позначень) є неможливим і необґрунтованим тягарем, а такі очікування призводять до непропорційно охолоджуючого (стримуючого) ефекту на свободу вираження поглядів.

- По-друге, нечіткість поняття «участі» в екстремістських організаціях дала можливість національним органам влади класифікувати потенційно невизначений спектр законних дій як підстави для усунення від виборів. Загальний і неконкретний характер цього терміна означав, що практично будь-який зв'язок, навіть найменший, з політичним рухом пана Навального міг бути витлумачений як «участь». Навіть суто пасивні дії, такі як підписка на акаунти в соціальних мережах або фотографування на зустрічі, вважалися достатнім доказом «участі». При цьому у відповідний час заявники реалізовували свої конвенційні права.

- По-третє, національні суди не надали жодного змістовного тлумачення, яке б обмежувало сферу застосування поняття «участь» або встановлювало чіткі критерії його застосування. Натомість вони сприйняли оцінки міліції на віру, без перевірки, фактично прирівнявши будь-яку форму залучення до політичного руху пана Навального або його підтримки до участі в екстремістській діяльності. Органи влади розглядали участь заявників у законній політичній діяльності, зокрема використання законних тактик передвиборчої кампанії (таких як «розумне голосування» та підтримка опозиційних кандидатів на виборах) як достатній доказ їхньої «участі» у згодом заборонених організаціях, не вимагаючи жодних доказів фактичної участі в екстремістській діяльності. Такий підхід не забезпечив проведення важливого розмежування між реалізацією прав, передбачених Конвенцією, та участю в діяльності заборонених організацій.

- Суд вважав, що підхід, обраний національними органами влади, може мати охолоджуючий (стримуючий) ефект на політичну участь і плюралізм, оскільки він може завадити особам реалізовувати свої права на свободу вираження поглядів та свободу зібрань через побоювання, що їхні дії можуть бути згодом використані для позбавлення їхнього права брати участь у виборчому процесі. Цей ефект є особливо загрозливим, враховуючи, що вільні вибори та свобода вираження поглядів, зокрема свобода політичних дебатів, разом утворюють основу будь-якої демократичної системи.

- Хоча захист демократичних інститутів від екстремізму може бути в принципі легітимною метою, у цій справі влада ретроактивно застосувала санкції за мирну політичну діяльність, яка на момент її здійснення була законною. Національні суди не провели жодної значущої оцінки пропорційності, не дослідили характер діяльності кожного заявника та не встановили жодного реального зв'язку з екстремістською діяльністю. Нечіткість застосованих положень та їх широке тлумачення призвели до правової невизначеності, що є несумісним із вимогою, щоб обмеження основних прав було встановлено згідно із законом, а також не продемонстрували жодної нагальної соціальної потреби, яка б виправдовувала такі обмеження як необхідні в демократичному суспільстві.

- Отже, Суд визнав **порушення ст. 10 та ст. 11 Конвенції**.

Розмір сатисфакції: по 10 000 євро відшкодування моральної шкоди кожному заявнику.

Ключові слова: необмежений доступ до персональних даних заявників та використання їх для заборони участі у виборах, відсутність чітких положень щодо обсягу, підстав, доступу та строків зберігання персональних даних заявників щодо

політичних поглядів, надто широке тлумачення поняття участі в екстремістській діяльності, прирівнювання будь-якої форми залучення до політичного руху опозиціонера або його підтримки до участі в екстремістській діяльності.

10. Мартінез Фернандез проти Угорщини (*Martinez Fernandez v. Hungary*) від 27.05.2025, заява № 30814/22

Заявниця (віком понад 85 років) протягом декількох років страждає на деменцію. Вона проживала у власному будинку, де за нею цілодобово доглядали найманий соціальний доглядач та родина. У вересні 2020 року їй стало зле, її забрала швидка до токсикологічного відділення у зв'язку з підозрою на передозування ліків, яке пізніше не підтвердилося. Через неспокійний та дезорієнтований стан її перевели та госпіталізували до психіатричної лікарні, де їй надавали антипсихотичні й седативні препарати. Заявниці було діагностовано деменцію та органічний розлад настрою, а її поведінка була визнана потенційно небезпечною. У зв'язку з цим психіатрична лікарня звернулася до суду для отримання судового дозволу на примусове лікування. Суд призначив опікуна *ad litem*, оскільки син заявниці, який мав довіреність, не мав юридичних знань. Судове засідання тривало недовго. Представник лікарні пояснив стан та лікування заявниці, а експерт підтвердив необхідність примусової госпіталізації через небезпечну поведінку, після того як заявниця не змогла надати чіткі відповіді на поставлені запитання. Опікун *ad litem* лише підтримав необхідність примусового лікування. Суд визнав госпіталізацію заявниці обґрунтованою та постановив застосування примусового лікування. Заявниця оскаржила рішення, зокрема стверджуючи про неналежне представництво її інтересів, однак безрезультатно.

Заявниця перебувала на примусовому лікуванні близько тижня.

До ЄСПЛ заявниця скаржилася, що її примусова госпіталізація була необґрунтованою і була вирішена в результаті процедури, під час якої не були дотримані її процесуальні права.

- ЄСПЛ послідовно дотримується думки, що для того, щоб позбавлення свободи особи було справедливим, необхідно, щоб відповідна особа мала доступ до суду і можливість бути вислуханою особисто або, у разі необхідності, через певну форму представництва. Ефективна участь означає, серед іншого, можливість висувати аргументи на підтримку своїх вимог. Проблеми психічного

здоров'я можуть спричинити обмеження або зміну способу здійснення такої участі, але вони не можуть виправдати порушення її сутності, за винятком дуже виняткових обставин, коли відповідна особа повністю не здатна висловити послідовну думку або дати належні вказівки адвокату. Для захисту інтересів осіб, які у зв'язку з психічними розладами не можуть повною мірою діяти самостійно, можуть знадобитися спеціальні процесуальні гарантії.

Таким чином, якщо особа утримується в психіатричній лікарні на підставі психічного стану та сприйняття її небезпечності, вона має отримувати правову допомогу в будь-якому провадженні, пов'язаному з її утриманням. Суд наголосив, що саме призначення адвоката, який фактично не надає правової допомоги під час провадження, не відповідає вимогам п. 1(е) ст. 5 Конвенції щодо необхідної «правової допомоги» для осіб, позбавлених свободи через психічний розлад. Змістовний контакт між представником і заявником має вирішальне значення для забезпечення захисту його законних інтересів і для того, щоб усі його аргументи були належним чином викладені та розглянуті у змагальному процесі. Крім того, ефективне юридичне представництво людей з інвалідністю вимагає від національних судів посиленого контролю за діяльністю їхніх юридичних представників.

- У цій справі суд першої інстанції призначив опікуна *ad litem*, завданням якого було представляти інтереси заявниці в судовому процесі. Присутність уповноваженого представника заявниці (сина) не звільняла опікуна *ad litem* від відповідальності, оскільки суд не усунув його від участі в процесі саме тому, що уповноважений представник не міг повною мірою захистити інтереси заявниці через відсутність юридичних знань.

- Національні суди вважали, що опікун *ad litem* поінформував заявницю про її права, хоча протокол слухання не містив деталей, коли і як це сталося. Заявниця заперечувала, що це взагалі відбулося, оскільки слухання не було перервано для того, щоб вона могла поговорити з опікуном. З огляду

на те, що саме слухання тривало лише 17 хвилин, протягом яких представники лікарні та медичний експерт висловили свої думки, а заявниця була заслухана, Суд мав серйозні сумніви, що опікун зміг надати заявниці достатню та змістовну інформацію.

- У будь-якому разі, Суд вважав, що роль представника є подвійною: не тільки інформувати особу про її права та надавати їй поради щодо найбільш доцільних дій, а й з'ясувати її побажання та отримувати від неї вказівки, щоб ефективно захищати її позицію та охороняти її інтереси протягом усього судового розгляду.

- Однак опікун не відвідував заявницю перед слуханням, як того вимагала ст. 201(5) Закону про охорону здоров'я. Ба більше, у матеріалах справи не було ознак, що він ознайомився з ситуацією заявниці або обставинами госпіталізації до слухання або вживав будь-яких інших заходів для захисту її прав. Він був присутній на слуханні, але не зробив жодних заяв від її імені. Наприкінці слухання він підтримав прохання лікарні про примусову госпіталізацію, вважаючи її необхідною для захисту здоров'я заявниці. Інакше кажучи, опікун *ad litem* беззастережно підтримав заяву лікарні, не намагаючись зрозуміти та представити бажання самої заявниці. Це було серйозним недоліком у її представництві, який національні суди не визнали і не намагалися виправити.

- Загалом вказана неналежна поведінка опікунів *ad litem* була системною проблемою. Відповідно до висновків омбудсмана та робочої групи Верховного суду надто формалізована процедура, якої дотримувалися призначені судом представники у справах такої категорії, не відповідали їхньому законодавчому призначенню та ролі. Суд наголосив, що така поведінка також несумісна з вимогою ефективного юридичного представництва відповідно до Конвенції, про що зазначалося вище.

- Крім того, заявниця стверджувала, що через сильний вплив введених їй седативних речовин вона могла брати участь у слуханні лише формально. Зі звіту про госпіталізацію вбачалось, що їй давали транквілізатори для зняття тривоги та збудження, а за медичним висновком при виписці — кілька антипсихотичних препаратів під час примусового лікування.

- Основною метою терапії після госпіталізації пацієнта є усунення його або її поведінки, яка сприймається як безпосередньо небезпечна. Проте якщо пацієнту призначають транквілізатори під час або після госпіталізації, це може не тільки ускладнити суду можливість особисто заслухати пацієнта для належного оцінювання його поточного психічного стану та поведінки, а й ускладнити пацієнту спілкування зі своїм представником і вплинути на активність участі у судовому процесі.

- Отже, питання про медикаментозне лікування та його наслідки вимагає ретельного розгляду як із боку фахівців у галузі психічного здоров'я, так і з боку судів. Проте Суд не вбачав доказів того, що це було зроблено в цій справі. На жодному етапі провадження медичний експерт чи хтось інший не пояснив суду, наскільки медикаментозне лікування могло вплинути на здатність заявниці повноцінно брати участь у слуханні.

- За таких обставин Суд дійшов висновку, що національні органи влади не дотрималися процесуальних вимог, необхідних для примусової госпіталізації заявниці, оскільки вони не забезпечили законність і відсутність свавілля в судовому процесі.

Отже, **відбулося порушення п. 1 (е) ст. 5 Конвенції.**

Ключові слова: примусова госпіталізація особи з ментальним розладом, представництво особи з ментальними розладами в судовому провадженні, виправлення судами недоліків представництва особи з ментальними розладами.

11. Manolache проти Румунії (*Manolache v. Romania*) від 03.06.2025, заява № 7908/17

У 2015 році подружжя Г. подало до управління з боротьби з корупцією кримінальну скаргу відносно заявника, офіцера поліції. Подружжя стверджувало, що він вимагав і отримав від пані Г. 1500 євро за влаштування її чоловіка на посаду водія в приватній компанії, але обіцянку не виконав без пояснень. Пані Г., яка працювала на дружину заявника, незабаром була звільнена.

Суд першої інстанції виправдав заявника з огляду

на недостатність прямих доказів. Зокрема, основними доказами обвинувачення були заяви пана та пані Г., які не могли надати показання у зв'язку з перебуванням під час судового розгляду поза межами Румунії. Інші докази, включно з «непрямими» показаннями (подружжя Р. та Ф.Д., які дізналися про оспорюване діяння зі слів подружжя), не були достатньо переконливими для спростування презумпції невинуватості.

Прокуратура оскаржила рішення. Було кілька судових засідань, на кожному з них склад колегії суду був іншим. Під час апеляційного провадження були заслухані пан та пані Г., а також «непрямі» свідки. Зрештою Апеляційний суд скасував виправдувальний вирок і засудив заявника до 3 років позбавлення волі умовно.

Заявник стверджував про порушення ст. 6 Конвенції у зв'язку з тим, що не всі судді з колегії, яка ухвалила обвинувальний вирок, безпосередньо заслухали показання всіх свідків, зокрема і тих, які були єдиними очевидцями інкримінованого йому діяння (тобто подружжя Г.).

- Суд зазначив, що відповідно до загальновизнаного принципу права, який стосується апеляційного перегляду та відображений у румунському законодавстві, компетенція судів, що розглядали апеляції, завдяки девізійному ефекту цього засобу юридичного захисту поширювалася на питання факту та права. Таким чином, такі суди могли проводити повний розгляд справи, дотримуючись тих самих правил, що й під час судового розгляду по суті.

- Оскільки Апеляційний суд розглядав питання скасування рішення суду першої інстанції та розгляду справи по суті самостійно, без повернення її на новий розгляд до суду першої інстанції, положення Кримінального процесуального кодексу прямо зобов'язувало його повторно допитати свідків, чії показання були покладені в основу виправдувального вироку суду першої інстанції.

- Не заперечувалось, що під час слухання, за результатами якого Апеляційний суд ухвалив рішення про визнання заявника винним, склад колегії відрізнявся від того, який здійснював допит подружжя Г., а також непрямих свідків (пана та пані Р.) на попередньому засіданні.

- Безумовно, засудження заявника ґрунтувалося на сукупності доказів, що включали показання, документи та записи телефонних розмов. Однак фактом залишалось те, що ці докази самі собою не могли призвести до засудження заявника і використовувалися лише в тому обсязі, в якому вони підтверджували прямі заяви подружжя Г., які, окрім заявника, були єдиними очевидцями інкримінованого діяння. За таких обставин, а також зважаючи на те, що суд першої інстанції висловив сумніви щодо достовірності показань пана та пані Г., Суд вважав, що їхні свідчення мали винятково важливе, якщо не вирішальне, значення для результату розгляду справи.

- Водночас достовірність показань пана та пані Г. була поставлена під сумнів не лише судом першої інстанції у виправдувальному вирокі, а й адвокатом заявника. За таких обставин надання суддям Апеляційного суду, які зрештою засудили заявника, лише стенограм їхніх показань не було достатнім для дотримання вимог практики Суду.

- У справах такого характеру Апеляційний суд був зобов'язаний відповідно до вимог, що впливають із Конвенції, вжити заходів для безпосереднього заслуховування свідків з метою оцінки вини або невинуватості заявника. Це було обов'язково навіть за відсутності відповідного прохання адвоката заявника. Положення Кримінального процесуального кодексу містили аналогічні вимоги.

- Апеляційний суд у своєму рішенні наголошував, що допитав свідків безпосередньо під час апеляційного провадження, що свідчило про важливість, яку він надавав цьому. Проте Апеляційний суд не врахував зміну складу колегії суддів та її вплив на дотримання принципу безпосередності.

- Дійсно, один суддя, Т.Г., не заслухав свідків безпосередньо, за винятком одного непрямого свідка (Ф.Д.). Інший суддя, головуєчий Е.П., заслухав усіх свідків у справі. Водночас ця справа відрізнялася від тих, в яких Суд дійшов висновку про дотримання справедливості судового розгляду, коли суддя, який не заслухав безпосередньо спірні показання, був єдиним із більшості колегіального складу суду. У цій справі Т.Г. був членом колегії з двох суддів. Колегія могла ухвалити рішення лише одноголосно. Тому дотримання принципу безпосередності іншим суддею Е.П. не могло компенсувати відсутність судді Т.Г. під час заслуховування всіх свідків (окрім непрямого свідка Ф.Д., якого він заслухав).

- За таких обставин Суд дійшов висновку, що Апеляційний суд при ухваленні рішення здійснив нову оцінку показань свідків, які мали вирішальне значення для справи, проте не всі судді колегії допитали відповідних свідків безпосередньо, що суперечило вимогам справедливого судового розгляду.

- Отже, **відбулося порушення п. 1 ст. 6 Конвенції.**

Ключові слова: принцип безпосередності, зміна складу колегії суду під час розгляду справи, вплив на справедливість кримінального провадження не заслуховування одним із суддів у складі колегії суду ключових свідків.

12. В.Т. та В.К.С. проти Угорщини (*B.T. and B.K.CS. v. Hungary*) від 10.06.2025, заява № 4581/16

Жінка ромського походження (перша заявниця) мала п'ятьох дітей, яких у 2010 році було віддано під опіку держави через відсутність медичного догляду та невідвідування школи. Під час вагітності шостою дитиною (другим заявником), місцева медична працівниця надіслала до органів опіки звіт про те, що мати веде безвідповідальний спосіб життя і не має належних умов для виховання дитини. У звіті вона зазначала, що вагітність була «незапланованою», жінка жила одна (тоді як чоловік працював у іншому місті), отримувала соціальні допомоги, брала участь у громадських роботах лише через обов'язковість, курила під час вагітності та не відвідувала лікаря. Медична працівниця також вказала, що всі старші п'ятеро дітей перебували у прийомних сім'ях, а мати не змінила свій спосіб життя. Вона прямо рекомендувала, щоб новонароджену дитину не відпускали з лікарні додому з матір'ю після пологів. Про такий звіт ані сама жінка, ані батько дитини повідомлені не були. Пізніше медична працівниця надіслала до лікарні подібний лист із проханням не віддавати немовля матері після народження із зазначенням тих же аргументів.

На підставі вказаного звіту та повідомлення органи опіки ухвалили рішення про відібрання дитини у матері одразу після народження (у травні 2014 року). Дитину спочатку помістили під тимчасову опіку, а потім передали у прийомну сім'ю. Перша заявниця оскаржила рішення, зазначивши, що ситуація в родині покращилась і вилучення було непропорційним та дискримінаційним щодо ромів, але національні суди скаргу відхилили.

У 2016 році хлопчика повернули батькам. Родина подала цивільні позови про відшкодування шкоди через порушення права на сімейне життя та дискримінацію. Суд частково задовольнив позов і присудив певну компенсацію.

- ЄСПЛ повторив, що відбирання новонародженої дитини під опіку в момент її народження є надзвичайно суворим заходом з огляду на особливі стосунки між матір'ю та новонародженою дитиною. Мають бути надзвичайно вагомі підстави для того, щоб дитину можна було фізично відібрати у матері проти її волі відразу після народження у результаті процедури, в якій ні вона, ні її партнер не брали участі.

- У цій справі, посилаючись на звіт медичного працівника, національні органи влади обґрунтували застосування оскаржуваного заходу тим, що мати не виконувала своїх батьківських

обов'язків, не забезпечувала належного догляду за старшими дітьми, продовжувала палити протягом тривалого часу і не відвідувала рекомендовані передпологові огляди. Тому вони вважали, що залишення другого заявника під її опікою становитиме загрозу для його здоров'я та розвитку. Суд визнав такі міркування відповідними, але не вважав, що вони були достатніми для обґрунтування застосування такого суворого заходу за обставин цієї справи.

- У контексті зважування конкуруючих інтересів, надаючи першочергового значення найкращим інтересам дитини, Суд вказав, що не було жодних ознак того, що органи влади (місцева медична працівниця або служба захисту дітей) коли-небудь проводили оцінку того, чи могли бути достатніми менш суворі заходи, ніж тимчасове поміщення дитини під опіку. Уряд у зв'язку із цим зазначив, що оскільки перша заявниця не співпрацювала зі службами захисту дітей щодо догляду за старшими дітьми, від органів влади не можна було очікувати, що вони застосують інший підхід відносно шостої дитини (другого заявника).

- Однак не було надано жодних підтверджуючих деталей, що перша заявниця все ще не була налаштована на співпрацю під час вагітності другим заявником. Тобто фактично органи влади ґрунтували свої висновки на попередній поведінці матері та не оцінили наявності прогресу відтоді.

У цьому контексті органи влади не врахували в достатньому обсязі, що перша заявниця постійно підтверджувала свій намір вирішити ситуацію щодо своїх старших дітей, а також вжила заходів для поліпшення своїх умов проживання. Зокрема, позитивні зміни в поведінці й умовах проживання першої заявниці органи влади відзначили під час провадження, пов'язаного з опікою над старшими дітьми, проте було вирішено повернути лише одного з дітей з огляду на її стан, пов'язаний з вагітністю.

- Крім того, враховуючи інтереси дитини, які мають першочергове значення, Суд зазначив, що з доступних документів не вбачалося жодних тверджень або доказів наявності загрози життю дитини або безпосередньої шкоди, а отже, будь-який передбачуваний ризик був контрольованим.

- Також Суд зазначив, що застосований у цій справі захід (відбирання дитини одразу після народження) є травматичним для матері та ставить під загрозу її фізичне й психічне здоров'я, а також позбавляє новонароджену дитину близького контакту з її біологічною матір'ю.

- Хоча Суд визнав складність ситуації та труднощі, з якими зіштовхуються національні органи влади у подібних справах, не було продемонстровано, що національні органи влади дійсно зробили спробу здійснити збалансування інтересів дитини та її біологічних батьків. Зокрема, не проведено глибокої та ретельної оцінки ситуації з урахуванням як короткострокових, так і довгострокових наслідків для дитини; натомість оцінка обмежилася переважно попередньою поведінкою матері.
- Суд окремо звернув увагу на спосіб виконання рішення про тимчасову опіку. Він підкреслив, що батьки повинні мати можливість отримати доступ до інформації, на яку спираються органи влади при вжитті заходів щодо захисту дитини. Проте у цій справі батьки не були поінформовані та не отримували звіти медичної працівниці до ухвалення рішення про тимчасову опіку над дитиною, хоча саме на них переважно ґрунтувалися відповідні дії та рішення органів влади.
- Нерозкриття таких важливих документів, як звіти соціальних служб, може позначитися на здатності батьків не лише передбачати потенційні наслідки провадження, а й вплинути на його результат.
- Крім того, за винятком випадків, коли серйозна небезпека безпосередньо загрожує життю дитини, національне законодавство вимагало, щоб орган, який ухвалює рішення про тимчасову опіку, заслухав батьків дитини. У такій ситуації перша заявниця мала б реальну можливість оскаржити висновки медичної працівниці, викладені у відповідних звітах. Однак у цій справі не було жодних ознак того, що заслуховування позицій батьків взагалі відбувалося.

- За таких обставин Суд дійшов висновку, що процес ухвалення рішень на національному рівні мав серйозні недоліки, а вжиті заходи становили непропорційне втручання у право заявників на повагу до їхнього сімейного життя.

Отже, **відбулося порушення ст. 8 Конвенції**.

- Водночас Суд **визнав скаргу за ст. 14 Конвенції явно необґрунтованою та відхилив її**. Зокрема, дитину було поміщено під опіку на підставі висновків національних органів влади про те, що перша заявниця нехтувала своїми обов'язками щодо старших дітей. Інакше кажучи, розміщення під опіку було мотивоване тим, що, на думку органів влади, відповідало найкращим інтересам дитини на той момент, а не причинами, пов'язаними з ромським походженням заявників. У матеріалах справи не було жодних вказівок на те, що етнічне походження дитини або її сім'ї коли-небудь згадувалося будь-якими національними органами влади для обґрунтування відповідних рішень. Щодо тверджень заявників із посиланням на статистичні дані про надмірну представленість ромських дітей у закладах опіки в Угорщині, Суд вважав, що такі докази не були вирішальними в цьому випадку, оскільки дитина ніколи не перебувала в закладах опіки, а залишалася під опікою приватної особи.

Ключові слова: право на сімейне життя, розміщення дитини під тимчасову опіку одразу після народження, обґрунтованість рішень органів опіки про відбирання новонародженої дитини, право батьків бути залученими до процесу ухвалення рішення щодо дітей та бути заслуханими, найкращі інтереси дитини, збалансування інтересів дитини та її біологічних батьків.

13. D.G. та S.G. проти Сербії (*D.G. and S.G. v. Serbia*) від 24.06.2025, заява № 61347/21

Заявниками у справі є батько та мати дитини М., народженої у 2014 році. Подружжя має ще двох дітей, щодо яких батько був повністю позбавлений батьківських прав, а мати — частково. Ці діти були поміщені під опіку прийомних сімей через соціальний центр. Крім того, у заявників є ще по одній дитині від попередніх стосунків.

У період із 2014 по 2016 рік батько дитини перебував під вартою, а згодом відбував покарання у місцях позбавлення волі до 2020 року. У цей час мати разом із дитиною М. та матір'ю чоловіка проживала у сімейному будинку в селі.

У серпні 2017 року після анонімного повідомлення

про неналежний догляд соціальні працівники відвідали будинок заявників. Вони виявили трирічного М. босоніж на подвір'ї без нагляду дорослих, у брудному одязі, з подряпинами на обличчі. Бабуся дитини, яка мала обмежену рухливість, повідомила, що хлопчик доглядає за нею. Того ж дня соціальний центр ухвалив рішення про термінове вилучення М. та розміщення його під опіку прийомної сім'ї, вважаючи, що його життю й здоров'ю загрожує небезпека.

Коли мати повернулася з роботи, вона не знайшла сина і негайно звернулася до поліції. Надалі вона неодноразово подавала скарги до державних органів, заявляючи, що дитину забрали без її

відома, тоді як хлопчик перебував під наглядом бабусі. Вона наполягала, що належно дбала про М. і вимагала його повернення. Спочатку соціальний центр надав заявниці можливість двічі зустрітися з дитиною, а згодом порушив провадження щодо продовження тримання дитини під опікою прийомної сім'ї та позбавлення заявників батьківських прав.

- ЄСПЛ відхилив скаргу в частині початкового поміщення дитини під опіку, оскільки заявники не вичерпали всіх національних засобів юридичного захисту у зв'язку з цим.

- Що стосується рішення соціального центру про продовження тримання дитини під опікою прийомної сім'ї та порушення справи про позбавлення заявників батьківських прав, Суд зазначив, що зв'язок між заявниками та їхнім сином М. підпадає під поняття сімейного життя у розумінні ст. 8 Конвенції. При цьому втручання у їхнє право на сімейне життя мало легітимну мету, а саме захист прав і свобод інших осіб (найкращих інтересів дитини).

- Щодо законності продовження тримання дитини під опікою прийомної сім'ї на підставі рішення соціального центру, таке рішення могло мати лише тимчасовий характер. Соціальний центр мав без зволікання порушити цивільну справу в суді, проте зробив це лише через приблизно 1 рік та 9 місяців. Оскільки остаточного рішення про продовження перебування дитини у прийомній сім'ї не було ухвалено, Суд вважав, що питання законності втручання тісно пов'язане з оцінкою того, чи забезпечив підхід держави справедливий баланс між конкуруючими інтересами.

Так, розглянувши обставини справи в цьому контексті, ЄСПЛ встановив таке:

1. Після первинного поміщення М. під опіку контакти заявників із дитиною були обмеженими та рідкісними. Соціальний центр і заявники мали протилежні версії опису подій щодо можливостей відвідувати дитину. При цьому жоден з органів влади ніколи не намагався з'ясувати причини відсутності регулярних контактів між матір'ю та М. За наявними даними, мати (друга заявниця) прийшла на перші дві заплановані зустрічі з дитиною після поміщення її під опіку. Пізніше у певний період часу вона дійсно не могла приїхати на зустрічі через травму ноги, що підтверджувалося медичними документами. Проте органи влади не пояснили, чому після цього контакт між другою заявницею та дитиною не було відновлено. Її звернення до соціального центру з проханням надати можливість бачитись із дитиною, а також неодноразові скарги до державних органів щодо відсутності встановлення регулярних контактів із

нею залишилися без належної реакції.

2. Незважаючи на те, що друга заявниця на початку першої зустрічі продемонструвала проблемну поведінку та комунікацію з сином М. (говорила йому, що його вкрали, плакала), вона дослухалася поради присутніх співробітників соціального центру щодо більш позитивного та конструктивного підходу до дитини. Друга зустріч пройшла добре, і на той час М. все ще був прив'язаний до матері та тепло реагував на їхній контакт, дуже хотів побачити її знову. Було очевидним, що між М. і матір'ю існував міцний емоційний зв'язок. Однак після цих двох зустрічей їхній контакт був перерваний.

3. Після того як соціальний центр ініціював судовий процес щодо позбавлення заявників батьківських прав щодо М., друга заявниця неодноразово зверталася до суду з проханням вжити тимчасових заходів для врегулювання питання контактів з дитиною. Третя зустріч відбулася лише у серпні 2019 року, тобто більш ніж через 1 р. та 9 міс. Під час цієї зустрічі М. вже проявляв опір щодо другої заявниці, вважав опікунів прийомної сім'ї своїми батьками та називав їх «мамою і татом». Це різко контрастувало з його ставленням до біологічної матері під час перших двох зустрічей у жовтні 2017 року, коли минуло небагато часу після його первинного поміщення під опіку. Вказані обставини свідчили, що відсутність регулярних контактів між другою заявницею та М. значною мірою сприяла відчуженню дитини від біологічної матері.

4. Встановлення контактів між заявниками та М. залишалася на розсуд співробітників соціального центру. Проте ці самі співробітники ініціювали судове провадження з метою повного позбавлення заявників батьківських прав і виходили з міркування, що в інтересах М. не підтримувати жодних контактів із біологічними батьками. За таких обставин навряд чи можна було очікувати, що вони докладуть необхідних зусиль для організації та забезпечення зустрічей заявників із М.

5. Заявники самостійно покрили витрати за два експертні висновки в межах судового провадження, що, на думку Суду, свідчило про їхню високу мотивацію підтримувати контакти з дитиною.

6. Відповідно до висновку психолога від 2020 року друга заявниця проявляла зацікавленість у піклуванні про М. і могла задовольняти його потреби, а перший заявник зберіг батьківські здібності та прагнув підтримувати контакт і встановити емоційні стосунки з дитиною. Водночас зазначалося, що відновлення контактів між М. та його батьками могло здійснюватися поступово у три етапи: спершу під наглядом у місці проживання дитини, потім без нагляду протягом короткого часу

у тому ж місці, і, на третьому етапі, без нагляду у будинку заявників у вихідні дні. У другому висновку від 2021 року група експертів (два психіатри та психолог) також дійшла висновку, що незважаючи на проблеми у заявників як батьків, у найкращих інтересах М. слід було зберегти певні батьківські права заявників під наглядом протягом одного року для поступового відновлення стосунків та емоційного зв'язку. Після цього необхідно було провести нову оцінку ситуації.

7. Суд першої інстанції врахував висновок психолога, однак відхилив клопотання заявників про тимчасові заходи щодо контактів із дитиною, надавши значну вагу попереднім засудженням першого заявника за домашнє насильство та колишній алкоголізм, а також факту позбавлення обох заявників батьківських прав щодо інших дітей. Проте перший заявник вже відбув покарання у вигляді позбавлення волі і заявляв, що не вживав алкоголь із 2016 року. Суд першої інстанції не вжив жодних заходів для перевірки правдивості такої інформації і повністю проігнорував висновки психолога щодо здатності першого заявника виконувати батьківські обов'язки, не надавши жодних пояснень із цього приводу. Що стосується посилання на позбавлення обох заявників батьківських прав щодо двох інших дітей, Суд зазначив, що саме собою це не може бути достатньою підставою для заборони контактів із М., який народився кілька років потому.

8. У 2022 році суд першої інстанції ухвалив рішення щодо контактів заявників з дитиною, зустрічі відновилися (більш ніж через 2 р. і 5 міс. після останньої зустрічі другої заявниці з М.; для першого заявника відбулася взагалі перша зустріч після його звільнення з в'язниці). Однак загалом контакти були рідкісними, що унеможливило належну оцінку здібностей заявників як батьків, а також їхніх потреб у консультуванні та підтримці, необхідних для покращення батьківських навичок.

9. Не було жодних ознак, що дитина була належним чином підготовлена до відновлення контактів із заявниками. Суд відзначив зусилля заявників, які просили психолога підготувати дитину до зустрічей, бути присутнім під час них, а також пояснити М., хто його біологічні батьки. Однак жодне з цих прохань не було виконано чи розглянуто. М. вперше відвідав психолога у 2022 році разом із прийомним вихователем, тобто через 4 р. і 10 міс. перебування під опікою.

10. Вбачалося, що соціальний центр не розробляв комплексний план для надання допомоги другій заявниці у розвитку батьківських навичок або її коли-небудь інформував про такий план. У зв'язку із цим Суд звернув увагу на те, що у висновку,

підготовленому для судового розгляду, психолог зазначала, що соціальний центр не вжив достатніх заходів для відновлення стосунків другої заявниці з М., і рекомендувала здійснювати контроль та оцінку кожного етапу незалежними експертами з іншого центру.

11. Соціальний центр заявляв, що зацікавленість заявників була нещирою і мотивованою судовими процесами. Однак, на думку Суду, друга заявниця була дуже активною у своїх зусиллях повернути М. під свою опіку та мати з ним більше контактів. Вона негайно звернулася до поліції після того, як не знайшла дитину вдома, подавала скарги, контролювала стан дитини, зверталася за порадами, клопотала про проведення експертиз, разом із першим заявником відвідувала психолога.

12. Ставлення співробітників соціального центру до заявників ґрунтувалося на минулих подіях, а саме позбавленні їх батьківських прав, засудженні першого заявника за домашнє насильство та його алкоголізмі. Водночас не було здійснено жодних спроб оцінити їхній подальший прогрес чи зміну обставин. Крім того, не було чітко пояснено, чому подальше перебування М. під опікою було необхідним для його захисту та чому інші альтернативні заходи вважалися недостатніми.

13. Негативне ставлення співробітників соціального центру до заявників, засноване на їхньому попередньому негативному досвіді взаємодії з ними, було визнано Верховним Судом. Водночас Міністерство соціальної політики не надало оцінки цьому фактору, попри скарги другої заявниці. Працівники соціального центру, які ініціювали провадження проти заявників і виступали проти їхніх контактів із дитиною, одночасно контролювали їхні зустрічі, оцінювали їхній перебіг і надавали суду висновки, на яких ґрунтувалися рішення. Попри рекомендації психолога залучити експертів із іншого центру для незалежного нагляду, цього зроблено не було, і саме той же центр продовжував керувати процесом контактів.

• У контексті обов'язку держави вживати позитивних заходів, для батьків ст. 8 Конвенції включає право на вжиття заходів для возз'єднання їх із дітьми та зобов'язання національних органів влади сприяти такому возз'єднанню. Як мінімум, від органів влади слід очікувати, що вони час від часу переглядатимуть ситуацію, щоб перевірити, чи відбулись якісь поліпшення у становищі сім'ї. Можливості возз'єднання будуть поступово зменшуватися і зрештою зникнуть, якщо біологічним батькам і дітям не дозволятимуть зустрічатися взагалі або дозволятимуть зустрічатися настільки рідко, що між ними навряд чи виникне природний зв'язок.

- Обмеження та заборони, накладені на доступ заявників до дитини, не тільки не сприяли можливому возз'єднанню сім'ї, а навпаки, перешкождали йому. Суд вразила така винятково тверда негативна позиція органів влади. Компетентні органи, видавалося, послідовно виходили з необхідності довгострокового догляду та влаштування М. під опіку. Не було вжито жодних заходів для серйозного розгляду можливості припинення державної опіки та збору доказів щодо потенційного поліпшення ситуації, що зумовила рішення про опіку.

- Таким чином, на думку Суду, відсутність належної та своєчасної реакції з боку органів влади, а також їхні неефективні дії щодо відновлення регулярних контактів між М. і заявниками призвели до повного відчуження дитини від батьків. За таких обставин Суд дійшов висновку, що влада не вжила належних і своєчасних заходів для вирішення питання перебування М. у прийомній сім'ї та забезпечення його контактів із батьками, що **становило порушення ст. 8 Конвенції**.

- Суд також **визнав порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю судового провадження щодо позбавлення заявників батьківських прав**. Суд зазначив, що, як правило,

швидке завершення таких проваджень може не відповідати інтересам батьків. Навпаки, їхнім інтересам може краще слугувати надання часу, аби за належної допомоги з боку органів влади вони могли відновити контакт із дитиною, яка перебуває у прийомній сім'ї, і, можливо, навіть возз'єднатися з нею. У певних випадках може бути доцільним навіть призупинити провадження щодо позбавлення батьківських прав, щоб дати більше часу для таких зусиль. Однак у цій справі були відсутні ознаки того, що тривалість провадження була пов'язана зі спробами відновити контакт і стосунки між заявниками та дитиною. Заявники неодноразово просили суди врегулювати їхні контакти з дитиною, зробити їх більш регулярними, але суди та інші органи здебільшого залишалися пасивними.

Ключові слова: поміщення дитини під державний догляд з огляду на оцінку соціальних працівників щодо умов її проживання, найкращі інтереси дитини, обов'язок вжити заходів для встановлення контактів батьків з дитиною, забезпечення допомоги щодо розвитку батьківських навичок та проведення оцінки їхнього прогресу, тривалість провадження щодо позбавлення батьківських прав.

14. Сеїді та інші проти Франції (*Seydi and others v. France*) від 26.06.2025, заява № 35844/17

Шістьох заявників африканського походження поліція перевірила на вулиці в громадських місцях у період із 2011 по 2012 рік (біля будинку, станції метро тощо). Під час перевірки їх обшукали. Одного із заявників перевіряли тричі за десять днів, два рази з яких у один і той же день. На думку заявників, перевірки особи були проведені виключно через колір їхньої шкіри, тобто за расовою ознакою, відповідно, були дискримінаційними та порушували їхнє право на повагу до приватного життя. Вони направили листа міністру внутрішніх справ з проханням протягом двох тижнів повідомити їм причини проведення перевірок, однак жодних заходів вжито не було. У зв'язку з цим заявники подали позов проти судового представника держави та міністра внутрішніх справ з метою визнання відповідальності держави за неналежне функціонування державної системи правосуддя, але безрезультатно. Шістьома рішеннями, ухваленими у листопаді 2016 року, касаційний суд відхилив скарги заявників, не виявивши ані грубої недбалості, ані дискримінації.

- ЄСПЛ встановив, що всі заявники звернулися до цивільного суду, скориставшись засобом

юридичного захисту, передбаченим ст. L. 141-1 Кодексу судової організації, з метою притягнення держави до відповідальності за неналежне функціонування державної системи правосуддя у зв'язку з перевітками особи, обшуками, які іноді супроводжувалися недоречними або навіть агресивними висловлюваннями чи жестами та, на їхню думку, були дискримінаційними, оскільки здійснювалися за ознакою кольору шкіри. При цьому національна судова практика продемонструвала ефективність як такого засобу юридичного захисту, так і перегляду відповідних рішень національними судами. Зокрема, в інших рішеннях, ухвалених судами у 2016 та 2021 роках держава була визнана відповідальною за грубу недбалість на підставі висновку про дискримінацію (було встановлено та визнано низку випадків, коли в певні періоди поліція перевіряла виключно осіб африканського та північноафриканського походження, і презумпція дискримінаційного ставлення не була спростована державою).

- Хоча для встановлення факту грубої недбалості необхідно було встановити наявність доведеного недоліку, що впливає з факту або низки фактів,

які свідчать про нездатність державної системи правосуддя виконувати свої функції, засіб юридичного захисту, використаний заявниками, був у принципі належним. Їхні заяви були розглянуті судом першої інстанції, апеляційним та касаційним судом, які після ретельного аналізу доказів, наведених на підтвердження тверджень про дискримінацію, ухвалили однакові рішення.

Апеляційний та касаційний суд проаналізували ситуації, що були предметом скарги, у світлі міжнародних інструментів, які забороняють дискримінацію, зокрема й Конвенцію та прецедентне право Суду.

По-перше, вони визнали, що перевірка особи за критеріями, виведеними з фізичних ознак, пов'язаних із реальним або передбачуваним походженням, без будь-якого об'єктивного попереднього обґрунтування є дискримінаційною і становить грубе порушення в розумінні ст. L. 141-1 Кодексу судової організації.

По-друге, вони визнали, що відсутність можливості відслідковувати перевірки особи у Франції загалом становить перешкоду для судового контролю, яка позбавляє відповідну особу можливості ефективно оскаржити відповідний захід та його імовірний дискримінаційний характер, тим самим порушуючи ст. 13 Конвенції.

По-третє, суди дійшли висновку про необхідність змінити розподіл тягаря доказування. Зокрема, вони вважали, що заявники мали право надати *prima facie* докази різниці у поводженні, які породжують презумпцію дискримінації, продемонструвавши сукупність міцних, чітких та узгоджених ознак. У такому випадку саме влада має довести, що різниця в поводженні була виправданою. Таку сукупність ознак може бути встановлено, наприклад, за допомогою загальних статистичних звітів, фактичних або юридичних обставин, що супроводжували перевірки, а також свідчень сторонніх свідків, незалежно від того, чи знали вони особу, яка піддавалася такій перевірці.

• Суд вважав, що національні суди у своїх ретельно обґрунтованих рішеннях виконали свій обов'язок щодо встановлення того, чи відігравали роль дискримінаційні мотиви у перевірках особи. Таким чином, суди забезпечили ретельний та ефективний розгляд тверджень заявників про расовий профайлінг, аналіз яких базувався на пошуку дискримінаційної поведінки за ознакою етнічної приналежності. Суди здійснили зважену, об'єктивну та всебічну оцінку справ, належним чином врахувавши специфічні питання, пов'язані з наданням доказів у таких справах. У кожній із розглянутих справ вони дійшли висновку, що жодне із показань свідків не свідчило про будь-

яку різницю в поводженні. Таким чином, вони вважали, що наданих доказів було недостатньо для встановлення того, що заявники були потерпілими від будь-яких дискримінаційних дій з боку поліції, в особистому статусі та в зазначених обставинах часу і місця.

• Отже, **не було порушення ст. 14 Конвенції у поєднанні зі ст. 8 Конвенції** в її процесуальному аспекті щодо обов'язку з'ясувати, чи могли дискримінаційні мотиви відігравати роль у перевірках особи заявників.

• Що стосується матеріального аспекту Суд зазначив, що перевірки особи поліцією регулювалися ст. 78-2 Кримінального процесуального кодексу, яка передбачала три види перевірок. У цій статті встановлено суворі правові рамки, що описують різні ситуації та умови, за яких поліція може проводити перевірки особи з метою запобігання та боротьби зі злочинністю. Вона спрямована на запобігання розвитку практики загальних, дискреційних і нерегульованих перевірок особи. Положення вказаної статті були визнані конституційними. Конституційна рада у відповідному рішенні зазначила, що конституційна мета пошуку винних у скоєнні злочинів може виправдовувати застосування процедур перевірки особи. Водночас хоча законодавчий орган може передбачити, що перевірки, які проводяться в таких обставинах, не обов'язково мають бути пов'язані з поведінкою особи, така практика буде несумісною з повагою до особистої свободи, зокрема свободи пересування, якщо вона буде носити загальний і дискреційний характер. Кодекс етики на той час передбачав, що поліцейські повинні виконувати свої обов'язки відповідно до Декларації прав людини і громадянина, Конституції, міжнародних договорів та законодавства і поводитися зразково, з абсолютною повагою до особи.

Суд зазначив, що гарантії, передбачені національним законодавством, були посилені з часу подій, що розглядалися, і вважав, що чинне на відповідний час законодавство вже відповідає вимогам ст. 14 Конвенції у поєднанні зі ст. 8 Конвенції.

• У звітах та рішеннях національних і міжнародних органів було встановлено, що, хоча у Франції мали місце деякі дискримінаційні перевірки, вони жодним чином не були частиною загальної практики. Національні суди, спираючись на практику Суду для встановлення того, чи існували для кожного заявника очевидні докази різниці в поводженні, що підтверджувались сукупністю міцних, чітких і узгоджених ознак, врахували надані звіти та статистичні дані, перш ніж дійти

висновку, що вони самі собою не є достатніми для встановлення факту дискримінації в обставинах кожної справи.

- Для кожної перевірки особи (факт проведення яких Уряд не заперечував, хоча органи влади не вели офіційного обліку) Суд мав визначити, чи надали заявники індивідуальні *prima facie* докази того, що до них ставилися інакше, ніж до іншої особи в аналогічній або схожій ситуації.

- На думку Суду, з огляду на існування чітко визначеної процедури, встановленої ст. 78-2 Кримінального процесуального кодексу, яка не передбачала жодної різниці у поводженні та вимагала наявності об'єктивних підстав для проведення перевірки особи, сам собою факт здійснення такої перевірки не міг вважатися достатнім для встановлення презумпції дискримінації без аналізу конкретних обставин кожного випадку. Це залишалось справедливим навіть у поєднанні одночасно і зі сприйняттям особи, що її перевіряли через походження чи колір шкіри, і статистичними даними, які свідчили про наявність практики расового профайлінгу під час перевірок особи у Франції.

- У цій справі у п'яти випадках перевірки, кожна з яких мала принаймні одну встановлену правову підставу, заявники не надали індивідуалізованих *prima facie* доказів різниці у поводженні, тобто не продемонстрували наявності достатньо міцних, чітких і узгоджених ознак, які могли б породити презумпцію дискримінації. Відповідно, не було досягнуто необхідного порогу доказовості, щоб обґрунтувати презумпцію на користь твердження, що перевірки (включно з обшуком і поверхневою перевіркою, якщо такі мали місце) проводилися з дискримінаційних мотивів.

- Проте у шостому випадку заявник надав загальні статистичні дані, які свідчили про те, що певна частина населення, до якої він вважав себе належним, піддавалася надмірній кількості перевірок особи. Його особу перевіряли тричі протягом десяти днів: двічі в один і той самий день та один раз без будь-якої правової підстави. На відміну від оцінки національних судів, Суд дійшов висновку, що, хоча заявник прямо не посилався на порівнювану групу осіб, які зазнали б іншого поводження під час перевірки, і навіть попри перевірку інших людей, які були поруч із ним, сукупність усіх обставин трьох перевірок у поєднанні з офіційними звітами та статистикою, що підтверджували наявність випадків расового профайлінгу під час перевірок особи у Франції, утворювала достатньо міцні, чіткі й узгоджені ознаки, здатні створити презумпцію дискримінації. Таким чином, тягар доказування перекладався на Уряд, який не зміг надати об'єктивного та розумного обґрунтування рішення про перевірку особи заявника під час будь-якої з трьох перевірок. Інакше кажучи, існувала презумпція дискримінаційного ставлення до заявника, яку Уряд не спромігся спростувати.

Отже, щодо цього заявника відбулося **порушення ст. 14 Конвенції у поєднанні зі ст. 8 Конвенції** в матеріальному аспекті.

- Суд також визнав, що **не було порушення ст. 13 Конвенції у поєднанні зі ст. 14 Конвенції**.

Ключові слова: обшуки та особисті перевірки осіб африканського походження, презумпція дискримінації / дискримінаційного ставлення, перекалення тягара доведення у разі існування презумпції дискримінації на державні органи, дискримінація за расовою ознакою.

15. С.О. проти Іспанії (*S.O. v. Spain*) від 26.06.2025, заява № 5742/22

У 2016 році заявниці було діагностовано рак молочної залози (пухлина була розташована на відстані 15 мм від соска). Згодом вона підписала форму поінформованої згоди, погодившись на операцію зі збереженням молочної залози, як було запропоновано лікарнею. Під час операції було досліджено дві проби тканини молочної залози й ухвалено рішення про видалення також сосково-ареолярного комплексу (САК). Заявниця подала скаргу до департаменту охорони здоров'я. Вона вимагала компенсацію, стверджуючи, що надала поінформовану згоду тільки на операцію зі збереженням молочної залози та видалення лімфатичних вузлів, але було видалено також її

сосок і ареол, на які пухлина не поширювалась. Не отримавши відповіді на скаргу, заявниця подала цивільний позов.

У 2020 році суд визнав, що форма поінформованої згоди, підписана заявницею, була належною, оскільки, по-перше, згода стосувалася операції зі збереженням молочної залози, основною метою якої було видалення раку, по-друге, для досягнення такої мети було змінено техніку операції, і, нарешті, у формі поінформованої згоди зазначалося, що техніка може бути змінена у разі непередбачуваних обставин. Крім того, у формі заявниця зазначила, що була задоволена отриманою інформацією та розуміла обсяг і ризики запропонованої операції.

- ЄСПЛ зазначив, що медична процедура, а саме видалення САК заявниці в рамках операції зі збереженням молочної залози, є видом втручання, що зачіпає важливі аспекти особистої недоторканності жінки, включаючи її фізичне та психічне благополуччя, зовнішній вигляд і самооцінку, а також її сексуальне життя, які є важливими елементами особистої сфери, що захищається ст. 8 Конвенції. Відповідно, ст. 8 Конвенції була застосовною у цій справі.

- Таким чином, підлягало вирішенню питання, чи дотрималася держава позитивних зобов'язань щодо захисту права заявниці на надання поінформованої згоди на медичне втручання, а саме через запровадження нормативно-правової бази та забезпечення її ефективного функціонування.

- Суд вже розглядав положення національного законодавства Іспанії, що регулюють надання згоди, та зазначив, що вони повністю узгоджуються з відповідними положеннями [Конвенції Ов'єдо](#) (див. рішення у справі [Pindo Mulla v. Spain](#)). У зв'язку із цим Суд зазначив, що положення іспанського законодавства щодо автономії пацієнта та прав і обов'язків медичних працівників у сфері інформування, що підтверджується національною практикою, прямо зобов'язують лікарів надавати пацієнтам достатню та релевантну інформацію, зокрема щодо будь-яких пов'язаних ризиків, щоб пацієнт міг надати поінформовану згоду на медичне втручання. Крім того, національні правові положення визначають, що конкретні втручання («хірургічні втручання [...] і, загалом, застосування процедур, що пов'язані з ризиками або мають недоліки з відомими та передбачуваними негативними наслідками для здоров'я пацієнта») вимагають надання згоди в письмовій формі, за винятком дуже вузько визначених випадків (наприклад, у випадках, коли існує безпосередня та серйозна небезпека для життя людини, і коли пацієнт або його родичі не в змозі надати таку згоду).

- Метою операції з приводу раку молочної залози було видалення раку, по можливості повністю, включаючи хірургічний край, і для досягнення цієї мети могла бути необхідна інтраопераційна модифікація хірургічної техніки. Однак, оскільки заявниця була повнолітньою пацієнткою, яка мала повну дієздатність, її поінформована згода була необхідною умовою для проведення процедури, навіть якщо припустити, що остання була необхідною з медичної точки зору.

- Таким чином, Суд мав оцінити, чи надана заявницею згода могла вважатися достатньою, як стверджував Вищий суд, для зміни хірургічної

техніки, що призвела до видалення САК.

- Так, Суд встановив, по-перше, що хоча в заголовку та першому реченні форми було зазначено, що поінформована згода надається на операцію зі збереженням молочної залози, перший абзац містив перелік можливих втручань без чіткого зазначення, які з них вважаються консервативними процедурами, а які є «більш агресивними». Однією з перелічених операцій, і єдиною, для якої було чітко зазначено можливість видалення соска, була проста мастектомія (повне видалення молочної залози). Згідно з онкологічними рекомендаціями, поданими Урядом, це не вважалось операцією зі збереженням молочної залози. Відповідно, на думку Суду, для особи без медичних знань (такої, як заявниця) не було достатньо зрозуміло, які саме операції, зазначені у списку, можна було вважати зміною хірургічної техніки, що охоплювалася дією форми поінформованої згоди. Зокрема, Суд вважав, що з формулювання тексту форми згоди було недостатньо зрозуміло, що можлива зміна запланованої хірургічної техніки могла зрештою передбачати резекцію САК, а відтак, що підписання цієї форми означало ухвалення такого результату як можливого варіанта розвитку подій.

- По-друге, на думку Суду, сам факт того, що заявниця могла розвіяти свої сумніви під час незадокументованих консультацій із лікарями, за відсутності реальних ознак обговорення з нею можливості резекції САК (зокрема, характер таких сумнівів і надання їй додаткових пояснень не було відображено в жодному документі), був недостатнім для доведення того, що вона була обізнана про таку можливість і справді надала на неї згоду. Однак національні суди не вжили жодних заходів для з'ясування, чи заявниця була насправді поінформована про ймовірність такого результату операції.

- По-третє, національне законодавство та Конвенція Ов'єдо вимагають від лікарів інформувати пацієнтів про мету та характер медичного втручання, а також про його ризики та наслідки. Згідно з Пояснювальним звітом до Конвенції Ов'єдо згода пацієнта вважається добровільною та поінформованою, якщо вона надається на основі об'єктивної інформації від відповідального медичного працівника щодо характеру та потенційних наслідків запланованого втручання або його альтернатив без будь-якого тиску з боку когось. Для того щоб згода була дійсною, відповідні особи мають бути поінформовані про факти, що стосуються запланованого втручання. Така інформація повинна включати мету, характер і наслідки втручання, а також пов'язані з ним ризики. Інформація про відповідні ризики має

охоплювати як ті, що властиві втручанню, так і ризики, пов'язані з індивідуальними особливостями кожного пацієнта.

- Форма поінформованої згоди у справі заявниці передбачала можливість отримання остаточного діагнозу під час операції завдяки анатомо-патологічному дослідженню, що й відбулося у її випадку. Згідно зі звітом завідувача гінекологічного відділення в онкологічній хірургії складно заздалегідь визначити ступінь ураження сусідніх тканин або органів, тому у формі й було передбачено можливість зміни хірургічної техніки. У тому ж звіті зазначалося, що заявниця мала підвищений ризик рецидиву, що виправдовувало проведене втручання.

Отже, необхідність розширення меж резекції для забезпечення успіху операції була передбачуваною у подібних випадках.

- Таким чином, враховуючи характер і мету операції зі збереженням молочної залози, загальні ризики та наслідки, пов'язані з операцією та з неповним видаленням пухлини, а також конкретні обставини справи заявниці, Суд вважав, що лікарі були зобов'язані заздалегідь належним чином поінформувати її про можливість резекції САК.

- Ба більше, розширення хірургічного втручання могло мати значні наслідки для жінки, з огляду на важливість САК, зокрема, для самооцінки та сексуального життя, що ще більше підсилює обов'язок інформувати пацієнтку, щоб вона могла ухвалити поінформоване рішення про надання згоди на можливе видалення. На думку Суду, національні суди мали б враховувати цей аспект, беручи до уваги надані їм докази, які свідчили про те, що заявниця зазнала не лише фізичних наслідків, а й серйозного психологічного впливу внаслідок зазначеного втручання, що позначилося

на її емоційному благополуччі та сексуальному житті. Проте в рішеннях національних судів такі аспекти не згадувались, що призвело до неврахування важливих вимірів жіночої сексуальності.

- Нарешті, втручання було заплановано за два тижні до його проведення, і в національному провадженні не було встановлено, що обставини під час операції заявниці становили загрозу її життю, яка вимагала невідкладних дій з боку лікарів.

- На думку Суду, твердження заявниці, висунуті перед національними судами, мали важливе значення для встановлення обсягу обов'язків медичних працівників, які брали участь у її лікуванні, щодо отримання її поінформованої згоди. Проте національні суди не розглянули їх детально. Відповідно, не можна було вважати, що національна система належним чином відреагувала на скаргу заявниці щодо ненадання згоди на розширення обсягу операції.

- Викладені вище міркування були достатніми, щоб Суд міг дійти висновку, що національні органи влади не надали належної відповіді на скаргу заявниці щодо відсутності дійсної поінформованої згоди. Таким чином, практичне застосування існуючої системи було недосконалим і не забезпечило достатньої поваги до автономії заявниці, яка захищається ст. 8 Конвенції.

- Отже, **відбулося порушення ст. 8 Конвенції**.

Ключові слова: особиста автономія, виміри жіночої сексуальності, інформування жінки про психосексуальні наслідки хірургічного втручання в зоні молочних залоз (зміни тіла, а також, можливо, жіночої самоідентифікації, сексуальної функції), надання достатньої та належної інформації про хірургічне втручання та всі його можливі ризики і наслідки.

III. Окремі питання функціонування європейської системи захисту прав людини

HAPPY
new year

Вплив громадської думки, зокрема через медіа та соціальні мережі, на суддівську неупередженість та обґрунтування (мотивування) судових рішень

Лорена БАХМАЄР ВІНТЕР,

професор права Мадридського університету Комплутенсе, міжнародна консультантка Ради Європи.

Верховний
Суд

Організація з безпеки та співробітництва в Європі

Верховенство права в епоху популізму: свобода слова та право на справедливий суд

24-25 жовтня 2025

м. Львів, Україна

IV. Показчик справ, вказаних у розділах I та II

I. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України України за період 01.04.2025 — 30.06.2025

- 1. Богай та інші проти України ([Bogay and others v. Ukraine](#))** від 03.04.2025, заява № 38283/18, стор. 5
Ключові слова: право на свободу мирних зібрань, пропорційність обмежувальних заходів під час мирних зібрань, обґрунтованість проведення поверхневих заходів під час мирних зібрань, законність затримання учасників протестів.
- 2. Спектор проти України ([Spektor v. Ukraine](#))** від 03.04.2025, заява № 11119/24, стор. 6
Ключові слова: пропущення строку на подання апеляційної скарги, відмова у поновленні строку на апеляційне оскарження у зв'язку з присутністю особи під час судового засідання, формалістичне застосування процесуальних норм.
- 3. Обаранчук проти України ([Obaranchuk v. Ukraine](#))** від 03.04.2025, заява № 41443/16, стор. 6
Ключові слова: принцип правової визначеності, поновлення провадження за скаргою особи, яка отримала у власність майно деякий час потому.
- 4. Скороход та інші проти України ([Skorokhod and others v. Ukraine](#))** від 03.04.2025, заяви № 230/24, 231/24, 7955/24, 8283/24, 9093/24, 12194/24, 12946/24, 12958/24, 12976/24, 14585/24, 22659/24, стор. 7
Ключові слова: тримання під вартою, умови тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк.
- 5. Попова та інші проти України ([Popova and others v. Ukraine](#))** від 03.04.2025, заяви № 22429/23, 5185/24, 14971/24, 17286/24, 19121/24, 20179/24, 23176/24, стор. 8
Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк.
- 6. Мирончук та інші проти України ([Myronchuk and others v. Ukraine](#))** від 03.04.2025, заяви № 7206/19, 61956/19, 42129/20, 19073/24, 21827/24, стор. 8
Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк.
- 7. Григоренко та інші проти України ([Grygorenko and others v. Ukraine](#))** від 03.04.2025, заяви № 40298/23, 1119/24, 2589/24, 10680/24, стор. 9
Ключові слова: тривалість тримання під вартою, розумний строк, обґрунтованість рішень про тримання під вартою та продовження тримання під вартою.
- 8. Бережна проти України ([Berezhna v. Ukraine](#))** від 03.04.2025, заява № 40424/23, стор. 9
Ключові слова: законність тримання під вартою, документування затримання особи, тривалість тримання під вартою, розумний строк.
- 9. Агурєєв та інші проти України ([Agureyev and others v. Ukraine](#))** від 03.04.2025, заяви № 1843/23, 37744/23, 7721/24, 12299/24, 12301/24, 12818/24, стор. 9
Ключові слова: тримання під вартою, умови тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість перегляду рішення про тримання під вартою, розумний строк.
- 10. Іван Карпенко проти України (№ 2) ([Ivan Karpenko v. Ukraine \(No. 2\)](#))** від 24.04.2025, заява № 41036/16, стор. 10
Ключові слова: принцип рівності сторін, забезпечення права засудженого представити свою справу особисто або через відеозв'язок, належна оцінка судами необхідності присутності засудженого у судовому засіданні з метою дослідження його особистого досвіду.

11. Горопашин проти України ([Goropashyn v. Ukraine](#)) від 24.04.2025, заява № 67127/16, стор. 11

Ключові слова: право на мирне володіння майном, визнання права власності добросовісного набувача земельної ділянки недійсним, принцип належного урядування.

12. Ситник проти України ([Sytnyk v. Ukraine](#)) від 24.04.2025, заява № 16497/20, стор. 12

Ключові слова: розподілення тягаря доказування у провадженні про адміністративне правопорушення у свавільний спосіб, відсутність розгляду судами аргументів заявника, які ставили під сумнів достовірність вирішальних доказів у справі, упередженість судді за об'єктивним критерієм, безстрокове зберігання даних у публічному реєстрі даних про притягнення особи до адміністративної відповідальності за корупційне правопорушення, наявність прихованих мотивів у переслідуванні та дискредитації посадової особи через порушення провадження про адміністративне правопорушення.

13. Богдан Шевчук проти України ([Bogdan Shevchuk v. Ukraine](#)) від 24.04.2025, заява № 55737/16, стор. 14

Ключові слова: відкликання скарги, поданої до Суду, під можливим тиском національних органів, втручання у право на подання індивідуальної заяви відповідно до ст. 34 Конвенції, перевищення повноважень суду при продовженні тримання заявника під вартою.

14. Лупашку проти України ([Lupashku v. Ukraine](#)) від 24.04.2025, заява № 57149/14, стор. 16

Ключові слова: право на мирне володіння майном, приватизація квартири, забезпечення судами балансу між приватними інтересами при приватизації квартири, роль прокурора у спорах між приватними особами.

15. Ворошило проти України ([Voroshylo v. Ukraine](#)) від 30.04.2025, заява № 9627/23, стор. 17

Ключові слова: повідомлення про судове засідання, повідомлення про подання стороною провадження скарги, надання можливості подати власні зауваження до скарг опонента у справі.

16. Шпiтальник та Артюх проти України ([Shpitalnik and Artyukh v. Ukraine](#)) від 30.04.2025, заяви № 83711/17, 23257/18, стор. 17

Ключові слова: порушення митних правил, пропорційність стягнення у митних справах.

17. Оліщук та інші проти України ([Olishchuk and others v. Ukraine](#)) від 30.04.2025, заяви № 17774/24, 18033/24, 24592/24, стор. 18

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк.

18. Хряпа проти України ([Khryapa v. Ukraine](#)) від 30.04.2025, заява № 57310/17, стор. 18

Ключові слова: тривалість цивільного провадження, розумний строк.

19. Гребенюк проти України ([Grebenyuk v. Ukraine](#)) від 30.04.2025, заява № 42805/23, стор. 18

Ключові слова: дорожньо-транспортна пригода, ефективне розслідування.

20. Поздняков та інші проти України ([Pozdnyakov and others v. Ukraine](#)) від 02.05.2025, заяви № 33161/20, 36907/20, 45594/20, стор. 19

Ключові слова: виборчі права внутрішньо переміщених осіб, дискримінація під час реалізації виборчих прав.

21. Кулик проти України ([Kulyk v. Ukraine](#)) від 09.05.2025, заява № 40214/16, стор. 19

Ключові слова: право на мирне володіння майном, позбавлення права власності на земельну ділянку в ініційованому прокурором провадженні, відшкодування шкоди або компенсація у справах про позбавлення права власності, принцип пропорційності у справах про повернення земельних ділянок у право власності держави.

22. Бондар проти України ([Bondar v. Ukraine](#)) від 09.05.2025, заяви № 29184/15, 44078/16, стор. 20

Ключові слова: право на мирне володіння майном, позбавлення права власності на земельну ділянку, відшкодування шкоди або компенсація у справах про позбавлення права власності, принцип пропорційності у справах про повернення земельних ділянок у право власності держави.

23. Пожарська проти України ([Pozharska v. Ukraine](#)) від 15.05.2025, заява № 48433/15, стор. 21

Ключові слова: обґрунтування поновлення строку на апеляційне оскарження, принцип правової визначеності.

24. Джачвліані та інші проти України ([Dzhachvliani and others v. Ukraine](#)) від 15.05.2025, заяви № 37516/23, 41072/23, 10085/24, стор. 22

Ключові слова: надання медичної допомоги під час тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк.

25. Гур'янова проти України ([Guryanova v. Ukraine](#)) від 22.05.2025, заява № 7738/14, стор. 22

Ключові слова: принцип рівності сторін, несвоєчасне повідомлення особи, яка перебуває під контролем держави, про судове засідання.

26. Даневич проти України ([Danevych v. Ukraine](#)) від 22.05.2025, заява № 25171/16, стор. 23

Ключові слова: справи щодо люстрації, вимога розумного строку тривалості провадження

27. Вовк та інші проти України ([Vovk and others v. Ukraine](#)) від 28.05.2025, заяви № 56675/18, 1955/24, 17676/24, 18295/24, 24165/24, 24580/24, 25460/24, 26904/24, 27355/24, стор. 23

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк.

28. Тунік та інші проти України ([Tunik and others v. Ukraine](#)) від 28.05.2025, заяви № 9590/22, 2874/24, 7419/24, 7465/24, 7958/24, 7961/24, 14276/24, стор. 24

Ключові слова: умови тримання під вартою, тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк.

29. Григорчук та інші проти України ([Grygorchuk and others v. Ukraine](#)) від 28.05.2025, заяви № 7315/24, 7316/24, 7370/24, 7388/24, 7391/24, 7409/24, стор. 24

Ключові слова: умови тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк.

30. Рутковський та інші проти України ([Rutkovskyy and others v. Ukraine](#)) від 28.05.2025, заяви № 12569/24, 16732/24, 19125/24, 25233/24, стор. 25

Ключові слова: тривалість тримання під вартою, тривалість кримінального провадження, розумний строк.

31. Морозова проти України ([Morozova v. Ukraine](#)) від 28.05.2025, заява № 24315/24, стор. 25

Ключові слова: право на життя, ефективність розслідування смерті особи.

32. Малєєв проти України ([Mal'yeyev v. Ukraine](#)) від 30.05.2025, заява № 2300/14, стор. 25

Ключові слова: право на отримання ліків безкоштовно, зменшення видатків на видачу безкоштовних ліків ліквідаторам катастрофи на Чорнобильській АЕС.

33. Співак проти України ([Spivak v. Ukraine](#)) від 05.06.2025, заява № 21180/15, стор. 26

Ключові слова: принцип верховенства права, особиста автономія, застосування примусових заходів медичного характеру, відсутність права особи на оскарження діагнозу щодо наявності психічних розладів та права ініціювати позачерговий перегляд рішення про продовження примусового лікування, відсутність гарантій від свавілля та зловживань медичними працівниками психіатричної лікарні при діагностуванні особи та її лікування нейролептиками.

34. Любовецький проти України ([Lyubovetsky v. Ukraine](#)) від 12.06.2025, заява № 42171/17, стор. 30

Ключові слова: принципи законності та правової визначеності, застосування більш сприятливого законодавства у кримінальних провадженнях, законність тримання під вартою, відшкодування шкоди за незаконне тримання під вартою.

35. Кийко проти України ([Kyuko v. Ukraine](#)) від 19.06.2025, заява № 263, стор. 31

Ключові слова: жорстоке поводження працівниками міліції, встановлення походження тілесних

ушкоджень в ув'язненій особі, тягар доведення походження тілесних ушкоджень особи під час тримання під вартою, доступ до судового дозволу про проведення таємного спостереження, судовий перегляд законності перехоплення телефонних розмов.

- 36.ПП «Маркеттранс» проти України** ([Markettrans, PP v. Ukraine](#)) від 26.06.2025, заява № 16989/15, стор. 34
Ключові слова: право на вільне володіння майном, майно радянських профспілок, відсутність законодавчого регулювання статусу майна, принцип пропорційності.
- 37.Галицький проти України** ([Galytskyy v. Ukraine](#)) від 26.06.2025, заява № 9151/17, стор. 35
Ключові слова: жорстоке поводження, отримання травм особою під контролем держави, тягар доведення у справах про жорстоке доведення, оперативність та ефективність розслідування жорстокого поводження.
- 38.Алахвердян проти України** ([Alakhverdyan v. Ukraine](#)) від 26.06.2025, заява № 8838/20, стор. 36
Ключові слова: перегляд справи Верховним Судом за рішенням ЄСПЛ, некоректне тлумачення Верховним Судом висновків ЄСПЛ у справі заявника, вирок, винесений на підставі доказів, які походили від недопустимих доказів.
- 39.Бенюх проти України** ([Benyukh v. Ukraine](#)) від 26.06.2025, заява № 39150/20, стор. 37
Ключові слова: надання медичної допомоги засудженим, відсутність фінансування медичної допомоги засудженим.
- 40.Кривий та Миргородський проти України** ([Kryvyy and Myrgorodskyy v. Ukraine](#)) від 24.04.2025, заяви № 25837/23, 6200/24, стор. 38
- 41.Васильків проти України** ([Vasyukiv v. Ukraine](#)) від 30.04.2025, заява № 77302/16, стор. 38
- 42.Дяченко проти України** ([Dyachenko v. Ukraine](#)) від 28.05.2025, заява № 44462/16, стор. 38
- 43.Савич проти України** ([Savych v. Ukraine](#)) від 05.06.2025, заява № 2498/14, стор. 39
- 44.Юровський проти України** ([Yurovskyy v. Ukraine](#)) від 19.06.2025, заява № 19756/24, стор. 39

II. Рішення Європейського суду з прав людини проти інших країн за період 01.04.2025 — 30.06.2025

- 1. Дойнов проти Болгарії** ([Doynov v. Bulgaria](#)) від 01.04.2025, заява № 27455/22, стор. 41
Ключові слова: незалежність та неупередженість суду, розгляд судом вищої інстанції справи за позовом відносно цього ж суду.
- 2. Ships Waste Oil Collector B.V. та інші проти Нідерландів** ([Ships Waste Oil Collector B.V. and others v. the Netherlands](#)), від 01.04.2025, заяви № 2799/16, 2800/16, 3124/16, 3205/16, стор. 42
Ключові слова: передача побічно перехоплених у кримінальному провадженні даних комунікацій до антимонопольного органу для адміністративного провадження, судовий або інший незалежний контроль за передачею даних кримінального провадження до антимонопольного органу, можливість компаній-заявників оскаржити передачу перехоплених у кримінальному провадженні даних ex post facto.
- 3. Федерічі проти Франції** ([Federici v. France](#)) від 03.04.2025, заява № 52302/19, стор. 45
Ключові слова: утримання підсудного у скляній кабіні, аналіз індивідуальної ситуації підсудних за наявності в залі судового засідання скляних кабін постійного характеру, презумпція невинуватості.
- 4. Н.Д. проти Швейцарії** ([N.D. v. Switzerland](#)) від 03.04.2025, заява № 56114/18, стор. 46
Ключові слова: позитивне зобов'язання щодо захисту права на життя, оцінка ризиків для життя особи, не вжиття належних заходів з метою запобігання загрози життя заявниці з боку її партнера із насильницьким минулим.

5. Банкович проти Сербії № 2 ([Bacović v. Serbia \(No. 2\)](#)) від 08.04.2025, заява № 47600/17, стор. 48

Ключові слова: право адвоката на свободу вираження поглядів, накладення штрафу за образу суду, висловлювання адвоката про некомпетентність судді, втручання у право адвоката на свободу вираження поглядів в інтересах авторитету судової влади.

6. Л. та інші проти Франції ([L. and others v. France](#)) від 24.04.2025, заяви № 46949/21, 24989/22, 39759/22, стор. 49

Ключові слова: правова база щодо кримінального переслідування сексуальних дій без згоди, сексуальні злочини відносно неповнолітніх, повторна віктимізація, використання національними органами висловлювань, які були стереотипними та викликали почуття провини у потерпілих від сексуальних злочинів.

7. Л.Ф. та інші проти Італії ([L.F. and others v. Italy](#)) від 06.05.2025, заява № 52854/18, стор. 52

Ключові слова: позитивні зобов'язання держави в екологічних справах, невжиття належних заходів державою щодо мінімізації впливу діяльності заводу на довкілля та здоров'я населення, відсутність інформування мешканців регіону про стан довкілля та ризику для здоров'я у зв'язку з роботою заводу в житловому регіоні.

8. Байрамов проти Азербайджану ([Bayramov v. Azerbaijan](#)) від 06.05.2025, заява № 45735/21, стор. 54

Ключові слова: позитивні та негативні зобов'язання держави щодо права на повагу до приватного життя, публікація в медіа відеозапису про проходження заявником огляду на алкогольне сп'яніння, причетність державних органів до публікації в медіа відеозапису із заявником.

9. Селіщева та інші проти Росії ([Selishcheva and others v. Russia](#)) від 27.05.2025, заяви № 39056/22, 39544/22, 39548/22, 40324/22, 40326/22, 41239/22, 46215/22, 46221/22, 47161/22, 47682/22, стор. 55

Ключові слова: необмежений доступ до персональних даних заявників та використання їх для заборони участі у виборах, відсутність чітких положень щодо обсягу, підстав, доступу та строків зберігання персональних даних заявників щодо політичних поглядів, надто широке тлумачення поняття участі в екстремістській діяльності, прирівнювання будь-якої форми залучення до політичного руху опозиціонера або його підтримки до участі в екстремістській діяльності.

10. Мартінез Фернандез проти Угорщини ([Martinez Fernandez v. Hungary](#)) від 27.05.2025, заява № 30814/22, стор. 58

Ключові слова: примусова госпіталізація особи з ментальним розладом, представництво особи з ментальними розладами в судовому провадженні, виправлення судами недоліків представництва особи з ментальними розладами.

11. Manolache проти Румунії ([Manolache v. Romania](#)) від 03.06.2025, заява № 7908/17, стор. 59

Ключові слова: принцип безпосередності, зміна складу колегії суду під час розгляду справи, вплив на справедливість кримінального провадження не заслуховування одним із суддів у складі колегії суду ключових свідків.

12. В.Т. та В.К.С. проти Угорщини ([B.T. and B.K.C.S. v. Hungary](#)) від 10.06.2025, заява № 4581/16, стор. 61

Ключові слова: право на сімейне життя, поміщення дитини під тимчасову опіку одразу після народження, обґрунтованість рішень органів опіки про відбирання новонародженої дитини, право батьків бути залученими до процесу ухвалення рішення щодо дітей та бути заслуханими, найкращі інтереси дитини, збалансування інтересів дитини та її біологічних батьків.

13. D.G. та S.G. проти Сербії ([D.G. and S.G. v. Serbia](#)) від 24.06.2025, заява № 61347/21, стор. 62

Ключові слова: поміщення дитини під державний догляд з огляду на оцінку соціальних працівників щодо умов її проживання, найкращі інтереси дитини, обов'язок вжити заходів для встановлення контактів батьків з дитиною, забезпечення допомоги щодо розвитку батьківських навичок та проведення оцінки їхнього прогресу, тривалість провадження щодо позбавлення батьківських прав.

14. Сеїді та інші проти Франції ([Seydi and others v. France](#)) від 26.06.2025, заява № 35844/17, стор. 65

Ключові слова: обшуки та особисті перевірки осіб африканського походження, презумпція дискримінації / дискримінаційного ставлення, перекладення тягаря доведення у разі існування презумпції дискримінації на державні органи, дискримінація за расовою ознакою.

15. С.О. проти Іспанії ([S.O. v. Spain](#)) від 26.06.2025, заява № 5742/22, стор. 67

Ключові слова: особиста автономія, виміри жіночої сексуальності, інформування жінки про психосексуальні наслідки хірургічного втручання в зоні молочних залоз (зміни тіла, а також, можливо, жіночої самоідентифікації, сексуальної функції), надання достатньої та належної інформації про хірургічне втручання та всі його можливі ризики і наслідки.